

Univerzita Karlova v Praze
Pedagogická fakulta
Katedra českého jazyka a literatury

ČTENÁŘSKÁ POPULARITA POSTAV V HARRY POTTEROVI U ŽÁKŮ
6. ROČNÍKŮ ZŠ A STUDENTŮ 1. ROČ. SŠ

READER'S POPULARITY OF CHARACTERS IN HARRY POTTER
BY CHILDREN OF PRIMARY SCHOOL AND SECONDARY SCHOOL

Vedoucí diplomové práce: PhDr. Ondřej Hník, Ph.D.

Autorka DP: Michala Gazdačková
Třebechovická 821, 500 03 Hradec Králové
Učitelství všeobecně vzdělávacích předmětů pro základní
školy a střední školy anglický jazyk - český jazyk (AJ-ČJ)
prezenční studium

Rok dokončení DP 2011

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury.

Prohlašuji, že odevzdaná elektronická verze diplomové práce je identická s její tištěnou podobou.

V Hradci Králové
4. 4. 2011

.....
vlastnoruční podpis

PODĚKOVÁNÍ

Na tomto místě bych ráda poděkovala panu PhDr. Ondřeji Hníkovi, Ph.D., vedoucímu své diplomové práce, za cenné náměty a připomínky a za čas, který mi věnoval, své rodině za podporu a trpělivost a svému příteli za pomoc při úpravě grafické a tabulkové části mé práce.

OBSAH

1	Úvod	6
2	Popularita Harryho Pottera	8
2.1	Dílo J. K. Rowlingové	8
2.2	Knižní úspěchy	9
2.3	Filmové a mediální úspěchy	11
2.4	Fanoušci Harryho Pottera	12
3	Poetika literární postavy	13
3.1	Definice literární postavy a její vymezení v rámci příběhu	13
3.2	Literární postava a její funkce	14
3.3	Druhy literárních postav	15
3.4	Literární typy	17
3.5	Prezentace a charakterizace literárních postav	18
3.6	Literární postava v historickém kontextu	20
3.7	Práce s literární postavou během výuky	21
4	Výzkum popularity Harryho Pottera	23
4.1	Cíl výzkumu	23
4.2	Metodologie výzkumu	24
4.3	Příprava výzkumu	26
4.3.1	Výběr vzorku	26
4.3.2	Výběr vhodného úryvku a jeho částečná interpretace	30
4.3.3	Obecná charakteristika literárních postav vystupujících v úryvku	34
4.3.4	Sestavení dotazníku	35
4.4	Provedení výzkumu	38
4.5	Analýza získaných dat	40
5	Vyhodnocení výsledků výzkumu	41
5.1	Počet respondentů a rozložení cílových skupin	41
5.2	Obeznačenost s příběhem Harryho Pottera (položka č. 3)	41
5.3	Hlavní postava úryvku (položky č. 4 a č. 5)	43
5.4	Vytváření kladného citového vztahu k postavám (položka č. 6 a č. 7)	51
5.4.1	Oblíbené postavy na základní škole	51
5.4.2	Oblíbené postavy na střední škole	54
5.4.3	Porovnání preferencí mezi jednotlivými cílovými skupinami	57
5.4.4	Obecná kritéria pro volbu nejsympatičtější postavy	60
5.5	Vytváření záporného citového vztahu k postavám (položka č. 8 a č. 9)	61
5.5.1	Nejméně oblíbené postavy na základní škole	61
5.5.2	Nejméně oblíbené postavy na střední škole	63
5.5.3	Porovnání preferencí mezi jednotlivými cílovými skupinami	66
5.5.4	Obecná kritéria pro volbu nejméně sympatické postavy	69
5.6	Potvrzení sympatií (položka č. 10)	71
5.7	Vnímání postavy Harryho Pottera (položky č. 11-14)	72
5.7.1	Sympatizování s postavou Harryho Pottera	72

5.7.2	Charakteristika vystupování Harryho Pottera v úryvku	74
5.7.3	Etická intence postavy Harryho Pottera	76
5.7.4	Předpokládaný vývoj postavy Harryho Pottera	78
5.7.5	Vzájemné vztahy mezi položkami č. 11 - 14.....	79
5.7.6	Shrnutí poznatků o postavě Harryho Pottera	81
6	Shrnutí výsledků výzkumu	83
6.1	Vytváření vztahu k literárním postavám	83
6.2	Hierarchie postav	84
6.3	Postavy sympatické a nesympatické.....	85
6.4	Postava Harryho Pottera	87
6.5	Knižní a filmové zpracování versus vybraný úryvek	88
7	Závěr.....	89
8	Seznam literatury a použitých zdrojů.....	91
8.1	Beletrie	91
8.2	Odborná literatura.....	91
8.3	Internetové zdroje	93
9	Resumé	95
10	Přílohy	97
	Příloha č. 1 – Dotazníkový formulář	97
	Příloha č. 2 – Kvalitativní vyhodnocení dotazníků	100

1 Úvod

Téma své diplomové práce *Čtenářská popularita postav v Harry Potterovi u žáků 6. ročníků ZŠ a studentů 1. roč. SŠ* jsem si vybrala z toho důvodu, že mě oblast literatury pro děti a mládež i celková problematika dětského čtenářství velmi zajímá a že se také úzce vztahuje k oboru český jazyk a literatura, který studuji. Diplomová práce mi umožní odhalit nejen nové teoretické poznatky v oblasti dětského čtenářství, ale tyto poznatky budu moci použít také v pedagogické praxi, tedy při výuce českého jazyka a literatury na základní či střední škole.

Problematika dětského čtenářství byla zkoumána jak v minulosti, tak je zkoumána i v současnosti mnoha literárními odborníky. Mezi nejvýznamnějšími lze jmenovat například Otokara Chaloupku, Janu Marhounovou, Jaroslava Tomana, Aleše Hamana, Stanislavu Urbanovou a v neposlední řadě také Ladislavu Lederbuchovou, kteří se zabývali problematikou dětského čtenářství a jejím odrazem v literární výchově z různých hledisek. Jejich studie však nebyly aplikovány na dílo, které bylo v době zkoumání aktuální a které ještě nebylo zařazeno do učebnic literární výchovy ani do kánonu dětské literatury. A právě z těchto důvodů jsem se rozhodla zkoumat problematiku dětského čtenářství ve spojitosti s dílem dokončeným před pouhými dvěma roky, tedy v roce 2008, které má mimo jiné také značný kulturní a společenský dopad na vývoj dětské literatury i samotného současného dětského čtenáře. Takovým dílem je právě dílo Harry Potter od autorky J. K. Rowlingové.

Práci jsem zaměřila na problematiku dětského čtenářství a interpretaci textu, a proto nebude dílo J. K. Rowlingové podrobně analyzováno z hlediska literární teorie. V diplomové práci bude využito především jeho popularity a jeho literárně - kulturního dopadu, které na dnešní dětské čtenáře bezesporu má.

Vzhledem k tomu, že se literární obec podrobnějšímu studiu tohoto literárního díla zatím nevěnovala, a není tedy možné zkoumat problematiku popularity Harryho Pottera pouze na základě studia literatury a odborných publikací, nabízí se jako nejvhodnější nástroj bádání výzkumné šetření. To umožní proniknout do problematiky hlouběji a zároveň odhalí doposud neznámé skutečnosti, které budou základem pro vyvození závěrů. Hlavním těžištěm diplomové práce tedy bude kvalitativně-quantitativní výzkumné šetření, které bude realizováno na vybraném vzorku respondentů ze základních a středních škol. Jako hlavní metoda výzkumu byl vybrán dotazník, který umožňuje nejen získání kvantitativních, ale i kvalitativních dat.

Cílem diplomové práce a jejího výzkumu je tedy odhalit, jaký vliv má popularita díla J. K. Rowlingové a jeho postav na interpretování konkrétního

textu u dětských čtenářů. Tato problematika bude sledována skrze vnímání literárních postav v úryvku. Díky tomu, že je dílo mezi dětskými čtenáři tak známé, je možné předpokládat, že většina čtenářů je s příběhem i s rolí a vystupováním postav v příběhu obeznámena. V rámci výzkumu proto bude k interpretaci vybrán takový úryvek, ve kterém nebudou postavy vystupovat ve svých typických rolích. Následně bude pozorována reakce dětských čtenářů na tuto situaci a přednostně se bude sledovat, jak dětští čtenáři hodnotí hierarchii postav v úryvku, na základě čeho si vytvářejí vztahy k literárním postavám a jak vnímají postavu hlavního hrdiny v úryvku. Na základě analýzy získaných dat pak budou vyvozeny patřičné závěry, tedy zda jsou dětští čtenáři schopni vnímat text nezávisle na knižní předloze, či zda jsou knižní předlohou a celkovou popularitou díla natolik ovlivněni, že se od něho nedokáží odpoutat. Výsledná zjištění pak budou aplikována do praxe.

Výzkum bude sledovat dětské čtenáře nejen jako homogenní celek, ale bude se zabírat také porovnáváním jednotlivých skupin, tedy čtenářů 6. tříd základní školy a čtenářů 1. ročníku střední školy. V některých oblastech výzkumu budou sledovány také rozdíly v rámci pohlaví čtenářů. Pokud to charakter výsledků jednotlivých cílových skupin a míra jejich rozdílnosti dovolí, budou z výzkumu vyvozeny obecnější závěry.

V rámci výzkumného šetření je také nutné definovat používané pojmy a objasnit výchozí předpoklady. Z tohoto důvodu bude v úvodních kapitolách diplomové práce věnován prostor informacím, které dokládají/podporují předpoklady o popularitě Harryho Pottera a popularitě jeho přátel. Dále bude věnována pozornost poetice literární postavy, jelikož pojetí a vnímání literárních postav je základem pro interpretaci textu, a zároveň tedy pro celé výzkumné šetření. Poetice literární postavy se věnovali například Milena Šubrtová, která se literární postavou zabývala také ve spojitosti s procesem literárněvýchovné komunikace, Bohumil Fořt, Karel Hausenblas a Daniela Hodrová a právě z jejich pojetí se bude v diplomové práci vycházet.

Diplomová práce by tedy měla odhalit, do jaké míry jsou dětští čtenáři dílem J. K. Rowlingové ovlivněni a jak se tento vliv projevuje při práci s konkrétním textem. Na základě zjištěných skutečností pak bude možné vyvodit, jakým způsobem se dá přistupovat k dílu o Harry Potterovi v rámci výuky českého jazyka a literatury.

2 Popularita Harryho Pottera

V diplomové práci i v její výzkumné části se vychází z předpokladu, že je dílo J. K. Rowlingové u dětských čtenářů značně populární; je proto nutné tento předpoklad alespoň částečně doložit. V této kapitole budou uvedeny informace, které dosvědčují, že Harry Potter, jeho příběh i jeho přátelé jsou jak ve světě, tak i u nás opravdu populární. Tuto problematiku je možné studovat nejen s ohledem na čtenářské žebříčky oblíbenosti, ale také se zřetelem k činnosti zábavního i mediálního průmyslu, který se na fenoménu Harryho Pottera také významně podílí. Pozornost proto bude věnována jak knižní, tak filmové verzi i dalším mediálním produktům.

Informace jsou čerpány převážně z internetových zdrojů a z publikovaných článků, které se různým oblastem souvisejícím s Harry Potterem věnují, a dále také z životopisného díla autorky J. K. Rowlingové. Zdroje jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

2.1 Dílo J. K. Rowlingové

Příběh o Harry Potterovi je zachycen v sedmidílné sáze, jejíž autorkou je britská spisovatelka J. K. Rowlingová. Ve Velké Británii vychází první díl potterovské ságy *Harry Potter a Kámen mudrců* v roce 1997 a poslední díl *Harry Potter a relikvie smrti* v roce 2007, autorka tedy stvořila příběh během pouhých deseti let. Do České republiky se Harry Potter poprvé dostává až v roce 2000, kdy překlad prvního dílu, jehož autorem je Vladimír Medek, vydává nakladatelství Albatros. Díky velkému čtenářskému ohlasu pak překlady dalších dílů, na nichž se podílí již i Pavel Medek, rychle následují a během let 2000 a 2001 tak vychází další tři díly. Na pátý, šestý a sedmý díl série pak čeští čtenáři už netrpělivě čekají společně s fanoušky na celém světě a české verze posledních tří dílů se na náš trh dostávají s minimálním možným zpožděním od vydání anglického originálu.

K původním sedmi dílům série je však nutné přiřadit i další tři doplňkové publikace, *Bajky Barda Beedleyho*, *Famfrpál v průběhu věků* a *Fantastická zvířata a kde je najít*, které se ke světu Harryho Pottera úzce vztahují a které celkovou literární mystifikaci úspěšně podporují.

Jak tedy příběh Harryho Pottera stručně charakterizovat? Jedná se o příběh, který je určen mladším i starším čtenářům. Původním záměrem autorky totiž bylo, aby souběžně s hlavní postavou stárli i sami čtenáři, a proto i jednotlivé díly uzpůsobila předpokládanému věku čtenářů. Každá kniha popisuje jeden rok v životě hlavního hrdiny, který se odehrává v prostředí internátní kouzelnické školy. V prvním díle je Harrymu a jeho spolužákům 11 let, v šestém se na konci blíží k 17. narozeninám. Zatímco počáteční díly mají spíše charakter pohádky a detektivního dobrodružství, s přibývajícím díly i s přibývajícím věkem hlavního hrdiny se děj i zápletky

knihy dostávají do složitějších rovin, začínají být temnější a postavy se začínají zaobírat i vážnějšími životními otázkami.

Zařadit dílo J. K. Rowlingové žánrově není úplně nejsnadnější, jelikož se v něm kombinuje hned několik literárních žánrů. Do popředí nejvíce vystupuje žánr autorské pohádky a příběhu s dětským hrdinou, zároveň však není možné přehlédnout ani prvky fantasy literatury, dobrodružné literatury a částečně také detektivky. Autorka však dokázala tyto žánry umně propojit, a vznikl tak příběh opravdu důmyslně propracovaný a pro čtenáře bezesporu velmi poutavý.

Příběh nabízí čtenářům možnost pohlédnout do fantastického světa, ve kterém mají obyčejní lidé jako oni nadpřirozené schopnosti, mohou čarovat a kouzlit. Velmi přitažlivá je však skutečnost, že fantastický svět nežije svým vlastním životem, jak je to například v příbězích J. R. R. Tolkiena, ale je v příběhu konfrontován s reálným světem, tedy se světem naší současnosti. Z našeho světa také pochází sám hlavní hrdina příběhu. Ten není vykreslen jako typický hrdina, který by disponoval pouze dokonalými a ideálními vlastnostmi, ale je i přes svou nadpřirozenost a výjimečnost obyčejným chlapcem, který prožívá běžné problémy, starosti a radosti svého věku. Spolu s ním pak může čtenář zažívat známé pocity nedostatečnosti, touhu zařadit se do společnosti svých vrstevníků a prokázat společnosti užitečné služby. Harry Potter se tedy zdá být ideálním hrdinou pro současné dětské čtenáře. Samotná zápleтка příběhu, tedy boj dobra se zlem, není nijak originální. Dalo by se dokonce říci, že toto téma je velmi typické pro žánr pohádky i pro žánr fantasy literatury. I přesto však autorka Harryho Pottera dokázala k tématu přistoupit velmi originálně a pomocí příběhu hlavního hrdiny a jeho prožitých dobrodružství ho atraktivně zprostředkovala svým čtenářům.

I přesto, že někteří literární kritikové vytýkají dílu jeho překombinovanost, časté čerpání z jiných literárních děl, nedostatek významových přesahů a konotací, někteří ho pokládají za literaturu brakovou, nebo dokonce za literaturu nebezpečnou, není možné knihám o Harry Potterovi upřít jejich originalitu, čtenářskou atraktivitu a oblíbenost.

2.2 Knižní úspěchy

Úspěšnost knih J. K. Rowlingové je možné doložit hned několika různými způsoby – počtem celosvětových překladů, počtem prodaných výtisků, získáním množství různých knižních a literárních ocenění či umístěním v žebříčcích čtenářsky nejoblíbenějších knih.

Potterovská sága vyšla až doposud ve 200 zemích a byla přeložena do 67 světových jazyků a zařadila tak autorku série mezi nejvíce překládané autory všech dob. Dílo bylo přeloženo i do takových jazyků, jako je například hindština, bengálština, velština, urdština či dokonce latina a stará řečtina. U staré řečtiny se dokonce jedná o nejdelší vydané dílo od třetího století př.n.l.

Knihy mají i speciální americkou verzi s lehce upraveným slovníkem u výrazů, které se v britské a americké angličtině liší. Vzhledem k tomu, že oficiální překlady nebylo možné z důvodů utajení provést dříve než po vydání originální verze, a docházelo tak ke značnému prodlení, které nebylo fanouškům po chuti, stal se Harry Potter také jednou z nejvíce prodávaných anglických knih v neanglicky mluvících zemích po celém světě.

Sága o Harry Potterovi se stala nejprodávanější sérií v celé knižní historii; celosvětově se jí prodalo více než 400 milionů výtisků. Pro zajímavost je možné zmínit, že při vydání šestého dílu *Harry Potter a princ dvojí krve* bylo v prvních 24 hodinách po vydání prodáno celosvětově téměř devět milionů kopií a při vydání sedmého, závěrečného dílu *Harry Potter a relikvie smrti* dosáhl prodej dokonce počtu jedenácti milionů kopií, a to jenom ve Velké Británii a ve Spojených státech. Ve Spojených státech si sedmý díl série objednalo v předstihu dokonce více než milion příznivců a fanoušků. U nás je možné doložit oblíbenost knih J. K. Rowlingové díky žebříčkům prodeje zveřejněným Svazem českých knihkupců a nakladatelů. Na jejich internetových stránkách jsou uvedeny žebříčky z let 2002 až 2010, které ukazují, že v každém roce, kdy byl vydán nový díl Harryho Pottera, se tento díl umístil na první příčce neprodávanějších knih dětské literatury. Co se týká prodeje prvních čtyř dílů série, které byly vydány v letech 2000 a 2001, je možné pouze říci, že v roce 2002, kdy byl žebříček prodeje poprvé zveřejněn, se všechny tyto tituly umístily mezi prvními patnácti neprodávanějšími dětskými knihami, přičemž *Harry Potter a Kámen mudrců* obsadil místo první.

Z knižních a literárních ocenění, které autorka Harryho Pottera za celou knižní ságu získala, je možné uvést například následující: britská cena za dětskou literaturu Nestlé Smarties Book Prize (1997, 1998, 1999), skotská cena Scottish Arts Council Book Awards (1999 a 2001), významné britské ocenění v kategorii dětské literatury Whitbread children's book of the year award (1999). V roce 2000 byl *Harry Potter a vězeň z Azkabanu* nominován na nejlepší kniha v rámci cen Hugo Awards, které každoročně oceňují díla science fiction a fantasy literatury, a v roce 2001 tuto cenu získal čtvrtý díl série *Harry Potter a Ohnivý pohár*. V roce 2006 získal šestý díl série British Book Award, což je cena, kterou získává čtenářsky nejoblíbenější kniha ve Velké Británii. Další ocenění zahrnují nominaci na čestné uznání za literární přínos Carnegie Medal (1997), nominaci na Guardian Children's Award (1998), a další četná zařazení do seznamu nejvíce pozoruhodných a uznávaných knih, které zveřejnila například Americká knihovnická asociace, dále celosvětově uznávané noviny New York Times a neméně známý časopis Publishers Weekly.

V České republice se série o Harry Potterovi stala v rámci ankety Moje kniha, kterou vyhlásil v roce 2004 Svaz knihovníků a informačních pracovníků České republiky, nejoblíbenější knihou současnosti a porazila tak

například česká klasická díla *Saturnin* a *Babička* či dlouhodobě populární zahraniční tituly *Pán Prstenů*, *Egyptan Sinuhet* či *Malý princ*.

2.3 Filmové a mediální úspěchy

Popularita knížek o Harry Potterovi zaujala samozřejmě i filmový průmysl, jehož zástupci J. K. Rowlingovou vzápětí po úspěchu prvních dvou dílů oslovili, a v roce 1998 tak získalo studio Warner Bros. Pictures licenci a povolení všechny vydané i budoucí knižní díly série filmově ztvárnit. J. K. Rowlingová si však jako podmínku kladla nejen spolupráci na filmovém scénáři, ale také zachování britského rázu příběhu. Odmítla, aby se film natáčel ve Spojených státech a aby do něj byli obsazeni američtí herci, a proto se všechny filmové díly natáčely převážně ve Velké Británii a s britskými představiteli.

Filmové zpracování prvního dílu bylo do kin uvedeno v roce 2001 a vzápětí se stalo komerčním úspěchem. Každou další filmovou premiéru jednotlivých dílů pak předcházela obrovská reklamní kampaň, která měla stejně tak jako u knižních vydání ohromný úspěch. V roce 2010 bylo uvedeno filmové zpracování první části sedmého dílu a na premiéru závěrečné části celé série se stále ještě čeká. Ta proběhne 7. 7. 2011 v Londýně a 14. 7. 2011 v České republice. Filmová zpracování však získala uznání nejen mezi fanoušky Harryho Pottera, ale byla i velmi příznivě přijata filmovými kritiky.

Dosavadních sedm snímků o Harry Potterovi a jeho přátelích dosáhlo celkových tržeb kolem 6,4 miliardy dolarů, tedy 113 miliard korun, což dokonce překonalo celkové tržby filmů o agentu Jamesi Bondovi a také série Hvězdných válek, které jsou pokládány za jedny z komerčně nejúspěšnějších filmů. Úspěšnost filmových zpracování lze doložit také tím, že jednotlivé díly získaly v minulých letech několik nominací na Oscary, a to v technických a hudebních kategoriích, na zlatou sošku však žádný z nich nedosáhl. V letošním roce 2011 však byla Harry Potterovi udělena cena BAFTA, která je britskou obdobou amerických Oscarů. Ocenění za významné přispění britské kinematografii a britskému filmovému průmyslu převzali společně s producentem série Davidem Heymanem a autorkou příběhů J. K. Rowlingovou také představitelka Hermiony Ema Watsonová a představitel Rona Rupert Grint.

Vznikajícího fenoménu Harryho Pottera však nevyužil pouze filmový průmysl, ale také komerční a mediální průmysl. Ten se podílel na obrovských reklamních kampaních, které propagovaly vydání nových knižní dílů i uvedení nových filmových dílů do kin a které úspěšnost a popularitu Harryho Pottera ještě více podporovaly. Z Harryho Pottera a jeho přátel tak tento průmysl vytvořil prodejní zboží. Na trhu je možné nalézt nepřeberné množství artiklů spojených s Harry Potterem – od různých verzí knižního vydání, přes kouzelnické hůlky a Harryho oblíbené cukrovinky, až po počítačové, deskové

a mobilní hry. Čtenáři si kromě filmových verzí na DVD mohou zakoupit také audio nahrávku všech sedmi dílů na CD.

Společnost Universal and Warner Brothers však zašla ještě dále a v červnu 2010 dokonce otevřela zábavní park *The Wizarding World of Harry Potter* (Kouzelnický svět Harryho Pottera). Zde je možné nejen navštívit hrad Bradavice, ve kterém Harry Potter a jeho přátelé strávili sedm let studií, či zalétat si na koštěti, ale také koupit si kouzelnickou hůlku u Ollivendera a vyzkoušet si, jak chutná máslový ležák v hostinci U Tří košťat. Fanoušci jsou zábavním parkem naprosto nadšení a zábavní průmysl tak z fenoménu Harry Pottera těží i nadále.

2.4 Fanoušci Harryho Pottera

Fanouškovská základna Harryho Pottera není silná pouze v anglosaském světě, ale také u nás i v jiných částech světa. Harryho obdivovatelé si samozřejmě nejen kupují knihy a filmy, ale pořádají a účastní se i různých společných akcí. Na internetu je možné najít nepřeberné množství odkazů na různé články, blogy, diskuze a fankluby, které se potterovské tematice věnují.

Čeští fanoušci se také účastní tzv. fanfiction, což je psaní vlastních příběhů inspirovaných světem Harryho Pottera. Jedním z nejslavnějších a nejpovedenějších výtvorů u nás je „Harry Potter a Pán smrti“ (alternativa k 6. dílu), který čítá přes dva tisíce stran a má téměř sto kapitol. Na něj pak navazuje pokračování s názvem „Harry Potter a Pán Pána smrti“.

Velké množství fanoušků Harryho Pottera se také schází v tzv. internetových školách, kde se sami stávají studenty školy čar a kouzel v Bradavicích. Takovéto školy jsou zpravidla založeny na následujícím principu: každý hráč si vytvoří svou postavu, s tou pak navštěvuje školní prostředí zobrazené v podobě „chatovacích místností“ a zažívá s ní a s ostatními postavami různá dobrodružství. Jedním z největších takových projektů je v České republice projekt Hogwarts Online CZ, dále například E-Bradavice, Hogwarts.cz, Hrad Bradavice aj. Krom těchto projektů u nás funguje i projekt poněkud odlišný, zvaný Život v Bradavicích, který se dokonce odehrává v interaktivním grafickém prostředí.

Z výše uvedených informací tedy jasně vyplývá, že je Harry Potter oblíbená postava po celém světě, že zájem o jeho příběh a příběh jeho přátel je opravdu veliký a že se tento literární hrdina stává opravdu fenoménem dnešní doby. Na popularitě se samozřejmě podílí i komerční a zábavní průmysl, ale samotnému knižnímu příběhu, který stojí u zrodu všeho a který se stal vlastně základním kamenem popularity, nelze upřít nejvýznamnější podíl. Díky tomu je možné vycházet z tohoto předpokladu v diplomové práci a v jejím výzkumu.

3 Poetika literární postavy

V diplomové práci i v její výzkumné části se pracuje převážně s pojmem „literární postava“, ke kterému se přistupuje jednak v rámci interpretace textu a jednak v rámci vlivů na vnímání dětských čtenářů. Samotná práce se totiž zabývá především tím, jak dětské čtenáře vnímají jednotlivé postavy v příběhu Harryho Pottera a jak jsou při svém chápání ovlivňovány jejich vyobrazením v knižní a filmové předloze, respektive jakým způsobem na ně působí jejich popularita. Z tohoto důvodu je nutné se pojmu „literární postava“ věnovat podrobněji a uvést v rámci práce jeho podrobnou charakteristiku. V této kapitole proto bude věnován prostor teorii literární postavy, která bude uváděna s odkazem na odbornou literaturu.

U literární postavy bude uvedena nejprve její definice, dále její vymezení v rámci tematického plánu příběhu, její funkce v příběhu, její druhy a typy, její prezentace v příběhu, její charakteristika a stručně také její vývoj v historickém kontextu. Nakonec bude pojem „literární postava“ aplikován na literární výchovu a bude uvedeno, čemu je nejčastěji věnována pozornost při interpretaci literární postavy ve výuce.

3.1 Definice literární postavy a její vymezení v rámci příběhu

Postava jako literární pojem bývá vymezena různými způsoby, a proto je možné nalézt v odborné literatuře hned několik rozdílných **definic**. Podle L. Lederbuchové (2002, 245) je literární postava „*obraz člověka v literárním díle*“, „*hlavní tematická kategorie díla*“ a „*významná složka v kompozici syžetu děl epických i dramatických*“. J. Peterka (2006, 156) chápe literární postavu jako „*každou bytost, která účinkuje v rámci příběhu...*“. Příběhy totiž podle J. Peterky bez postav neexistují. D. Hodrová (2001, 519) nazývá postavu „*prvkem literárního díla epického a dramatického, který prostupuje všechny jeho roviny či složky a zřetelněji než jiné jeho prvky ukazuje jejich propojenost*“. I přesto, že se jednotlivé definice na první pohled liší, je možné v nich najít hlavní společné prvky a odvodit tak, co je v rámci definice postavy nejdůležitější. Postava je tedy nejčastěji chápána jako obraz lidské bytosti a jako důležitá součást výstavby literárního díla a jeho příběhu.

V rámci definice pojmu je také nutné stanovit jednotné **názvosloví**. V odborné literatuře je možné nalézt několik názvů vztahujících se k obrazu člověka v literárním díle, z nichž se nejčastěji objevují termíny *literární postava*, *literární charakter*, *literární hrdina* a *protagonista příběhu*. Ne všechny jsou však považovány za zcela vyhovující, a proto je nutné vybrat ten, který je obecně pokládán za nejvhodnější. Jak uvádí J. Hrabák a V. Štěpánek (1987, 71), název *literární hrdina* není úplně příhodný, jelikož ne vždy je v rámci postavy zobrazen „*člověk s opravdu hrdinskými nebo alespoň kladnými povahovými rysy*“. Z toho důvodu se „*lépe hodí termín charakter*,

který je často užíván, a ještě lépe termín literární postava; slovo „charakter“ má totiž v původním slova smyslu užší význam, protože označuje vlastně jen povahu člověka“ (tamtéž, 71). Pojem *protagonista příběhu* se zase vztahuje spíše k hlavnímu hrdinovi příběhu a ne k jakékoli postavě, která se v příběhu vyskytuje. Z těchto důvodů bude v následujících kapitolách užíván přednostně pojem *literární postava*.

Při **vymezení literárních postav v rámci příběhu** je možné vycházet z pojetí K. Hausenblase (1971, 116). Ten v tematickém plánu příběhu rozlišuje tři hlavní oblasti: děj, postavy a prostředí. Z tohoto pojetí tedy vyplývá, že literární postava je jednou z hlavních tematických kategorií díla, která zaujímá ve výstavbě textu jednu z nejdůležitějších rolí. K Hausenblas dále uvádí, že mezi postavami, prostředím a dějem existuje vzájemná závislost, při níž se jednotlivé složky vzájemně prostupují, podmiňují a doplňují: děj se například rozvíjí jednáním a akcemi postav a může být chápán jako *„řetěz vzájemně vázaných událostí vznikajících změnami mezi vztahy postav“* (tamtéž, 116), ale také výstavba postav probíhá pod značným vlivem děje apod. Dominantní postavení pak může mít v příběhu kterákoli složka, přičemž dominance děje a postav se uplatňuje mnohem častěji než dominance prostředí. Bez literárních postav by se tedy epický, dramatický a v některých případech i lyrický příběh nemohl odehrávat.

3.2 Literární postava a její funkce

Literární postava, která je zpravidla určena svým jménem a která představuje téma člověka, umožňuje autorovi překračovat jeho osobnost a vnímat realitu jiným způsobem. Jak uvádí J. Peterka (2006, 156), autor může při tvoření různých postav modelovat a zkoumat odlišné postoje, pohlížet na svět očima druhého pohlaví, jiné generace, jiné sociální skupiny, jiné historické doby, ale také očima zvířete, monstra, outsidera apod.

Postavy jsou důležitým tematickým prvkem u dějových literárních druhů – epiky a dramatu. I lyrika však může pracovat s literárními postavami. *„Obdobou postavy v lyrice je lyrický subjekt, v lyrice narativního typu se objevují portréty postav (Naše paní Božena Němcová, Maminka, Píseň o Viktorce) nebo jejich rozvinuté promluvy (Masterova Spoonriverská antologie, poezie J. Koláře)“* (tamtéž, 156). Zatímco v lyrice bývá exponována nejčastěji jen jedna postava, v epice i dramatu jich musí být několik, protože se děj rozvíjí jako konflikt mezi danými postavami. Počet postav není ani v epice ani v dramatu nijak omezen; čím více se však v příběhu objeví postav, tím se nárok na čtenáře zvyšuje. Velké množství postav také klade nároky na autorovu schopnost postavy dobře vykreslit a zároveň je mezi sebou provázat tak, aby se čtenář dokázal v ději a v jejich vztazích orientovat.

Funkce postav mohou být v příběhu různé. Postava může být v příběhu hybatelem veškerého dění nebo může být naopak pouze jeho pasivní součástí. Postava může být v ději přítomná a sama se tak na něm podílet, nebo se může objevovat pouze retrospektivně v promluvách a vzpomínkách ostatních postav a do děje tak nemusí vůbec zasahovat. Postava sama může mít také v příběhu funkci konstrukční, tzn. může se stát samotným vypravěčem; vypravěč může v ději zůstat pouhým pozorovatelem a zprostředkovatelem událostí, nebo se může sám do děje začleňovat, a podílet se tak na jeho průběhu (např. v postmoderní literatuře). Postavy plní v rámci příběhu různé **role**, které jsou pro příběh také velmi důležité. V momentě, kdy jednotlivé postavy své role zaujmou, vzniká v příběhu konflikt a čtenáře poté zajímá, jak se postava své role zhostí a který z potenciálních způsobů reakce na situaci pak vybere. Některé postavy mohou svoji roli v příběhu sdílet s ostatními postavami, jiné naopak plní v rámci příběhu roli více.

3.3 Druhy literárních postav

V rámci této problematiky se bude vycházet primárně z pojetí J. Peterky (2006, 157), který se druhům literárních postav podrobně věnuje. Ve své publikaci rozděluje literární postavy z několika hledisek: podle důležitosti v příběhu, etické funkce, stylizace vztahu k realitě, poměru k ději a konstelace.

Podle důležitosti v příběhu se postavy dělí na **hlavní** a **vedlejší**, přičemž hlavní postava bývá často nazývána také hrdina či protagonista příběhu a vedlejším postavám se říká epizodní. Hlavní postava je pro příběh klíčová a vstupuje do ústředního konfliktu děje, zatímco postavy vedlejší mívají v rámci příběhu spíše roli epizodní. Hierarchie postav však nemusí být v příběhu vždy jednoznačná. V některých příbězích může být dokonce nemožné hlavní postavu identifikovat, jelikož děj může být vykreslen tak mnohohrstevnatě a komplikovaně, že se postavení jednotlivých postav může různě prolínat. V jiných typech příběhů se může hlavní postava také průběžně měnit; postavy, které v příběhu zaujímají primárně vedlejší roli, se mohou díky příznivému vývoji dostat až na vrchol hierarchie nebo se na scéně může objevit postava zcela nová, která se vzápětí stává postavou hlavní, čímž se směřování příběhu může diametrálně změnit. I samotná důležitost postav může mít několik úrovní; postavy vedlejší, které se v příběhu objeví pouze v jedné či dvou scénách, mohou být pro vývoj událostí nepostradatelné či mohou mít důležitý symbolický význam v rámci celého příběhu. Tím se pak jejich důležitost značně zvyšuje.

Z hlediska etické funkce lze rozlišovat postavy **kladné** a **záporné**, případně **neutrální**. „*Kladná postava zosobňuje převahu dobra (může přitom být navenek nelibivá), v rámci fikčního světa postavy morálně převyšuje, její konstrukci slouží idealizace. Záporná postava vyjadřuje převahu zla (může*

být přitom naopak „základně“ krásná, svůdná), morálně stojí pod úrovní ostatních postav, její konstrukci slouží karikování“ (J. Peterka, 2001, 157). Schematické rozvržení postav jako kladných a záporných však platí pouze v některých žánrech, např. v pohádkách, legendách, akční a populární literatuře a výrazně také v literatuře pro děti a mládež; v umělecké literatuře bývá vykreslení etické intence postav mnohem složitější a komplexnější. Je také důležité podotknout, že etickou intencí postav není možné zaměňovat s **citovým poměrem čtenáře k postavám**, který se projevuje elementárně u dětských čtenářů, ale podprahově i u čtenářů dospělých. Citový poměr je vyjádřen **sympatiemi, antipatiemi** nebo **soucitem**.

Sympatie či kladný citový vztah je nejčastěji založen na čtenářově náklonnosti k postavě, popř. na jeho ztotožnění s postavou. Sympatická postava imponuje čtenáři jako životní vzor, jehož styl nevědomky napodobuje, jemuž skrytě závidí jeho příhody a prožité dobrodružství a s nímž by chtěl propojit i svůj vlastní život. U postav čtenáři většinou obdivují různé aspekty jejich vypodobnění - od vlastností, schopností, dovedností postav přes jejich chování a jednání v určitých životních situacích až k jejich životnímu údělu či vykreslenému životnímu příběhu. Antipatie, čili nelibost, naopak ve čtenářích vyvolávají odpor a opovržení k určitým postavám. I vytvoření záporného citového vztahu k postavě může být vyvoláno rozdílnými podněty a často se také může stát, že i postava, která byla autorem vykreslena jako kladná, ve čtenářích vyvolává spíše pocity nelibosti a zápornou postavu mohou čtenáři na druhou stranu zase obdivovat. Soucit jako další možný citový poměr čtenáře k postavě nevychází ze sympatie či nesympatie, ale z empatie. Čtenář většinou soucítí s postavou, která se nachází ve svízelné lidské situaci a jejíž životní úděl je v příběhu velmi těžký. Soucit mohou vyvolávat jak postavy kladné, tak i postavy záporné, záleží pouze na tom, jak jsou autorem vykresleny a v jakých životních situacích se v průběhu děje ocitají.

Na základě vztahu postavy k reálnému světu se v literatuře vyčleňují postavy **fiktivní**, smyšlené, a postavy **reálné, resp. historické**. Postava historická „odkazuje k historicky doložitelné, většinou obecně známé osobnosti, v textu je přímo pojmenována, ale její literární významy odpovídají především zájmům kompozice“ (L. Lederbuchová, 2002, 245) a objevuje se převážně v literatuře faktu a v rámci fikčního vyprávění pak v románech biografických, autobiografických, historických a také v historických dramatech. Historická postava však nemusí v příběhu vystupovat pouze v rámci svého reálného vyobrazení, ale její vystupování, skutky a životní osudy mohou být autorem pozměněny a upravovány podle potřeb samotného příběhu.

Pojetí postavy souvisí i s formou fikce, kde se v protikladu k **přirozeným** postavám, jež existují v rámci fyzikálních zákonitostí, vyčleňují postavy z fantastických a hybridních světů, jež fyzikální zákony

různým způsobem překračují. Mezi ně patří postavy **nadpřirozené**, které se vztahují k náboženským představám, zázrakům a magii (pánbůh, anděl, čert, čaroděj), **fantastické**, zobrazující jakoukoli materiální nebo duchovní entitu (personifikované hračky v moderní pohádce, postavy Rozumu a Šťěstí) či bytosti hyperbolizované a groteskní (sedmihlavý drak, obři, trpaslíci, hobiti, Golem) a v neposlední řadě také postavy **antropomorfizované**. K nim je možné přiřadit nejen postavy zvířecí, které jsou zasazeny do alegorických bajek a pohádek nebo přímo do příběhu s přírodním tématem, kde vystupují jako polidštění zvířecí hrdinové, ale i postavy polidšťující přírodní jevy (Slunečník, Měsíčník, Větrník, Dešťová víla) a také postavy postmortální (umrlec).

Podoba postavy závisí také na jejím poměru k ději. Ty postavy, které jsou ději podřízené, se nazývají postavy **plošné** a ty, které jsou ději nadřizené, jsou postavy **plastické** (psychologické). *„Plošné postavy vystačí s jednoduchými typovými znaky (krásná pyšná princezna, superman) bez odstíněné psychologie, mají jednoznačně určený charakter, jsou zpravidla akční, příznačné pro pohádky, satiru, grotesky, populární literaturu, často symbolizují archetypy a působí tak na podvědomí. Plastické postavy naproti tomu zobrazují také duševní události a procesy, na rozdíl od vnějších akcí obrácené dovnitř. Součástí tohoto diferencovaného vnitřního života postav jsou emocionální stavy, snění, rozvažování, vzpomínání apod. Plastické postavy dominují v románech zejm. psychologických a společenských“* (J. Peterka, 2006, 159). Vedle rozlišení postav plošných a plastických existuje také členění na postavy **konstantní** a **vývojové**, které buď fyzický proces dospívání a stárnutí i proces morálního formování osobnosti zobrazují, nebo nezobrazují.

Ustálené konstelace postav či jejich rolí se při konstrukci příběhu a dramatického konfliktu také často uplatňují. V příbězích je možné nalézt jak **kontrastní dvojice** (muž a žena, zlo a dobro, pán a sluha, praktik a bloud, Ego a Alter Ego), tak **trojúhelníkové sestavy**, které jsou představovány například třemi bratry a třemi sestrami v pohádkách, milostným trojúhelníkem a trojúhelníkem rodinným ve společenských románech, i různě početné **party** nejčastěji se objevující v chlapecké či dívčí próze.

3.4 Literární typy

S výše uvedenými druhy literárních postav úzce souvisí také literární typy a proces typizace. Vzhledem k tomu, že se jedná o problematiku rozsáhlejší, je jí věnována samostatná kapitola.

Podle L. Ledebuchové (2002, 334) se literárním typem označuje především *„postava, která svými významy odkazuje k vlastnostem a způsobu chování příznačným pro lidi určité skupiny (pracovní, zájmové, věkové vzdělanostní, skupiny určité sociální vrstvy) v určité historické době (...). Jde*

o konkrétní individualizovaný obraz člověka, v němž jsou obsaženy zobecněné charakteristiky antropologické, psychologické, sociálně historické.“ Jak L. Lederbuchová dále uvádí, postava je svým typem natolik určena, že se v každé situaci musí zachovat tak, jak ji nařizuje její obecný charakter. Kdyby se totiž zachovala jiným způsobem, mohlo by dojít k narušení celého díla, jelikož v rámci příběhu se většinou typizují nejen na postavy, ale i syžetové situace a syžet jako celek (např. v realistické próze). Je tedy očividné, že typizace v jistém smyslu omezuje znakovost a brání tematickým složkám účinněji komunikovat v rámci uměleckého kontextu.

Jako literární typy je tedy možné považovat postavy s výraznou a v tradici ustálenou rolí, které jsou většinou charakteristické pro určité literární směry a žánry. Mezi literární typy lze zařadit například postavy sociálně atypické (vězeň, kat, sirotek, outsider), které upřednostňuje romantismus, dále postavy sociálně typické (dělník, rolník, buržoazie), jež preferuje realismus, nebo postavy směrově nevyhraněné (pastýř, poutník, moudrý stařec, student, detektiv aj.).

Některé literární postavy se staly v průběhu času tak oblíbenými a reprezentativními literárními typy, že se začaly považovat za všeobecně platné symboly lidství a začala se od nich odvozovat i pojmenování různých charakterů, životních koncepcí a existenciálních problémů. Jako příklady lze uvést tyto názvy: donchuán, šerlok, romeo, bovarysmus, švejkovina, donkichotství či oidipovský komplex. Podobná pojmenování se poté používají i ve vztahu k reálným lidem, kteří se vykazují stejnými vlastnostmi a chováním jako příslušné literární postavy.

Podle potřeby příběhu či žánru může být typizace částečně modifikována, v tomto případě se pak uplatňují procesy idealizace, karikování a individualizace. Zatímco **idealizace**, která klade důraz na neobyčejné vlastnosti postav, jejich příkladnou ušlechtilost a hrdinství, jež převyšují běžné lidské jednání, je typická pro žánr eposu, tragédie a legendy, **karikování** vlastnosti postav a jejich chování spíše zesměšňuje a kritizuje, a proto se využívá v rámci komických a satirických žánrů. **Individualizace** na druhou stranu kompenzuje neosobní schémata, které se využívají v rámci typizace, a klade důraz na atypické mentální nebo i vnější rysy u zvoleného typu či vzoru. Vyčleňuje tak postavu jako výjimečnou a odlišnou od ostatních.

3.5 Prezentace a charakterizace literárních postav

U literárních postav je nutné zohledňovat také to, jakým způsobem jsou v textu prezentovány. Jak D. Hodrová (2001, 159) uvádí, postava se v textu realizuje určitým souborem textových jednotek, přičemž některé se v textu objeví pouze jedinkrát (např. popis těla postavy) a jiné se v díle opakovaně vracejí (např. jméno), modifikují či nahrazují jinými (např. líčení myšlenek,

pocitů, činů). Je očividné, že i když se jednotky v textu vyskytují vícekrát, nikdy nejsou prezentovány naprosto stejným způsobem. Již tato skutečnost poukazuje k tomu, že literární postava má charakter dynamický, jelikož se v textu nejen vyvíjí, ale její realizace je velmi často obměňována.

Jakými způsoby je tedy literární postava v díle prezentována? Podle D. Hodrové jsou nejdůležitější následující způsoby realizace:

- **promluva vypravěče o postavě** (přímá charakteristika postavy, popis jejího zevnějšku, chování, jednání, myšlení); součástí této promluvy je i jméno;
- **dialogy a výroky jiných postav o této postavě;**
- **monology vnější a vnitřní;**
- **scénické poznámky** (v dramatu, výjimečně i jinde).

Různé způsoby prezentace postavy nebývají v díle obvykle využity rovnoměrně a často se také kombinují. V této oblasti totiž záleží nejen na tom, jakým způsobem chce postavu prezentovat samotný autor, ale také na tom, k jakému žánru a historickému období dílo odkazuje. V realismu například převládala prezentace literárních postav skrze promluvu vševědoucího vypravěče, zatímco v modernismu byla postava realizována převážně na základě vlastních vnitřních monologů. Tyto faktory musejí být při analyzování literární postavy také zohledňovány.

U charakterizace literární postavy, která je v tematické kompozici prvkem dynamickým, se nejčastěji hovoří o charakteristice přímé a nepřímé, vnější a vnitřní. Prostor proto bude věnován oběma pojetím.

Podle J. Peterky (2006, 161) **přímá charakterizace** „*výslovně definuje status postavy (psychologický, morální, společenský, literární) pomocí podstatných a přídavných jmen(...). Obvykle je jednorázová a objevuje se na začátku vyprávění, v opačném případě postavu hypotetizuje. Její dominantnost v textu vyvolává dojem racionality, autority a statickosti (Rimmon-Kenanová). Jako přímou charakterizaci však vnímáme pouze tvrzení důvěryhodná, která pocházejí od hlasu s nespornou autoritou v textu.*“ Přímá charakterizace je tedy v textu vyjádřena explicitně, a proto bývá pro čtenáře kolikrát mnohem jednodušší a méně náročnější na pochopení než charakterizace nepřímá.

O **nepřímé charakterizaci** lze pak mluvit v případě, když jsou rysy postav různými způsoby implicitně představovány a dokládány, místo aby byly pojmenovány přímo. Tento způsob charakteristiky nemusí být úplně jednoznačný, a z tohoto důvodu se může i interpretace postav u čtenářů částečně odlišovat. Nepřímá charakterizace se opírá o činnost postav, jejich řeč a způsob uvažování v určité situaci, o jejich vnější vzhled a v neposlední řadě o prostředí, které postavy ovlivnily nebo které naopak ovlivnilo je. Jak zmiňuje S. Rimmon-Kenanová (2001, 68), povahový rys postavy může být implikován buď jednorázovým činem, který postava uskutečnila, který postava měla udělat, ale neudělala, nebo který postava plánovala a zamýšlela,

nebo její obvyklou činností. Co se týká řeči postavy, uvádí autorka, že charakteristický může být jak obsah promluvy (co jedna postava říká o druhé), tak i styl promluvy (jakým jazykem postava mluví), který naznačuje původ, bydliště, společenskou vrstvu či povolání postavy. U vnějšího vzhledu se kromě celkové fyziognomie nejčastěji uplatňuje i popis tváře a oděvu postav. Vykreslení postav v rámci určitého prostředí může postavy také nepřímo charakterizovat.

Charakteristika postavy také může být chápána jako **vnější** zachycující vnější znaky postavy (vzhled, popř. jednotlivé promluvy), nebo jako **vnitřní** vystihující vnitřní, duševní znaky postavy (temperament, zájmy, nadání, schopnosti, povahové vlastnosti, které se projevují v jednání, ve vztahu k jiným lidem, apod.).

Významným charakteristickým rysem postavy je také její **jméno**. To většinou na první pohled naznačuje pohlaví postavy a někdy také její národnost. Jména postav mohou být náhodná a pro význam příběhu poměrně nedůležitá, nebo mohou být zvolena záměrně a mít naopak význam symbolicky velmi důležitý. V příbězích je možné nalézt následující druhy jmen: obyčejná, historická a pseudohistorická, zvukově expresivní, mluvící čili symbolická odkazující k vlastnosti či typu postavy, přezdívková, redukováná, iluzivní či systémová. Čím více jsou jména postav neobvyklá a upozorňují na svou stylizovanost, tím více aktivizují čtenářovu pozornost.

Podle J. Peterky (2006, 159) souvisí s identitou postav i způsobem jejich charakterizace také rozdělení postav na **definiční** a **hypotetizované**. „*Postava – definice má jednotný charakter, je jednoznačná, plně textem určená a vysvětlitelná, naopak postava – hypotéza je nedourčená a vysvětlitelná jen částečně, zosobňuje tajemnost nebo nejednoznačnost (tulák, cizinec, kouzelník)*“ (tamtéž, 159).

3.6 Literární postava v historickém kontextu

Literární postavy nejsou v rámci jednotlivých historických období či literárních směrů zobrazovány vždy stejně. V každém období je poetika postavy ovlivněna dobovými estetickými a etickými normami, tzn. že charakteristika postavy, její funkce v příběhu a její význam podléhá literárně-historickým i společenským faktorům. Hrdinové většinou ztělesňují dobové ideály, od romantismu se však objevuje i hrdina kontroverzní, jehož cílem je provokovat a pohoršovat společnost. Na základě pojetí L. Lederbuchové (2002, 246) bude uvedena stručná charakteristika postav ve vybraných historických obdobích a jejich reprezentativních žánrech.

V nejstarší literatuře se objevují převážně tyto hrdinové: ve starověkém eposu je to mýtický hrdina, ve středověkém eposu je to rytíř/šlechtic vyobrazený jako ideál rytířských ctností (statečný, odvážný bojovník, čestný a spravedlivý vladař, ochránce chudých) a v legendě figuruje světec

reprezentující křesťanskou víru. V renesanci se již vedle šlechtice objevuje i řemeslník a měšťan, s těmito postavami se začíná rozvíjet větší význam individualizace a hrdina v tomto období přestává zobrazovat nadosobní ideje. V barokní literatuře vystupuje většinou postava symbolická nebo alegorická vyjadřující trauma rozporu božského a lidského, víry a hříchu. Klasicistní postava pak staví nad osobní zájmy a city oddanost ideálům státu.

V romantismu hrdina často splývá se samotným autorem, má tedy autobiografické rysy; je také výjimečný a pohybuje se na okraji společnosti neschopen a neochoten se jí přizpůsobit; je většinou ztvárněn jako vrah, kat, loupežník apod. Realistická postava je pak vyobrazena jako literární typ, který reprezentuje určité vlastnosti a způsoby chování v rámci konkrétních sociálních skupin, a usiluje o iluzivní pravděpodobnost obrazu člověka jako společenské bytosti. V naturalismu postavy akcentují biologickou, pudovou stránku člověka a její vazbu na sociální prostředí, které má determinální funkci.

Moderní literatura konce 19. století se soustředí na postavy, díky nimž může autor zobrazit osobité vidění světa, vyjádřit pravdivé a nezastřené osobní zkušenosti i prožitky a vykreslit nálady bez falešných ohledů a morálních zábran. Absurdní literatura pak využívá postavu jako model individua moderní společnosti, jejíž normy vedou lidi k životním stereotypům a vzájemnému odcizení; postmodernismus z tohoto pojetí vychází a zároveň využívá veškeré dosavadní ztvárnění postav.

Postavy každého historického období jsou samozřejmě významově daleko bohatší, existuje také řada přechodových podob a historických i stylových modifikací. Tento výčet lze považovat pouze za ilustrační.

3.7 Práce s literární postavou během výuky

V rámci literárního vyučování je možné vypořádat tendence, které při práci s postavou převažují. U aktivit spojených s rozбором literárních postav se učitelé se svými žáky/studenty soustředí převážně na následující problémy: žáci/studenti posuzují postavy z hlediska jejich důležitosti v příběhu - určují postavy hlavní a vedlejší, z hlediska jejich etické intence – rozlišují postavy na kladné a záporné - a z hlediska jejich charakterizace – u postav vyhledávají charakteristiku přímou a nepřímou, vnější a vnitřní. Podobné či lehce obměněné úkoly jsou v rámci teorie literárních postav při výuce nejčastěji používány.

Je však škoda, že se s literárními postavami nepracuje více do hloubky a že se sleduje pouze jejich základní členění. Podle J. Tomana (2007, 76) je přitom práce s postavou u mladších čtenářů základem interpretace a klíčem k pochopení slovesně uměleckého textu. Tuto tezi je možné samozřejmě vztáhnout i na čtenáře starší. Z tohoto důvodu by se mělo k literárním postavám přistupovat komplexněji a více využívat jejich potenciálu. Jak uvádí

L. Ledebuchová (1997, 86), v rámci didaktické interpretace textu je možné se také zaměřit na rozvoj čtenářovy představivosti a fantazie, které mohou být provokovány právě samotným popisem postav. Autorka v zápětí navrhuje například takovýto postup práce. „*Učitel se nad textem epickým ptá žáků, jak si představují např. postavu v určité syžetové situaci (tedy nezadává úkol charakterizuj postavu, který je splněn výčtem několika jejích vlastností). Vyžaduje podrobný popis oblečení, tělesnosti, fyziognomie v konkrétní syžetové situaci (...), tedy popis pohybu postavy, její gestikulace, mimického výrazu tváře, (...) a vede tak čtenáře ke komunikaci i s nepřímými informacemi textu modelujícími charakter postavy...*“ (tamtéž, 86-87). Učitel může pracovat také se sympatiemi a antipatiemi, které si čtenáři během četby k jednotlivým postavám vytvářejí, nebo může aktivizovat čtenářovu představivost předvídáním o pokračování příběhu.

S literárními postavami se dá pracovat mnoha různými způsoby, záleží pouze na kreativitě a přístupu vyučujícího a na tom, jak dokáže teorii literárních postav svým žákům/studentům přiblížit.

4 Výzkum popularity Harryho Pottera

Na počátku výzkumného šetření je třeba objasnit jeho účel v diplomové práci. Dílo spisovatelky J. K. Rowlingové o *Harry Potterovi* je dílem velmi aktuálním, poslední část ságy vyšla v České republice teprve před dvěma lety, tedy v roce 2008, a proto se tomuto dílu doposud široká literární obec do hloubky příliš nevěnovala. Literární kritika a média samozřejmě své názory prezentovaly, ale intenzivnější studium tohoto díla se u nás zatím neuskutečnilo. Není tedy možné zkoumat aspekty tohoto díla pouze na základě studia literatury a odborných publikací, a proto se jako nejvhodnější nástroj bádání nabízí výzkumné šetření, které umožní proniknout do dané problematiky tohoto díla a odhalit doposud neznámé skutečnosti.

Vzhledem k tomu, že není v silách výzkumníka provést rozsáhlé kvantitativní šetření, které by pohlíželo na danou problematiku v nejobecnější rovině, bude projekt s názvem *Čtenářská popularita postav v Harry Potterovi u žáků 6. ročníků ZŠ a studentů 1. roč. SŠ* realizován převážně pomocí kvalitativního výzkumu, jenž bude podle potřeby doplněn kvantitativními metodami. Na základě interpretace konkrétního úryvku z díla J. K. Rowlingové bude empirické šetření zjišťovat oblíbenost nejen hlavní postavy díla, ale i oblíbenost ostatních postav díla. Popularita Harryho Pottera pak bude zkoumána ve vztahu k popularitě ostatních postav, které se v úryvku objevují. Šetření se dále bude soustředit na otázku, do jaké míry je hlavní postava oblíbená v daném úryvku a zda je její oblíbenost podmíněna současným obrazem Harryho Pottera, který je utvářen zábavním komerčním průmyslem a prezentován nejen ve filmovém zpracování, ale i v ostatních médiích. Problematika nebude zkoumána z hlediska čtenáře věkově nevyhraněného, v centru zájmu bude pouze čtenář dětský.

V této kapitole bude věnován prostor teoretickým stránkám výzkumu, tedy konkrétnímu zaměření výzkumu, formulování výzkumných cílů, popisu zvolené metodologie a popisu přípravné fáze, a následně bude věnována pozornost realizaci výzkumu a zvolenému přístupu k analýze získaných dat.

4.1 Cíl výzkumu

Ve výzkumu zabývajícím se popularitou Harryho Pottera jsou formulovány dva cíle; první cíl přistupuje k problému na úrovni teoretické a druhý cíl se snaží zkoumat daný problém ve spojitosti s praxí. Projekt si klade tyto cíle:

1. odhalit skutečnosti, na jejichž základě se vytváří vztahy mezi dětským čtenářem a literárními postavami při četbě konkrétního úryvku; dále odhalit kritéria, podle nichž dětský čtenář identifikuje literární postavy jako sympatické a nesympatické;

2. prozkoumat, do jaké míry jsou dětští čtenáři ovlivněni literárním a kulturně-společenským fenoménem Harryho Pottera při vytváření vlastních vztahů k literárním postavám během četby konkrétního úryvku z díla *Harry Potter*.

Ze stanovených cílů vyplývá následně formulace výzkumného problému, který je definován jako „vytváření vztahů mezi čtenářem a literárními postavami na základě interpretace konkrétního textu“. Výzkumný problém je dále zkonkretizován a zúžen pomocí následujících výzkumných otázek:

1. Na základě čeho si dětští čtenáři vytvářejí vztah k literárním postavám?
2. Na základě čeho vnímají dětští čtenáři hierarchii postav v úryvku? Co pro ně představuje pojem „hlavní postava“ a jak ho aplikují v praxi?
3. Podle jakých kritérií vnímají dětští čtenáři literární postavy jako sympatické/nesympatické?
  - a. Jaká kritéria při hodnocení literární postavy upřednostňují dívky? Jaká kritéria chlapci? Shodují se tato kritéria či liší?
  - b. Jaká kritéria při hodnocení literární postavy upřednostňují žáci 6. tříd základní školy? Jaká kritéria studenti 1. ročníku střední školy? Shodují se tato kritéria či liší?
4. Jak dětští čtenáři vnímají literární postavu Harryho Pottera v úryvku?
5. Do jaké míry jsou dětští čtenáři schopni oprostit se od kulturního a čtenářského povědomí o díle a posuzovat literární postavy na základě předloženého úryvku?

Výzkum se soustředí na dvě cílové skupiny čtenářů – žáky 6. tříd základní školy a studenty 1. ročníku střední školy. Cíle výzkumu jsou formulovány ve vztahu k oběma cílovým skupinám, pozornost tedy bude věnována oběma stejným dílem. Výzkumné šetření se bude zabývat výzkumnými otázkami nejprve v rámci jednotlivých skupin a bude odhalovat výsledky a hodnotit je vždy u každé skupiny naprosto nezávisle. Následně budou výsledky obou skupin vzájemně porovnávány a na základě toho se výzkum pokusí vyvodit obecnější závěry, které by vyplývaly z hodnocení obou skupin jako homogenního celku. Není však jisté, zda bude vůbec možné obecnější závěry vyvodit, záleží totiž na charakteru výsledků jednotlivých skupin a míře jejich rozdílnosti.

4.2 Metodologie výzkumu

Pro realizaci výzkumu byl jako hlavní zvolen kvalitativní přístup, jehož cílem je studovat sice menší vzorek respondentů, ale zato více do hloubky. Při přípravě výzkumu se zjistilo, že bude nutné kvalitativní metody v určitých

fázích zkombinovat s metodami kvantitativními, a to především ve fázi sběru dat a jejich analyzování. Bylo tedy rozhodnuto, že projekt bude realizován kvalitativně-kvalitativním čili smíšeným výzkumem. Kombinace obou přístupů se projevila jako velmi přínosná, a jak se později ukázalo, kvantifikace výsledků dokázala úspěšně obohatit výsledky zkoumaných skutečností.

K výzkumnému problému se přistupovalo induktivní metodou usuzování, což v praxi znamená, že na počátku výzkumu neproběhlo studium příslušné odborné literatury, ale k problematice se přistupovalo otevřeným způsobem bez jakýchkoli předpokladů a domněnek. Nebyly tedy formulovány žádné hypotézy, které by měl výzkum potvrdit či vyvrátit, ale byly stanoveny výzkumné otázky (viz výše), na něž výzkum hledal odpovědi. Tento přístup umožnil kontextuálně zakotveně prozkoumat definovaný problém a přinést o něm dostatečné množství informací. Teprve po získání a prostudování dostatečného množství dat byly hledány opakující se pravidelnosti a formulovány předběžné závěry. V kvalitativním výzkumu lze sice v závěru vytvořit novou hypotézu, ale vzhledem k tomu, že tato hypotéza má platnost pouze pro zkoumaný vzorek respondentů, nebylo možné závěry výzkumu zobecňovat a aplikovat na další případy.

Jako hlavní metoda sběru dat byl vybrán dotazník. Dotazníková forma je sice typická pro kvantitativní výzkum, ale vzhledem k tomu, že tento výzkum kombinuje oba přístupy, bylo možné zvolit i dotazník jako vhodnou metodu. Volba dotazníku se jevila jako příznivá pro zkoumanou problematiku popularity Harryho Pottera, protože umožnila získat odpovědi většího vzorku respondentů. Nebylo totiž možné vyvodit výsledky pouze na základě několika případových studií či hloubkových rozhovorů, které by byly vedeny jen s malým počtem dotazovaných. Dotazník nebyl obecného charakteru, ale odkazoval na konkrétní text, který byl vybrán z knihy autorky J. K. Rowlingové *Harry Potter a Fénixův řád*. U kolem respondentů tedy bylo odpovědět na otázky na základě četby daného textu.

Dotazník se skládal z kombinace otázek různé povahy – byly navrženy otázky uzavřené (výběrové, škálové), polouzavřené, otevřené a také jedna testová úloha. Při sestavování dotazníku se dbalo především na to, aby byly otázky jednoznačné, srozumitelné, aby směřovaly k požadovaným cílům a aby byly mezi sebou vzájemně propojeny. Z důvodu validity byly použity i otázky, které lze pokládat za kontrolní a jejichž úkolem bylo ověřit pravdivost odpovědí.

Co se týká etické dimenze výzkumu, je nutné zmínit, že oba etické principy, princip důvěrnosti a princip poučeného souhlasu, byly důsledně dodržovány. Zástupci respondentů, v tomto případě učitelé, i sami respondenti byli seznámeni s účelem výzkumu, byli požádáni o souhlas s provedením dotazníku i se závěrečným prezentováním výsledků výzkumu. Byli také utvrzeni o anonymitě celého šetření. Ani jejich jména a ani jména škol, na

kterých šetření probíhalo, nebyly relevantní a nebyly v žádné části projektu zveřejňovány.

4.3 Příprava výzkumu

Po definování metodologických otázek bylo zapotřebí věnovat se praktickým otázkám výzkumu, a to zejména výběru vzorku respondentů, výběru vhodného úryvku a jeho částečné interpretaci, obecné charakteristice literárních postav vystupujících v úryvku a sestavení dotazníku.

4.3.1 Výběr vzorku

Výběr vzorku respondentů byl proveden pomocí několika kritérií, která byla definována a priori jednak širší oblastí, ke které se výzkum přímo vztahuje, a jednak samotným charakterem šetření. Zvolená kritéria byla následující: prostředí, velikost skupiny, stupeň vzdělávacího systému a věk respondentů. I přesto, že se některé výzkumné otázky zabývají srovnáváním výsledků na základě pohlaví respondentů, bylo toto kritérium považováno za irelevantní a při výběru vzorku nebylo zohledňováno.

První kritérium výběru úzce souvisí se studijním oborem výzkumníka, jímž je právě obor učitelství českého jazyka a literatury pro druhý stupeň základních škol a pro školy střední. Na základě této skutečnosti byla cílová skupina vybrána právě ze školního prostředí. Pro výzkum byli jako vhodní respondenti zvoleni žáci druhého stupně základní školy (první cílová skupina) a studenti střední školy (druhá cílová skupina). Školy byly vybírány náhodně, jediným záměrem bylo, aby se výzkum provedl na čtyřech různých školách, což mělo zajistit různorodost respondentů a jejich odpovědí. S ohledem na různorodost byl výzkum realizován ve dvou základních školách, na střední odborné škole a na šestiletém gymnáziu. Jedinou podmínkou, na kterou se při výběru vzorku bral ohled, bylo, že se respondenti tématem týkajícím se Harryho Pottera podrobně nezabývali během výuky a ani s ním v rámci žádného projektu nepracovali, a nebyli tedy žádnými faktory předem ovlivněni.

Druhé kritérium výběru bylo determinováno charakterem výzkumného šetření. Již od počátku bylo zřejmé, že cílová skupina bude spíše menší velikosti, jak je u kvalitativního přístupu obvyklé. Bylo ustanoveno, že výzkum bude proveden ve čtyřech školních třídách, ve dvou třídách základní školy a ve dvou třídách střední školy, a to bez ohledu na to, kolik respondentů bude během šetření přítomno. Na základě propočtů (4 třídy x průměrný počet žáků/studentů ve třídě 25) byl stanoven předpokládaný počet respondentů jako 100.

Třetí kritérium výběru, které se týká stupně vzdělávacího systému, v němž se respondenti právě nacházeli, tedy primární stupeň vzdělávání a

sekundární stupeň vzdělávání, přímo odkazuje na zvolené prostředí a k výzkumníkovu oboru studia.

Posledním kritériem výběru byl věk respondentů a právě v této oblasti došlo během přípravy výzkumu k mnohým změnám. Tyto změny pak průběžně ovlivňovaly i některá výše zmíněná kritéria. Jako cílový věk respondentů bylo nejprve určeno 14 a 15 let, což bylo vzápětí zamítnuto, jelikož takové dvě skupiny by nebylo možné porovnávat z důvodu nedostatečného věkového rozdílu. Dalším návrhem bylo stáří respondentů 12 let a 15 let, od toho však bylo také upuštěno, protože obě skupiny se nacházely jak ve stejném stupni vzdělávacího systému, tak ve stejné fázi psychologického a čtenářského vývoje. Na základě těchto úvah pak byly určeny dvě finální skupiny, které bylo možné porovnávat z určených hledisek – respondenti ve věku 12 let a respondenti ve věku 16 let, respektive žáci 6. tříd základní školy a studenti 1. ročníku střední školy. Pro potřeby výzkumu byla každá skupina stručně charakterizována po pedagogické, psychologické a čtenářské stránce za pomoci odborné literatury (Kuric, 2000; Chaloupka, 1982; Ledebuchová, 2004).

První cílová skupina respondentů ve věku dvanácti let spadá do období puberty, do období středního školního věku. Žáci 6. tříd vstupují na druhý stupeň základní školy a tato skutečnost pro ně přináší důležité změny. Změny se týkají nejen rozšíření učiva a předmětů, ale i způsobu výuky a přístupu vyučujících. Výuka již není vedena převážně jedním vyučujícím, který seznamoval žáky se školním prostředím a pomáhal jim vytvořit si vztah k učení, ale žáci jsou nuceni zvyknout si na autoritativnější přístup vyučujících a jejich odlišný způsob vyučování. Na druhém stupni jsou také kladeny větší požadavky na kázeň a disciplinovanost. Od žáků je též očekáván zodpovědnější přístup k vlastnímu sebevzdělávání a sebevýchově, domácí úkoly a domácí příprava jsou již v tomto období nedílnou součástí vyučování. Nejen z těchto důvodů, ale i z mnoha dalších může být přechod z prvního stupně na druhý pro některé žáky problematický a záleží na jednotlivcích, jak rychle se dokáží adaptovat na nové prostředí a zvyknout si na nové povinnosti.

Změna školního prostředí obohacuje žáky o nové dimenze v oblasti citové i sociální. Přátelství s vrstevníky začíná hrát důležitou roli v životě pubescenta a jeho pohled na svět je podmíněn právě na základě sociálních vztahů. Dochází k odklonu od autority rodičů, pubescent začíná nahlížet na dospělé v kritickém světle, častěji odmítá jejich „necitlivé“ zásahy do života a vnucované názory. Pubescent má tendenci hodnotit vše na základě sebeprojekce. Pohled na život a na svět se tedy logicky neustále mění zároveň s tím, jak si pubescent rozšiřuje své vědomosti, poznatky a zkušenosti. Co se týká oblasti citů, je zřejmé, že na počátku puberty se vazby utváří spíše v rovině platonické; pro pubescenty je totiž typické, že si hledají své idoly,

kteřé pak obdivují a vzhlíží k nim s úctou a uznáním. Takový idol je pro ně většinou nedotknutelným vzorem ve všech ohledech. V oblasti morálního cítění jsou patrné mnohé rozpory; pubescent uznává „čisté“ mravní ideály a očekává, že se jimi bude řídit i okolí, sám se však často měnit nechce a k jakékoli kritice ze strany ostatních je přehnaně citlivý. V období puberty také dochází k rozvoji fantazie, vnímání, abstraktního a logického myšlení, dále k rozvoji řeči a vyjadřovacích schopností.

Charakteristické rysy tohoto období se také odrážejí v přístupu pubescenta k četbě. Jak je známo, četba úzce souvisí s uspokojováním potřeb čtenáře a tento věk není v tomto ohledu žádnou výjimkou. Pubescent touží po fantazii a po prožívání dobrodružství, která jsou v reálném životě často neuskutečnitelná a která se odehrávají v neobvyklých, někdy až fantastických krajinách. Vzhledem k tomu, jak důležité začínají být pro pubescenta sociální vztahy a především přátelství, touží čtenář po takových hrdinech, ke kterým by si mohl vytvořit silný citový vztah a se kterými by mohl intenzivně prožívat jejich životní úděl, úspěchy a selhání, lásku a trápení. Literární hrdinové představují pro čtenáře nejen určitý druh přátel a spřízněných duší, ale i morální vzory. Čtenář často pohlíží na svět a hodnotí ho očima literárních hrdinů. Dobrodružná literatura s dětským hrdinou a fantasy literatura splňují požadavky čtenářů tohoto věku, a jsou proto také velmi oblíbené. Potvrzují to i mnohé výzkumy, které se dětským čtenářstvím a žánrovou oblíbeností zabývají.

Druhá cílová skupina ve věku 16 let již patří k období adolescence, i když se ocitá na jejím úplném začátku. Záleží samozřejmě na individuálním vývoji jedince, zda se v tomto věku blíží spíše adolescentům, či zda ještě zůstává pubescentem.

Z pedagogického hlediska lze tuto skupinu charakterizovat následovně. Studenti prvního ročníku střední školy již mají dokončené základní vzdělání a rozhodli se pokračovat ve studiu na vybrané škole. Již samotné rozhodnutí pokračovat se vzděláváním je důležitým životním krokem, který je samozřejmě ovlivněn výchovou a rodinným prostředím, ale každý jedinec by ho měl učinit také samostatně. V takovém případě pak prokáže schopnost uvažovat o svém budoucím životě a zodpovědně přistupovat k důležitým životním rozhodnutím. V případě výběru střední odborné školy již student směřuje k přípravě na konkrétní povolání, v případě volby gymnázia může student výběr konkrétního povolání ještě o čtyři roky odložit a lépe tak zjistit, kterým směrem se bude jeho život ubírat.

Způsob výuky na střední škole se příliš neliší od způsobu výuky na druhém stupni základní školy. Co se však mění, je složení a zaměření předmětů a hlavně přístup vyučujících. Vztah mezi studenty a vyučujícími začíná být více partnerský, vyučující přenášejí čím dál tím více zodpovědnosti na studenty a je pouze na nich, jak se k tomu postaví. Vyučující se soustředí

na výklad látky a její procvičení, zatímco úkolem studentů je samostatně se připravovat a poté přesvědčit vyučujícího o svých znalostech a dovednostech. Sebekázeň, ctižádost a cílevědomost hraje v tomto věku již podstatnou roli.

Život na střední škole se však netočí jen kolem učení, u mnohých studentů je učení až na posledním místě. V tomto věku hrají významnou roli vzájemné vztahy, láska a přátelství, které se zdají být nejdůležitější věcí na světě a jimž se vše podřizuje. Přátelství uspokojuje typickou potřebu adolescentů sdělovat své vnitřní, důvěrné prožitky blízké osobě, trávit společně volný čas a sdílet podobné názory na svět. Nezřídka také přátelství přerůstá v lásku či sexuální vztah. Co se týká vztahů k dospělým, nejsou již tak bouřlivé jako v pubertě a dochází k jejich ustálení. Proces osamostatňování od rodiny sice probíhá nadále a čím dál tím intenzivněji, na druhou stranu se však adolescenti snaží o postupnou harmonizaci vztahů s dospělými.

Adolescent postupně ztrácí rozpornost a duševní nevyrovnanost a jeho osobnost se začíná formovat. Hledání sebe samého, svého místa na světě je osou utváření adolescentovy osobnosti. Dospívající si pomalu vytváří vlastní postoj ke světu, ke společnosti a ke svému okolí, začíná se rýsovat jeho vlastní hodnotový žebříček a ustalují se také morální názory, přesvědčení a vlastnosti. Jako vzory slouží adolescentům významní lidé i literární hrdinové, kteří představují ty nejhodnotnější a nejpřitažlivější morální vlastnosti.

Co se týká literatury, čtenáři v začátku tohoto období sice stále tíhnou k dobrodružné literatuře a fantasy literatuře, dívky stále upřednostňují dívčí romány, ale žánrová orientace se postupem času mění a v rámci skupiny poměrně výrazně diferencuje. Je zde do značné míry patrná již shoda se čtenářskými zájmy dospělých, a proto se dospívající starší patnácti let většinou v knihovnách stávají čtenáři oddělení pro dospělé. Dospívající často hledají v knihách odpovědi na otázky a problémy svého soukromého života, stejně tak jako dospělí jedinci.

Na vytváření vztahů adolescentů k četbě se vedle podnětného rodinného a sociálního prostředí podílí také škola, respektive literární výuka. Ta rozšiřuje adolescentům jejich literární obzory a pomáhá jim orientovat se v literárním světě. Bohužel se dnes čím dál častěji stává, že adolescenti zůstanou literární výukou i samotnou literaturou téměř nedotčeni, dávají přednost jiným způsobům trávení volného času a o četbu a knihy se příliš nezajímají.

Z výše zmíněných charakteristik vyplývá, že se obě skupiny nachází na začátku nové etapy, musí se adaptovat na nové prostředí, podmínky a povinnosti. Jejich život tedy prochází značnými změnami, se kterými se právě snaží vypořádat. Na druhou stranu se jejich psychický a sociální vývoj již značně liší; zatímco se pubescenti vyznačují především nestálostí svých citů, názorů a pohledů na okolí, osobnost adolescentů se již formuje a jejich

vlastnosti a stanoviska ke světu se ustalují. Pro porovnání obou skupin je tedy důležité, že mají jak společné prvky, tak se zároveň do značné míry odlišují.

Částečný profil cílových skupin byl proveden z toho důvodu, že typické vlastnosti respondentů daných skupin se projevovaly při komunikaci s textem, na jejich základě respondenti hodnotili jednotlivé postavy, následně pak text interpretovali a odpovídali na otázky.

4.3.2 Výběr vhodného úryvku a jeho částečná interpretace

Volba textu zamýšleného k interpretaci byla klíčová pro celé výzkumné šetření. Text musel být vybrán tak, aby mohl přinést odpovědi vztahující se k cílům výzkumu, aby na jeho základě mohl být studován výzkumný problém a aby také poskytl odpovědi na formulované výzkumné otázky.

Text musel také vyhovovat požadavkům vztahujícím se k cílovým skupinám, tedy k dětskému čtenáři. Nejdůležitější byla v tomto ohledu atraktivnost úryvku, a to atraktivnost pro obě cílové skupiny, a přiměřenost textu. Jako další požadavek byla brána v úvahu logická výstavba textu. Text musel být ucelený a do určité míry epizodního charakteru; bylo nutné, aby měl zřetelný úvod a také jasné zakončení, závěr. Úryvek však nesměl být příliš dlouhý, a tedy časově náročný, aby respondenti neztratili pozornost a motivaci dočíst text do konce. Délka textu musela být také volena s ohledem na časové možnosti při provádění dotazníku během vyučovací hodiny. Dalším aspektem výběru byla srozumitelnost textu, a to nejen srozumitelnost situační, ale také jazyková. Vzhledem k nižšímu věku jedné z cílových skupin bylo podmínkou užití jednoduchého jazyka bez složitých obrazných pojmenování a cizích slov.

Výběr textu byl však klíčový i z jiného důvodu. Respondenti si na jeho základě vytvářeli vztahy k literárním postavám, což bylo v rámci cílů výzkumu velmi zásadní. Důležité tedy bylo, aby se literární postavy v úryvku nějakým způsobem projevovaly a oslovovaly tak čtenáře.

S ohledem na výše uvedené požadavky byl vybrán následující úryvek z pátého dílu ságy s názvem *Harry Potter a Fénixův řád*:

„Co je s tebou, Rone?“ zeptal se Fred.

Ron neodpověděl. Harry se po něm ohlédl a uviděl, jak nepohnutě stojí s pootevřenou pusou a ohromeně zírá do dopisu z Bradavic.

„Tak co je?“ vyštěkl netrpělivě Fred a postavil se za Rona, aby mu mohl přes rameno nahlédnout do pergamenu. Vzápětí mu poklesla čelist.

„Prefekt?“ vydechl a nevěřícně valil oči. „Prefekt?“

„Ani náhodou,“ špitl tiše George.

„To musí být nějaký omyl!“ prohlásil Fred, vyškubl Ronovi dopis z ruky a přidržel ho proti světlu, jako by hledal průsvitku. „Nikdo, kdo to má v hlavě v pořádku, by z tebe neudělal prefekta!“

Dvojčata jakoby nacvičeným pohybem otočila hlavu k Harrymu a zadívala se na něho.

„Počítali jsme, že to budeš ty!“ zabručel Fred vyčítavým tónem, jako by je Harry podvedl.

„Říkali jsme si, že Brumbál prostě *musí* vybrat tebe!“ dodal rozhořčeně George.

„Vždyť si vyhrál turnaj tří kouzelníků a ještě mnoho dalšího,“ horlil Fred.

„Nejspíš mu to zavařily všechny ty jeho šílenosti,“ otočil se k němu George.

„Jo,“ přitakal zamyšleně Fred. „Jo, nadělal jsi až moc problémů, kamaráde. No, aspoň jeden z vás ví, co je v životě nejdůležitější.“ Přešel k Harrymu, poplácal ho po zádech a sežehl Rona zničujícím pohledem.

„*Prefekt*... z našeho mazánka Ronánka je prefekt!“

„Ach bože, s mamkou to bude k nesnesení,“ zasténal George a vrazil prefektský odznak Ronovi do ruky, jako by se bál, že se jím může pošpinit.

Ron, který ještě neřekl jediné slovo, odznak popadl a chvíli na něj upřeně zíral. Pak natáhl ruku s odznakem k Harrymu, jako by ho němě žádal, aby potvrdil jeho pravost. Harry si ho vzal.

Vtom se s prásknutím rozlétly dveře a do ložnice jako vichřice vtrhla Hermiona se zrudlými tvářemi a rozevlátými vlasy. V ruce držela obálku.

„Máš... přišla ti...?“

Všimla si odznaku v Harryho ruce a vypískla.

„Já to věděla!“ drmolila rozčileně a zamávala svým dopisem. „Já taky, Harry, já taky!“

„Já ne!“ vyhrkl honem Harry a strčil odznak nazpátek Ronovi. „To dostal Ron, ne já.“

„To dos...Cože?“

„Ron je prefektem, ne já,“ opakoval Harry.

„Ron?“ užasla Hermiona a zatvářila se nechápavě. „Ale... určitě? Chci říct...“ Zčervenala, když se k ní Ron otočil se vzdorovitým výrazem ve tváři.

„Na tom dopise je moje jméno,“ ubezpečil ji.

„Já...“ zakoktala Hermiona, která teď vypadala dokonale zmateně. „Já... totiž...Páni! To je skvělé, Rone. To je vážně...“

„Nečekané,“ přikývl George.

„Ne!“ bránila se Hermiona a zarděla se ještě víc. „Ne, to není...Ron dokázal spoustu...fakt je...“

Dveře se za ní malinko pootevřely a do ložnice pozpátku nacouvala paní Weasleyová s plnou náručí čerstvě vyžehlených hábitů. „Ginny říkala, že konečně přišly ty seznamy učebnic,“ poznamenala a přeletěla očima po všech obálkách. „Dejte mi ty seznamy, já s nimi dnes odpoledne zajdu do Příčné ulice, a zatímco se budete balit, všechno vám koupím. Rone, musím ti sehnat nové pyžamo, z tohohle jsi už nejmíň o patnáct centimetrů vyrostl. To je neuvěřitelné, jak rychle rosteš...Jaká barva by se ti líbila?“

„Kup mu červenozlaté, aby se mu hodilo k odznaku,“ poradil jí s úšklebkem George.

„K čemu?“ zeptala se roztržitě paní Weasleyová, skulila pár kaštanově hnědých ponožek a položila je na Ronovu hromádku. (...)

„K jeho...ale Rone, snad jsi ne...“

Ron zvedl odznak do výše. Paní Weasleyová vypískla stejně jako předtím Hermiona.

„Ne! To snad není pravda! No to je báječné, Rone! Prefekt! Tak už to dokázali z rodiny všichni!“

„A co Fred a já, my jsme sousedi odvedle?“ zaškaredil se dotčeně George, když ho matka odstrčila a objala svého nejmladšího syna.

„Počkej, až to uslyší tvůj otec! Jsem na tebe tak pyšná, Rone!“ (...)

Fred s Georgem za jejími zády vyřázali hlasité dávivé zvuky, paní Weasleyová to však nevnímala. Pevně objala Rona kolem krku a líbala ho a líbala, až byl za okamžik ještě červenější než jeho prefektský odznak.

„Mami...nech toho...No tak, mami, vzpamatuj se...“ mručel a snažil se jí odstrčit. (...)

Ještě jednou Rona políbila na tvář, hlasitě popotáhla a vyběhla z ložnice.

Fred s Georgem se po sobě podívali. „Nebude ti vadit, když tě nepolíbíme, že ne, Rone?“ zeptal se Fred falešně ustaraným tónem. „Ale jestli chceš, můžu ti vyseknout pukrle,“ nabídl se George.

„Hele, nechte toho, nebo...“ zamračil se na ně Ron. (...)

A vzápětí se dvojčata hlasitě přemístila pryč.

„Šašci jedni!“ ulevila si rozhořčeně Hermiona a dívala se ke stropu, skrz který teď slyšeli Freda a George, jak ve své ložnici řičí smíchy. „Nevšímej si jich Rone, prostě na tebe žárlí!“

„Neřekl bych, že žárlí,“ zamumlal Rona pochybovačným tónem a také vzhlédl ke stropu. „Odkakživa tvrdí, že za prefekty se vybírají jen podlézaví špti... Na druhou stranu ale,“ dodal spokojenějším hlasem, „nikdy nedostali nové koště! Kdybych tak mohl jít s mamkou a vybrat si... Jo, myslím, že za ní půjdu a povím jí, že ten Zameták by se mi líbil, jen aby to věděla...“

Vyběhl z ložnice a nechal Harryho a Hermionu samotné. (...)

Na to, že se v pátém ročníku vybírají prefekti, Harry úplně zapomněl. Příliš ho zaměstnávaly obavy, že by ho mohli vyloučit z Bradavic, a vůbec nepomyslel na to, že sovy už vybraným studentům roznášejí prefektské odznaky. Kdyby si na to však *byl* vzpomněl, kdyby ho něco takového *napadlo*... co by čekal? *Tohle ne*, ozval se mu kdesi v hlavě tichý pravdomluvný hlásek.

Harry protáhl obličej, jako by se chtěl rozplakat, a zabořil ho do dlaní. Bylo zbytečné si něco nalhávat; kdyby byl věděl, že je prefektský odznak na cestě, předpokládal by, že přijde jemu a ne Ronovi. Znamenalo to snad, že je stejně nafoukaný jako Draco Malfoy? Myslí si, že je všem ostatním nadřazený? Vážně je přesvědčený, že je *lepší* než Ron?

Ne, popíral to vzdorovitě hlásek.

Je to pravda? Harry se nad tím zamyslel a úzkostlivě zkoumal svoje pocity.

Jsem lepší ve famfrpálu, pokračoval hlásek, *ale v ničem jiném*. To je nepochybná pravda, pomyslel si Harry, ve škole o nic lepší než Ron není. Co ale mimo školu? Co všechna ta dobrodružství, která společně s Ronem a s Hermionou od příchodu do Bradavic prožili a při nichž jim hrozilo mnohem víc než jen vyloučení?

Ron a Hermiona se přece na většinu těch dobrodružství podíleli se mnou, připomněl hlásek v jeho hlavě.

Úplně na všech ale ne, dohadoval se sám se sebou Harry. Nebyli se mnou, když jsem bojoval s Quirrellem. Nezápasili s Raddlem a s baziliškem. Nebyli to oni, kdo zahnal všechny ty mozkomory tehdy v noci, kdy Sirius uprchl. Nebyli se mnou na hřbitově toho večera, kdy se vrátil Voldemort...

A znovu se v něm vzedmul tentýž pocit ukřivdění, který ho málem zadusil tehdy večer, když sem přiletěl. Rozhodně jsem toho dokázal víc, přemítal rozhořčeně. Dokázal jsem víc než oba dohromady!

Možná ale, připustil objektivně hlásek, *možná Brumbál nevybírám za prefekty jen ty, kdo se zapletli do spousty nebezpečných situací... Možná je vybírá i podle jiných kvalit. Ron má asi něco, co ty nemáš...*(...)

(J. K. Rowlingová: Harry Potter a Fénixův řád, 153-159)

Úryvek popisuje epizodu, ve které je postava Rona, jedna z hlavních postav příběhu o Harry Potterovi, nečekaně oceněna vyšší autoritou, což je pro jeho okolí velmi překvapivé. Ron je totiž v celém příběhu často chápán pouze jako přítel hlavního hrdiny, který žije v jeho stínu a jehož schopnosti jsou značně podceňovány. Ostatní postavy v úryvku reagují na jeho ocenění, každá samozřejmě jiným způsobem. Převážná část úryvku se odehrává ve

formě dialogů, postavy tedy mají dostatečný prostor vyjádřit své emoce a postoje k nově vzniklé situaci, odhalují se tak jejich rozdílné povahy a díky tomu je jejich chování poměrně snadno čitelné pro čtenáře obou cílových skupin.

Postavy v úryvku jsou svým věkem blízké čtenářům cílových skupin, prožívají stejné každodenní situace a zabývají se stejnými problémy jako sami čtenáři. Postavy bojují o uznání ostatních, řeší neshody se sourozenci, snáší jejich povyšování a nedoceňování a musí se vyrovnat s jejich odmítavým postojem. Některé se na druhou stranu musí smířit s neočekávaným úspěchem mladšího sourozence. Postavy také čelí přehnaným citovým projevům vlastních rodičů na veřejnosti před kamarády a nevyhnou se ani řešení zásadních morálních otázek. V ukázce se objevují jak postavy mužské, tak postavy ženské, což přináší možnost sledovat případné utváření vztahů čtenářů k literárním postavám z hlediska genderové otázky.

Díky množství a různorodosti postav čtenář se při četbě úryvku seznámí s různými typy, které může mezi sebou porovnávat a z nichž si pak může vybírat postavy jemu blízké. Postavy také nabízí čtenáři možnost identifikace, díky níž pak může pohlížet na danou situaci a na ostatní postavy očima oblíbené postavy. V tomto případě pak mohou být jako nesympatické vnímány ty postavy, se kterými má oblíbená postava špatné vztahy. K identifikaci však také dojít nemusí a čtenář může hodnotit postavy na základě jiných kritérií. Respondentovy vztahy k postavám se následně promítnou při interpretaci textu a při odpovídání na otázky v dotazníku. Odpovědi pak pomohou odhalit kritéria, podle kterých si čtenáři vytváří vztahy k literárním postavám a na jejichž základě pak vnímají postavy jako sympatické a nesympatické. To umožní pohlížet na problematiku z hlediska prvního, teoretického cíle výzkumu.

Téměř celý úryvek je vyprávěn vševědoucím vypravěčem, který prezentuje objektivní postoj a zdržuje se hodnotících komentářů. Popis událostí je tedy v této části spolehlivý a pomáhá čtenáři vytvořit si představu o dané situaci. V závěru úryvku však dochází ke změně perspektivy, je použita forma vnitřního monologu, která umožňuje čtenáři nahlédnout do nitra postavy Harryho Pottera a odhalit tak jeho stanovisko k celé situaci. Právě v této závěrečné části dochází u Harryho Pottera k vnitřnímu rozporu, v němž váhá nad tím, jak se postavit k ocenění svého přítele Rona. Tento okamžik je v celém úryvku velmi důležitý. Odhaluje totiž Harryho Pottera jako postavu, která ne úplně odpovídá představám o ideálním hrdinovi tak, jak ho v tomto věku vnímají čtenáři; hrdina zde zpochybňuje svůj vztah k nejlepšímu příteli a dokonce mu jeho úspěch závidí a nepřeje mu ho. Harry Potter tedy v úryvku vystupuje vlastně jako postava záporná. Pochopení a následná interpretace této části je proto klíčová pro druhý cíl výzkumu, aplikovaný do praxe. V odpovědích respondentů lze sledovat, jestli jsou schopni hodnotit postavu Harryho Pottera pouze na základě textu, či zda

podléhají jejímu obrazu ideálního hrdiny, který jedná za všech okolností dobře a který je v knižní i filmové předloze prezentován.

Z jazykového hlediska a z hlediska literární náročnosti úryvek zcela vyhovuje věku a čtenářské vyspělosti cílových skupin. Text je jednoduchý a srozumitelný, klíčové slovo *prefekt* je sice slovo cizího původu, ale jeho přesný význam není pro porozumění textu až tak důležitý a jeho smysl se dá navíc odvodit z kontextu; jiná složitá slova a obraty se v textu nevyskytují. Epizodní příhoda je vyprávěna chronologicky a neruší ji žádné dějové odbočky či nadbytečné popisné pasáže. Závěrečná část sice může být náročnější na pochopení, protože je psána formou vnitřního monologu, kde se střetávají dva vnitřní hlasy a soupeří spolu, ale pasáže jsou zase dostatečně graficky oddělené, takže pomáhají čtenářům se v textu orientovat a lépe ho pochopit.

Text je tematicky i dějově atraktivní, má díky dialogům spád a nabízí čtenáři možnost identifikovat se s látkou, postavami i situací. Je patrné, že text byl vybrán z knihy určené dětskému čtenáři, a splňuje tak všechny výše formulované požadavky.

4.3.3 Obecná charakteristika literárních postav vystupujících v úryvku

Pro účely výzkumného šetření bylo důležité provést obecnou, objektivní charakteristiku literárních postav v úryvku. Z ní pak bylo možné vycházet při analyzování a interpretaci získaných dat a na jejím základě pak přistupovat k odpovědím respondentů, které se týkají se této problematiky.

V úryvku vystupuje šest postav různého věku a pohlaví: Ron, Fred, George, Harry, Hermiona a paní Weasleyová. Postavy jsou charakterizovány převážně nepřímo, jejich povahové rysy jsou znázorněny jejich chováním, jednáním, způsobem řeči a obsahem promluv a také způsobem uvažování.

Hlavní postavou úryvku je Ron, který získává ocenění, školní hodnost - odznak prefekta, a tato situace se následně v celém úryvku řeší. Ron sám je, stejně tak jako ostatní, oceněním velmi zaskočen a neví, jak se k němu má postavit. Téměř se neprojevuje, nesnaží se obhájit své vlastní zásluhy a nechává situaci volně plynout bez jakýchkoli zásahů; na různé projevy ostatních víceméně nereaguje. Ke konci úryvku se sice již projeví jeho radost a Ron si svůj úspěch začíná pomalu uvědomovat, ale z jeho předchozího chování je patrné, že sám sebe podceňuje a příliš si nevěří. Jeho postava může vyvolávat spíše soucit než obdiv, to už ale závisí na vnímání jednotlivých čtenářů.

V první části úryvku se nejvíce projevují Fred a George, bratři Rona. Jejich projev je tak identický, že je lze charakterizovat jako jednu postavu. Oba dva jsou bratrovým úspěchem překvapeni a staví se k němu spíše negativně. Nelze přímo říci, že by Ronovi jeho úspěch záviděli, spíše se snaží hodnotu získaného ocenění ve všech ohledech znevážit. Své názory a postoje

prezentují sice zdánlivě vtipným způsobem, ale z jejich tónu je více než humor cítit sarkasmus a ironie.

Hermiona, která patří společně s Harrym k Ronovým nejlepším přátelům, se objevuje na scéně přímo uprostřed dění, a protože je zpočátku zaujata svým úspěchem, chvíli ji trvá, než se v nastalé situaci zorientuje. Když uvidí prefektský odznak v Harryho ruce, automaticky předpokládá, že odznak obdržel Harry a nemůže ze začátku uvěřit tomu, že by odznak patřil Ronovi. Ze svého překvapení se však rychle vzpamatuje a zbrkle se snaží vymyslet něco, čím by Ronův úspěch podpořila. Bohužel se jí to příliš nedaří. Později se však rázně postaví na Ronovu stranu.

Paní Weasleyová vystupuje v úryvku v roli typické matky – obětavě a s láskou se stará nejen o chod domácnosti, ale především o všechny své potomky a o jejich dobro. Harryho a Hermionu již vnímá jako součást rodiny a stará se o ně stejně pečlivě. Jako správná matka je ohromena Ronovým úspěchem a dává svou radost bezprostředně najevo, aniž si uvědomuje, že by její citové projevy mohly být Ronovi před ostatními nepříjemné. Po svém krátkém výstupu vzápětí odchází sdělit novinu manželovi a podělit se s ním o svou radost ze synova úspěchu.

Harry, Ronův nejlepší kamarád, se ve větší části úryvku téměř neprojevuje, není tedy jasné, jak se k Ronovu úspěchu staví a co se mu honí hlavou. Faktem však je, že se Rona nedokáže zastat a ani se nepostaví na jeho stranu proti Fredovi a Georgovi. V závěrečné části úryvku, když Harry zůstane sám, začne nad celou situací v duchu přemýšlet a v jeho nitru se odehrává morální boj. Harry sám sobě přiznává, že předpokládal, že prefektský odznak dostane spíše on sám. Ve srovnání s Ronem, ale i s Hermionou, která odznak také obdržela, toho totiž dokázal mnohem více; byl to on, kdo vždy úspěšně porazil všechny nepřátele, ne oni ani nikdo jiný. A přesto ocenění nezískal. Na jednu stranu je Harry zklamán a cítí se ukřivděn, ale na druhou stranu se své domýšlivosti léká. Vzhledem k tomu, že Harryho vnitřní souboj končí v úryvku otevřeně, nabízí se tak čtenářům možnost posoudit Harryho chování nezávisle na tom, jak se on sám k celému problému nakonec postaví.

4.3.4 Sestavení dotazníku

Dotazník byl sestaven tak, aby se přímo vztahoval k vybranému úryvku, aby přinesl odpovědi na výzkumné otázky a bylo možné na jeho základě sledovat cíle výzkumu. Před samotným výzkumem byl proveden předvýzkum, jehož cílem bylo zjistit, zda jsou zadání otázek a samotné otázky správně a srozumitelně formulovány a zda získané odpovědi vyhovují cílům výzkumu.

V dotazníku, který je přiložen v příloze, bylo vytvořeno celkem 14 položek, které je možné rozdělit do několika skupin. V první skupině se

nacházejí tři položky, které mají charakter kontaktní a informativní, druhá skupina položek obsahuje tři dvojice, které se zabývají vytvářením vztahů k postavám a jejich hodnocením, třetí skupina zahrnuje položky týkající se hodnocení postavy Harryho Pottera. Ve čtvrté skupině je položka, která má kontrolní funkci.

Položky v první skupině se nevztahují přímo k úryvku, ale zjišťují informace o respondentech; o jejich pohlaví (č. 1), o stupni vzdělávacího systému, ve kterém se nacházejí (č. 2), a o jejich obeznámenosti s příběhem Harryho Pottera (č. 3). První dvě položky byly uvedeny z důvodu zařazení respondentů k cílovým skupinám. Rozdělení cílových skupin proběhlo primárně podle stupně vzdělávání a sekundárně podle příslušnosti k pohlaví. Důvodem zařazení třetí položky bylo utvořit si představu o tom, v jakém vztahu je knižní a filmové zpracování o Harry Potterovi a kterému médiu dávají dané skupiny přednost. Tato položka totiž zjišťuje, zda respondenti příběh o Harry Potterovi pouze četli, zda ho pouze viděli ve filmovém zpracování, zda ho znají z obou zpracování nebo zda zůstali příběhem nedotčeni a neznají ani knižní ani filmové provedení. Vzhledem k cílům výzkumu není tato položka sice příliš důležitá, protože definovaná problematika je studována pouze na základě interpretace vybraného úryvku bez ohledu na to, zda respondenti příběh znají či ne, ale na druhou stranu umožňuje dodatečně se zabývat tím, jestli je interpretace úryvku nějakým způsobem podmíněna mírou obeznámenosti s dílem. Může se totiž stát, že konkrétní zjištění budou mít vliv na konečné výsledky výzkumu, například budou podporovat, či vyvracet vzniklé závěry. V případě, že k takové situaci nedojde, mohou být zjištění uvedena ex post jen pro zajímavost.

Ostatní položky, které následují, se již vztahují přímo k úryvku. Obsah položek odhaluje na základě interpretačních procesů především mínění a postoje respondentů, jejich subjektivní hodnocení a pohled na příběh v úryvku. Otázky nemají v žádném případě charakter znalostní ani vědomostní.

V druhé skupině jsou uvedeny tři dvojice položek, každá dvojice spolu vždy úzce souvisí. U první položky v rámci každé dvojice bylo úkolem respondentů vybrat z nabídky jednu až tři postavy podle zadaného kritéria. V nabídce jsou vždy vypsány všechny postavy objevující se v úryvku. Forma odpovědi v první položce je tedy uzavřená, výčtová. Druhá položka vždy hned navazuje a respondenti v odpovědi zdůvodňovali, proč v předchozí položce vybrali konkrétní postavu nebo postavy. Respondenti mají dostatečný prostor obhájit svou volbu, protože forma odpovědi je volná, otevřená.

První dvojice položek (č. 4, č. 5) se soustředí na hlavní postavu úryvku a díky ní je možné sledovat, co znamená pro respondenty termín hlavní postava a jak ho aplikují při komunikaci s konkrétním textem. Při formulování otázky se předpokládalo, že i respondenti cílové skupiny nižšího věku mají o tomto termínu povědomí a budou schopni na otázku odpovědět. Cílem této dvojice otázek je též pozorovat, do jaké míry se respondenti dokáží

odpoutat od povědomí o celém příběhu Harryho Pottera a zda dokáží vnímat hierarchii postav pouze na základě konkrétního úryvku.

Druhá dvojice položek (č. 6, č. 7) a třetí dvojice položek (č. 8, č. 9) se zabývá problematikou vytváření vztahů k literárním postavám. Respondenti vybírali postavy, které jim byly v celém úryvku nejvíce a nejméně sympatické, a své volby zdůvodňovali. Tyto položky jsou tedy klíčové pro studium prvního cíle výzkumu.

Následující položka (č. 10) je uvedena jako kontrolní. Respondenti si měli vybrat, jakou postavu z úryvku by chtěli za svého kamaráda/kamarádku. Předpokladem byl fakt, že odpověď bude korespondovat s odpovědí na otázku v položce č. 6, tedy že si respondent logicky zvolí stejnou postavu, se kterou nejvíce sympatizuje.

Další čtyři položky jsou pak součástí třetí skupiny, zaměřují se tedy na hodnocení postavy Harryho Pottera. První z těchto položek (č. 11) je uvedena jako škálová a úkolem respondentů bylo označit na stupnici 1 – 6, do jaké míry jim je postava Harryho Pottera v úryvku sympatická. Sudý počet stupňů je zvolen záměrně, aby nedošlo k situaci, že si respondent nebude vědět rady a zakroužkuje tak prostřední variantu, která nemá pro účely výzkumu potřebnou výpovědní hodnotu. Sudý počet neumožňuje vybrat neutrální střed, a i když si respondent zvolí jednu ze dvou středových variant (stupně 3 a 4), musí vždy vybrat buď variantu bližší k pozitivnímu hodnocení/pólu, nebo bližší k negativnímu hodnocení/pólu. Cílem položky totiž není zjistit, kolik respondentů volí jednotlivé stupně, ale zda je postava vnímána spíše jako sympatická, či spíše jako nesympatická.

Následující položka (č. 12) je vytvořena ve formě testové úlohy. Respondenti zde měli za úkol vybrat z nabídky čtyři přídavná jména či slovní spojení, která podle nich nejlépe charakterizují postavu a chování Harryho Pottera v úryvku. V nabídce jsou uvedena slova, která vyvolávají negativní, pozitivní, ale i neutrální konotace. Všechna uvedená slova je možné aplikovat na chování Harryho Pottera a záleží pouze na respondentech, která ze slov budou vystihovat jejich chápání postavy a která následně při výběru upřednostní.

Ohodnotit postavu Harryho Pottera jako kladnou, zápornou či neutrální je úkolem respondentů v další položce (č. 13). Zde mohou přímo vyjádřit, jak na postavu nahlíží.

Poslední položka dotazníku (č. 14), s polouzavřenou formou odpovědi, je zaměřena na představivost čtenáře a jeho schopnost předvídat pokračování textu. Úkolem respondentů bylo popustit uzdu fantazii a na základě svého hodnocení Harryho Pottera odhadnout, jak se jeho postava bude dále vyvíjet. Respondenti si mohli vybrat ze dvou možností, či uplatnit kreativitu a vymyslet možnost vlastní.

Jak již bylo výše zmíněno, položky jsou vytvořeny tak, aby spolu úzce souvisely a byly mezi sebou vzájemně propojeny. Položky č. 6, 7, 10 se

všechny vztahují k sympatizování respondentů s určitými postavami, a v odpovědích by se tedy měla objevovat jména stejných postav. Odpovědi v položkách č. 12 a 13 by měly podporovat jednotný pohled na postavu Harryho Pottera, tzn. že vlastnosti přiřazené k chování této postavy v položce č. 12 by měly mít stejnou pozitivní či negativní povahu jako celkové hodnocení postavy z hlediska etické intence (kladná, záporná, neutrální). Položka č. 14 se také nepřímě vztahuje k této otázce. Předpokládá se, že pokud by respondent vnímal postavu jako kladnou, bude očekávat, že se tato postava bude v budoucnosti vyvíjet pozitivním směrem, a pokud by ji vnímal jako zápornou, bude očekávat spíše negativní směřování postavy. Mohlo by se zdát, že i položka č. 11 se vztahuje k hodnocení postavy Harryho Pottera jako kladné/záporné, ale není tomu tak. Etickou intenci postav nelze zaměňovat s citovým poměrem čtenáře k postavě, tedy se sympatiemi. Čtenářům může být blízká postava, kterou budou objektivně hodnotit jako zápornou a naopak. Není tedy možné chápat odpověď v položce č. 11 v podmíněném vztahu k položkám č. 12, 13, respektive 14.

V rámci ověření validity dotazníku byl proveden předvýzkum, během něhož byl testován nejen samotný dotazník, vhodnost formulací a znění zadaných otázek, ale také přiměřenost a vhodnost úryvku. V první fázi předvýzkumu vypracovalo dotazník samostatně několik studentů vysoké školy. Byli požádáni, aby na něj vyjádřili svůj názor a konstruktivně okomentovali, co uznají za vhodné. Na základě jejich reakcí byly některé otázky i výčtové odpovědi částečně přeformulovány či doplněny; úryvek byl všemi shledán srozumitelný a dostatečně atraktivní. V druhé fázi ověřování proběhl předvýzkum u čtyř respondentů, kteří byli ve věku cílových skupin, a byly hodnoceny především jejich odpovědi. Ukázalo se, že odpovědi vyhovují cílům výzkumu. Nezapomnělo se však ani na evaluaci úryvku, všichni respondenti z druhé fáze ho hodnotili také pozitivně. Z těchto důvodů byl dotazník schválen k samotnému výzkumnému šetření.

4.4 Provedení výzkumu

Výzkumné šetření bylo provedeno ve dvou fázích, v prosinci 2010 se uskutečnilo v 6. třídách na dvou základních školách a v lednu 2011 v prvních ročnících na dvou školách středních. Vzhledem k tomu, že zaměření výzkumu spadá do oblasti českého jazyka a literatury, byla ve všech případech možnost realizace šetření prodiskutována s vyučujícími českého jazyka, kteří dali svolení k šetření většinou bez problémů. Šetření poté probíhalo v prostředí školní třídy v průběhu vyučování a pro provedení šetření byla vymezena vždy přibližně jedna vyučovací hodina českého jazyka či literatury. Šetření bylo vždy realizováno samotným výzkumníkem, přítomnost či nepřítomnost vyučujícího během výzkumu neměla na průběh žádný vliv. Výzkumník

vstupoval do třídy v roli cizince, neznámého člověka, který nemá ke konkrétní skupině respondentů žádný vztah, který nic konkrétního neočekává a není vůči respondentům zatížen jakýmkoli předsudky.

Respondenty v 6. třídách bylo důležité vzhledem k jejich věku před samotným šetřením náležitě zaujmout, tematicky naladit, a vytvořit tak patřičnou atmosféru pro provedení dotazníku. Z tohoto důvodu bylo šetření načasováno tak, aby se uskutečnilo nedlouho po filmové premiéře první části závěrečného dílu ságy o Harry Potterovi a umožnilo tak začít motivační fázi otázkami týkajícími se filmové premiéry. Žáci obou 6. tříd reagovali na otázky spontánně, zapojovali se do diskuze a o danou tematiku projevovali zájem. Téma diskuze se tak samovolně přesměrovalo ke knižnímu zpracování. Předběžné šetření přineslo v rámci diskuze následující zjištění.

- V jedné třídě žáci neprojevovali o Harryho Pottera velký zájem, pouze 3 z nich četli alespoň jeden díl, ostatní viděli některé díly filmového zpracování. Kromě výjimek se žáci do kina na nový díl nechystali, chtěli si raději počkat, až film vyjde na DVD nebo si ho budou moci stáhnout na internetu. Po přečtení knihy většina respondentů netoužila.
- V druhé třídě již byl zájem o Harryho Pottera větší, alespoň jeden díl četlo 6 žáků, z toho jeden dokonce celou ságu. Ti, kteří knihu četli, ji hodnotili kladněji než film. Polovina žáků již viděla nové filmové zpracování posledního dílu ságy a filmové díly o Harry Potterovi se žákům obecně velmi líbily.

Po motivační fázi se přikročilo k provedení samotného šetření a vzhledem k věku respondentů a jejich schopnostem byla zvolena tato strategie: výzkumník nejprve prošel celý dotazník společně se žáky, vysvětlil jim, co se od nich v které položce očekává a odpověděl na případné dotazy. Poté byl respondentům rozdán text, který si samostatně přečetli. Po přečtení celého textu respondenti pracovali na dotazníku. Již v této fázi byly patrné rozdíly mezi jednotlivými žáky. Někteří měli vyplněn dotazník poměrně rychle, na jiných bylo znát, že je pro ně dotazník příliš dlouhý a začali ztrácet pozornost. Nicméně vyplněný dotazník odevzdali všichni a poté měli ještě dostatek energie a zájmu o některých otázkách diskutovat. Pár žáků dokonce projevilo zájem o přečtení knihy, což lze hodnotit jako velmi přínosný výsledek.

V prvních ročnících střední školy byla situace naprosto odlišná. Motivační fáze nebyla v těchto třídách důležitá, protože studenti přijali výzkumné šetření jako vítanou změnu ve výuce českého jazyka a literatury a někteří byli dokonce vděční, že jim ukrátí vyučovací hodinu. Pokus o počáteční či závěrečnou komunikaci s respondenty nedopadl zrovna nejlépe, studenti byli spíše pasivní a na otázky reagovalo pouze pár jedinců. Přesto bylo možné dojít k následujícím závěrům.

- V rámci obou tříd viděli téměř všichni nové filmové zpracování posledního dílu ságy, více než polovina studentů minimálně jednu knihu četla (většina z nich četla celou ságu). Některým se líbí více film, jiní upřednostňují spíše knihu a některým se líbí obojí, protože obojí je podle nich „super, každé jiným způsobem“.

Respondenti četli text samostatně a stejným způsobem vyplňovali i dotazník, nebylo nutné zodpovídat žádné dotazy. Stejně jako u žáků 6. tříd byly i zde patrné rozdíly mezi studenty, někteří byli rychlejší, jiní pomalejší. Ve srovnání s první cílovou skupinou však dokončovali své odpovědi mnohem rychleji, vše zvládli během 25 minut. Všichni studenti pracovali se zaujetím a zdálo se, že je úryvek i vyplňování dotazníku baví.

Celkově je možné říci, že šetření proběhlo bez problémů přesně podle představ výzkumníka, respondenti se chovali výborně a nebylo nutné řešit žádné kázeňské problémy.

4.5 Analýza získaných dat

Výsledky dotazníkového šetření přinesly dva typy dat; u položek s uzavřenou formou odpovědi měla data charakter kvantitativní, u položek s otevřenou formou odpovědi měla data povahu kvalitativní. Ke každému typu se přistupovalo jiným způsobem.

Analýza kvantitativních dat byla provedena statisticky, na jejím základě však nebyly formulovány žádné závěry, jelikož výsledky byly následně dávány do souvislostí a porovnávány s kvalitativními daty, a to v rámci definovaných výzkumných otázek. Kvantitativní výsledky umožnily hierarchizovat různé jevy a kritéria podle toho, jak byla respondenty upřednostňována. Kvalitativní analýza byla tedy uskutečněna nejen z důvodu přehlednosti a lepší orientace ve výsledcích, ale také z důvodu podpory výsledků a závěrů týkajících se kvalitativních dat.

Při analyzování získaných kvalitativních dat byla použita metoda otevřeného kódování. Jednalo se o techniku, při níž byla data rozbita na textové jednotky a těmto jednotkám byly následně přiděleny nějaké kódy (jména nebo označení). V této části analýzy šlo o to vytvořit „nálepku“, která by nejlépe odpovídala povaze jednotky ve vztahu ke zvolené výzkumné otázce. V průběhu analyzování byl sestavován seznam přiřazených kódů, na jehož základě byla poté provedena kategorizace, tzn. kódy byly podle podobnosti či jiné vnitřní souvislosti rozděleny do skupin (kategorií). Kategorie byly mezi sebou porovnávány a byly hodnoceny ve vztahu k definovaným výzkumným otázkám. Některé kvalitativní výsledky byly také hodnoceny kvantitativně, jak je uvedeno výše.

5 Vyhodnocení výsledků výzkumu

V této kapitole budou uvedeny výsledky výzkumného šetření a jejich následná interpretace. Pro přehlednost bude při uvádění výsledků zmíněn nejprve počet respondentů a rozložení cílových skupin. Poté bude věnován prostor vždy výsledkům jednotlivých položek dotazníku, případně týkajících se výše definovaných dvojic položek. Následně budou prezentovány výsledky, které odhalují vzájemné vztahy mezi položkami, a budou také uvedeny způsoby, jak se mezi sebou výsledky jednotlivých položky vzájemně ovlivňují. K zajištění validity kvalitativních výsledků budou k jednotlivým položkám uváděny přímé citace z odpovědí respondentů a grafické znázornění výsledků.

U každé položky budou výsledky uvedeny a zhodnoceny nejdříve v rámci jednotlivých skupin, tedy výsledky platné pro respondenty 6. tříd základní školy a pro respondenty 1. ročníku střední školy. Bude brán také ohled na vnitřní rozvrstvení obou skupin, tzn. budou sledovány i rozdíly ve výsledcích u obou pohlaví. V závěrečné části budou výsledky obou cílových skupin porovnávány, budou mezi nimi hledány souvislosti.

5.1 Počet respondentů a rozložení cílových skupin

Výzkumného šetření se zúčastnilo celkem 95 respondentů, což se blíží předpokládanému počtu 100 respondentů. Poměr obou primárních cílových skupin, rozdělených podle věku, a poměr sekundárních cílových skupin, rozdělených podle příslušnosti k pohlaví, byl vyhovující pro účely výzkumu. Přesné rozložení cílových skupin je zobrazeno v tabulce 5-1.

Tab. 5-1 Rozložení cílových skupin

	dívky	chlapci	celkem
6. třída základní školy	18	26	44
1. ročník střední školy	27	24	51
celkem	45	50	95

5.2 Obeznamenost s příběhem Harryho Pottera (položka č. 3)

Výsledky této problematiky víceméně potvrdily dřívější zjištění, která byla odhalena při úvodní diskuzi s respondenty, jež se konala před uskutečněním samotného šetření, a která jsou zmíněna v kapitole 4.4.

Filmové zpracování příběhů o Harry Potterovi viděli téměř všichni respondenti cílové skupiny ze základní školy. Jen necelá třetina však projevila

zájem o knižní zpracování a některý z dílů ságy si přečetla. Dotazníkové šetření si v této části nekladlo za cíl zjistit, kolik dílů ságy jednotliví respondenti přečetli, není tedy možné uvést konkrétní spolehlivé výsledky; nicméně z diskuze s respondenty vyplynulo, že pouze dva respondenti přečetli všech sedm dílů ságy. Je tedy očividné, že respondenti v tomto věku dávají přednost spíše audiovizuální kultuře před knihami a filmová zpracování příběhů jsou pro ně atraktivnější.

Jaký má tedy toto zjištění dopad na výzkumné šetření? Na základě výše zmíněných výsledků lze konstatovat, že žáci znají příběh a postavy tohoto díla převážně z televizních obrazovek a filmových pláten a na základě toho také postavy a příběh vnímají. To se pak odráží i při jejich interpretaci vybraného úryvku, a to především v oblasti vytváření vztahů k postavám.

Problém je však i v tom, že filmová zpracování jsou obecně značně zjednodušená, některé pasáže, mnohdy velmi důležité, jsou z časových důvodů vypuštěny a ani postavy nejsou vykresleny tak plasticky jako v knižní verzi. Divák je tedy v porovnání se čtenářem o mnoho aspektů příběhu ochuzen. V prvních třech dílech filmové ságy není tato problematika tak zřetelná, protože i odpovídající knižní díly jsou psány jednodušším způsobem a s přihlédnutím k mladšímu dětskému čtenáři. Autorka, jejímž původním záměrem bylo, aby čtenáři rostli zároveň s hlavním hrdinou příběhu, směřovala první díly ke čtenářům ve věku od jedenácti do čtrnácti let a zohledňovala tak jejich čtenářské potřeby a požadavky. S dospívajícím hrdinou, a tudíž i s dospívajícím čtenářem, se však měnily nároky nejen na děj, ale i na vykreslení literárních postav. V následujících čtyřech dílech je proto děj už velmi složitě propletený, objevuje se zde mnoho epizodních příhod i retrospekce a větší pozornost je věnována i vnitřnímu životu postav. Filmová zpracování těchto závěrečných dílů nejsou schopna zaznamenat ani složitost děje ani složitost postav, a zkreslují proto do určité míry i celou knižní předlohu a její hlavní postavy.

Právě z této příčiny je i chápání a hodnocení postav u respondentů mladšího věku filmovým zpracováním částečně negativně ovlivněno a tato skutečnost se bezesporu promítá i při interpretaci vybraného úryvku. U dané skupiny tento vliv dokládají výsledky, které se týkají hlavně položek zachycujících hodnocení postav jako sympatických.

U skupiny respondentů ve věku šestnácti let je již patrný značný čtenářský posun. Filmové zpracování příběhu o Harry Potterovi sice viděla opět téměř celá skupina respondentů, knihu si však přečetla již více než polovina dotazovaných. Počet respondentů, kteří přečetli celou ságu, také značně stoupl, v diskuzi se jich přihlásilo 21, což je téměř většina těch, kteří příběh o Harry Potterovi četli. Je vidět, že, i když audiovizuální kultura u těchto respondentů stále převažuje, zájem o knihy již v tomto věku vzrůstá. V tomto případě není podstatné, zda filmové zpracování inspirovalo

respondenty k četbě, či zda to bylo naopak, důležité je, že více než polovina dotazovaných projevila o knihu zájem.

Jak je to u této skupiny s vlivem filmových zpracování? Respondenti-diváci, kteří v této skupině představují menší polovinu dotazovaných, mohou být sice do určité míry zjednodušenou filmovou verzí ovlivněni, z jejich interpretace textu však bylo znát, že vliv obrazu již není tak silný jako u mladších respondentů a že důležitou roli v jejich hodnocení postav hraje úryvek. Odpovědi respondentů-čtenářů, kteří mimochodem také všichni viděli filmové zpracování, vykazují úplně stejná zjištění.

Při srovnávání obou cílových skupin je tedy možné konstatovat, že věk respondentů, na rozdíl od příslušnosti k pohlaví, hraje důležitou roli. U žáků 6. tříd základní školy je ve větší oblibě filmové zpracování příběhu, a proto je i jejich interpretace úryvku filmovou verzí více ovlivněna. Studenti 1. ročníku střední školy již projevují větší zájem o knižní verzi, a i když filmovou verzí shlédli všichni dotazovaní, jejich odpovědi v dotazníkovém šetření jsou na knižní/filmové předloze mnohem méně závislé a častěji vycházejí z chápání konkrétního úryvku. Rozdíly mezi pohlavími nebyly v této oblasti signifikantní, a proto nebylo důležité jim věnovat pozornost.

Jak tedy dokazují výsledky šetření, je míra obeznámenosti s příběhem Harryho Pottera velmi vysoká, kromě čtyř výjimek všichni respondenti příběh buď četli, viděli nebo četli i viděli. Vliv míry obeznámenosti na chápání úryvku je u obou cílových skupin sice odlišný, ale ne zanedbatelný.

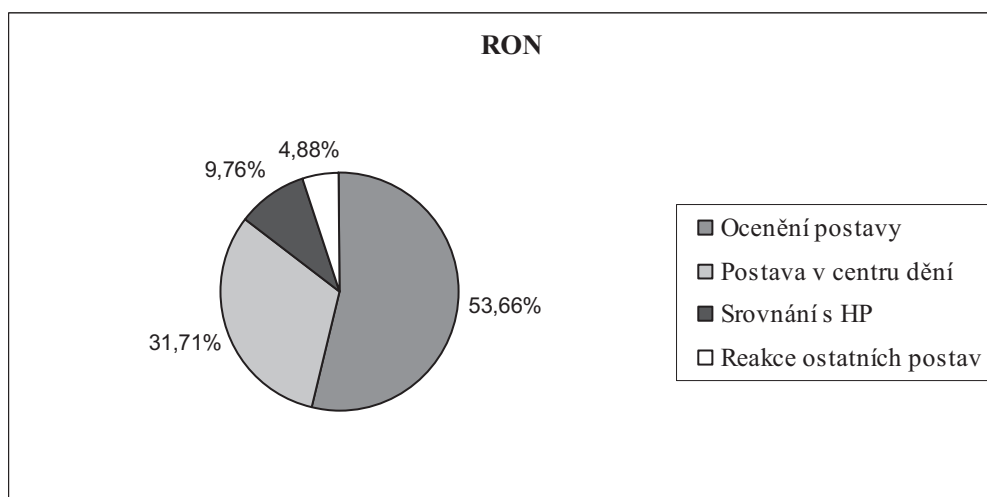
5.3 Hlavní postava úryvku (položky č. 4 a č. 5)

Předmětem této části dotazníku bylo vnímání hierarchie postav v úryvku. Výsledky této části dotazníku odhalily odpovědi na následující otázky: co pro respondenty znamená pojem „hlavní postava“ a jak ho aplikují na konkrétní úryvek; do jaké míry respondenti vnímají hlavní postavu pouze na základě úryvku a do jaké míry jsou ovlivněni čtenářským a kulturním povědomím, které o díle Harry Potter mají? Odpovědi respondentů byly pro účely šetření nejprve zobrazeny a poté rozčleněny do několika kategorií. Jednotlivé kategorie byly postupně charakterizovány a pro ilustraci byly doplněny konkrétními citacemi z odpovědí respondentů. Pro přehlednost byla provedena kromě kvalitativní analýzy také kvantitativní analýza, díky níž mohly být výsledky znázorněny procentuálně v grafech a mohly být sledovány převažující preference.

U cílové skupiny žáků základních škol se objevily tři možné odpovědi; jako hlavní postava byl nejčastěji uváděn Ron (u 27 respondentů), dále pak Harry Potter (u 15 respondentů) a poslední variantou bylo konstatování, že žádná postava není hlavní (u 2 respondentů). Volbu hlavní postavy

zdůvodňovali respondenti různými způsoby. Při analýze výsledků bylo nutné vytvořit širší obecnější kategorie, do nichž byly jednotlivé odpovědi přiřazovány. Vzhledem k tomu, že postava Rona i postava Harryho mají v úryvku odlišné role, lišily se logicky i vytvořené kategorie pro jednotlivé postavy.

Z grafu na obr. 5-1 je možné vidět, na základě jakých kategorií chápali respondenti Rona jako hlavní postavu úryvku.

Obr. 5-1 Rozložení kategorií pro volbu Rona jako hlavní postavy na ZŠ

Kategorie „ocenění postavy“, již uvedlo nejvíce respondentů, zahrnovala víceméně totožné odpovědi, které zmiňovaly, že Ron je hlavní postava právě proto, že *v úryvku dostal odznak prefekta*. Všichni respondenti z úryvku pochopili, že ocenění postavy odznakem prefekta je událost velmi významná, protože tato hodnota je udělena jen těm nejlepším. Pochopili také, že se jedná o odměnu za prokázané schopnosti a dovednosti a že tak postava získává důležité postavení a respekt u ostatních. Patrně především z důvodu důležitosti, kterou odznak vyjadřoval, chápali respondenti Rona jako hlavní postavu.

V odpovědích byla také velmi častá kategorie „postava v centru dění“. Zde již byly odpovědi respondentů různorodější. Kategorie obsahovala výroky typu: *děj se točí kolem něj, pořád se o něm mluví, celý úryvek se k němu vztahoval, nejvíce se toho kolem Rona odehrávalo*. V těchto odpovědích je patrné, že respondenti mají určité povědomí o pojmu „hlavní postava“. Ta je v literární teorii chápána jako postava vzhledem k ději nejdůležitější, kolem níž se vše podstatné odehrává.

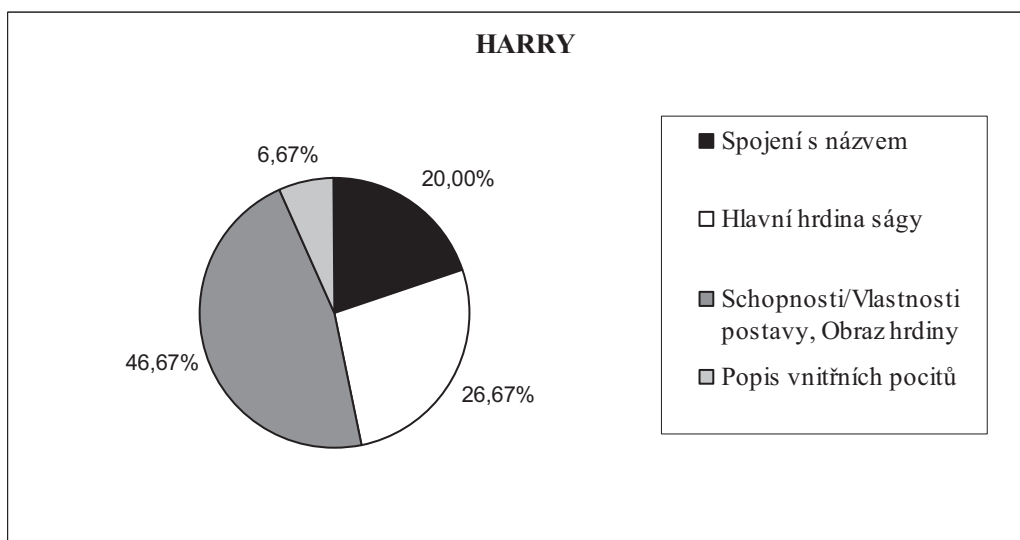
Někteří respondenti založili své vnímání hlavní postavy na porovnávání postav v úryvku s hlavním hrdinou celé ságy. Zmiňovali se, že *on (Ron) dostal prefektský odznak a ne Harry* nebo že *se tam objevuje více než Harry*. Zde je možné konstatovat, že respondenti sice zvolili Rona jako hlavní postavu úryvku, ale nedokázali se příliš odpoutat od knižní/filmové předlohy,

ve které je nejdůležitější postavou Harry Potter. Podle toho také pohlíželi na hierarchii postav v úryvku a hodnotili celou situaci.

Poslední kategorie, kterou bylo možné rozlišit a kterou uvedlo pouze minimum respondentů, byla pojmenována jako „reakce ostatních postav“. Tato kategorie zahrnuje chápání hlavní postavy jako té, jež dává podnět pro vznik určité situace, na kterou pak ostatní postavy reagují a zabývají se jí. Hlavní postava je tedy chápána jako podnět pro reakci ostatních postav. Jako příklad je možné uvést výrok *Fred a George se s Ronem hádají, protože dostal odznak*, který definici této kategorie dostatečně ilustruje.

Respondenti nejčastěji uváděli odpovědi, které spadaly pouze do jedné kategorie, objevily se však i odpovědi složitější, v nichž docházelo ke kombinacím jednotlivých kategorií. Za zmínku stojí kombinace „ocenění postavy“ a „postava v centru dění“, která nejvíce převažovala a do které patřily takovéto formulace: *protože Ron dostal odznak prefekta a je tam v tom úryvku nejhlavnější a jde tam nejvíce slyšet; protože se to kolem té postavy nejvíc odehrává, např. nejdřív odznak dostane Ron, pak Harry chce Ronův odznak atd.; protože dostal prefekt, a proto se celý ten úryvek k němu vztahoval*. Zde je již patrné, že tito respondenti jsou o trochu zdatnější čtenáři, kteří jsou schopni odhalit hlubší souvislosti textu a přistupují k němu komplexněji.

Další volenou variantou byla postava Harryho. Graf na obr. 5-2 ukazuje kategorie, na jejichž základě vnímali respondenti tuto postavu jako hlavní.

Obr. 5-2 Rozložení kategorií pro volbu Harryho jako hlavní postavy na ZŠ

Kategorie „schopnosti/vlastnosti postavy, obraz hrdiny“ je poměrně dost obecná a může se zdát, že její dvě podskupiny spolu příliš nesouvisí, faktem ale je, že Harryho Pottera charakterizují v příběhu převážně schopnosti a vlastnosti, které odpovídají schopnostem a vlastnostem typického hrdiny, a jsou tedy s vyobrazením hrdiny úzce propojeny. Na spojení hrdiny a jeho typických vlastností/schopností jsou založeny i

odpovědi respondentů, kteří svou volbu hlavní postavy zdůvodňují následně: *Harry je nejdůležitější postava, protože prožil tolik dobrodružství, a když na jeho rodinu útočil Voldemort, nezemřel; protože umí nejvíc kouzlit, nebo že zápasil s Voldemortem; protože zachraňuje svět před nebezpečím a ví, co má udělat; je vyvolený; je nejodvážnější.* Tyto odpovědi ukazují, na základě čeho vnímají respondenti Harryho Pottera jako hrdinu, čeho si u něj nejvíce cení a co na něm obdivují – je to především odvaha postavit se nebezpečí, nadpřirozené schopnosti a možnost prožít různá dobrodružství. Citované výroky se však vůbec nevztahují k vybranému úryvku, protože Harry se v něm jako hrdina rozhodně neprojevuje. V textu jsou sice zmíněna některá dobrodružství, která Harry prožil, např. boj s Quirellem, zápas s baziliškem, návrat Voldemorta, ale z nich není možné pouze na základě úryvku usoudit, zda je Harry Potter hrdina či ne. Z odpovědí v této kategorii tedy jednoznačně vyplývá, že respondenti podléhají knižní/literární předloze, nedokáží se od ní při interpretaci konkrétního úryvku odpoutat a na jejím základě také úryvek hodnotí.

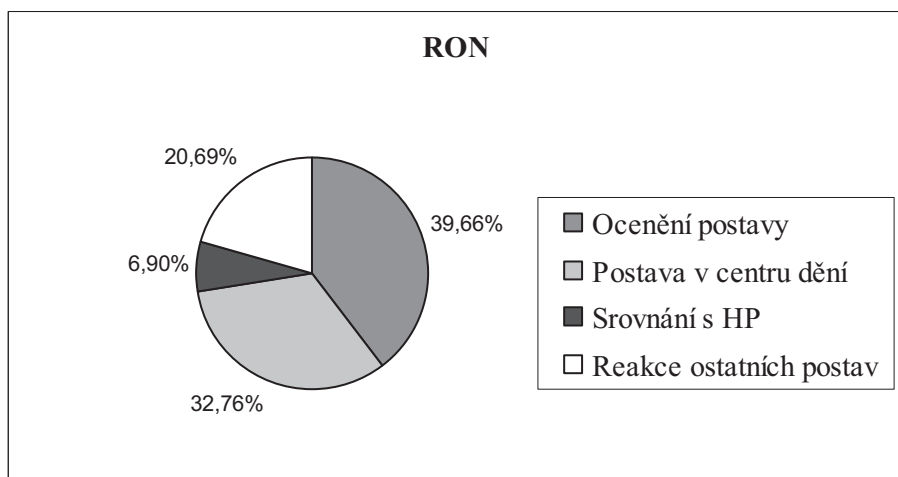
Další dvě kategorie „hlavní hrdina ságy“ a „spojení s názvem“ již nejsou tak časté, přesto je důležité se o nich zmínit. Respondenti považují Harryho za hlavní postavu v úryvku, protože je i hlavním hrdinou celé ságy (*je to hlavní hrdina většiny dílů; protože se v celém příběhu vyskytuje nejvíce*) a také proto, že se jeho jméno objevuje v titulu knihy (*protože se tak jmenuje film a knížka*). Je samozřejmé, že titul, který je v případě všech dílů ságy protagonistický - individuální, přímo odkazuje na hlavní postavu příběhu, v úryvku však titul není uveden a ani kdyby uveden byl, hlavní postavu by to jen stěží determinovalo. Zde je tedy opět patrné, že respondenti nerozlišují dění v konkrétním úryvku od knižní/filmové předlohy a že jejich vnímání textu je zastíněno celkovým povědomím o díle.

Poslední kategorie „popis vnitřních pocitů“ se jako jediná vztahuje přímo k úryvku. Určuje totiž hlavní postavu na základě toho, že jsou u ní vyličený vnitřní pocity a myšlenkové procesy. Čtenáři se tedy naskytá možnost nahlédnout do nitra postavy, které se mu odhaluje, a blíže a důvěrněji se s postavou seznámit. Proto je taková postava hodnocena jako hlavní, nejdůležitější. Tuto variantu však zmínil pouze jeden respondent: *jen u něho jsou napsány jeho myšlenky.*

Jsou-li obě volené varianty, Ron a Harry, porovnány, je možné říci, že respondenti, kteří zvolili Rona jako hlavní postavu, vycházeli při své volbě z porozumění konkrétního úryvku, kdežto respondenti, jež považovali Harryho za hlavní postavu, byli téměř ve všech případech ovlivněni ne úryvkem, ale knižní či filmovou předlohou příběhu. Rozdíly mezi pohlavími nebyly opět signifikantní, a proto bylo možné hodnotit celou skupinu mladších respondentů jako jeden celek.

U respondentů cílové skupiny studentů 1. ročníku střední školy se objevily pouze dvě možné odpovědi; Rona jako hlavní postavu vnímalo 32 dotazovaných a Harryho vidělo v roli hlavní postavy 19 dotazovaných. Názor, že v úryvku není žádná postava hlavní, nebyl v této skupině na rozdíl od skupiny mladších respondentů zaznamenán. Odpovědi respondentů byly zařazeny do stejných kategorií jako odpovědi žáků základní školy, jejich preference však byla rozdílná.

Z grafu na obr. 5-3 je možné vyčíst preferování jednotlivých kategorií, které se vztahují k volbě Rona jako hlavní postavy.

Obr. 5-3 Rozložení kategorií pro volbu Rona jako hlavní postavy na SŠ

Respondenti volili nejčastěji odpovědi spadající do kategorie „ocenění postavy“, a to ze stejných důvodů jako jejich mladší kolegové. Jejich odpovědi jsou víceméně stejného charakteru: *protože získal odznak prefekta; protože se stal prefektem; protože konečně dostal odměnu za ta léta, co Harrymu vypomáhal; protože Ronovi přišlo dopisem, že je prefektem*. Získání odznaku vyvolává ve čtenářích opět pocit důležitosti a respektu, a proto i pozice Rona, který odznak získal, je v hierarchii postav na nejvyšší příčce.

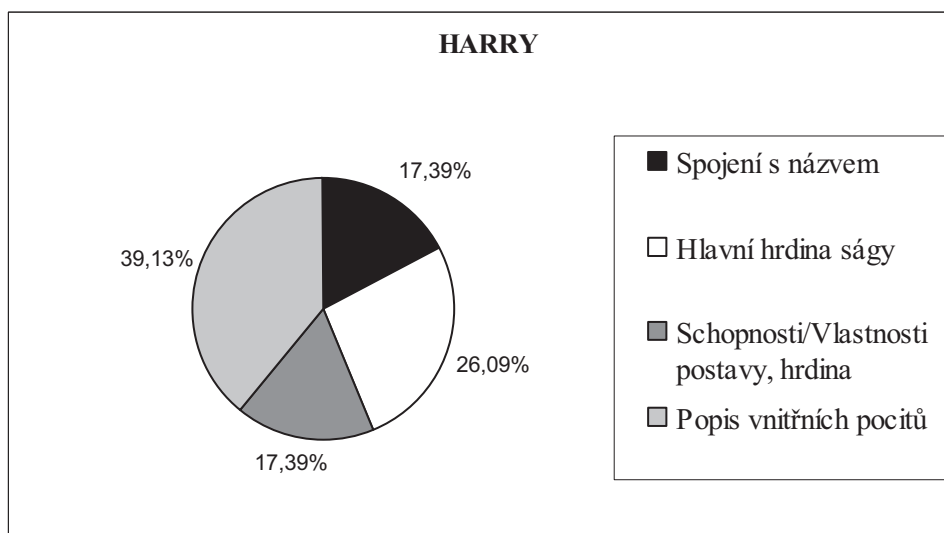
Téměř stejně často se v odpovědích objevovaly výroky vztahující se ke kategorii „postava v centru dění“: *všechno se točilo vlastně kolem něho; celá zápletka se týká pouze jeho; on byl ten, o kterém se v této části mluvilo; nebýt jeho, tak by se to neodehrálo*. Při volbě této kategorie již respondenti prokázali větší znalosti literární teorie, protože určili jako hlavní postavu, kolem níž je celý děj situován, což odpovídá i nejběžnějším definicím tohoto termínu.

Odpovědi v kategorii „reakce ostatních postav“ také nebyly zanedbatelné. I když se jejich znění značně lišilo, všechny odpovědi měly společné to, že chápaly Rona jako podnět pro vznik dané situace, na niž pak ostatní postavy reagují: *ostatní jen na jeho úspěch reagovali nebo ho komentovali; mluví se o Ronovi, jestli ten odznak měl dostat opravdu on; Ron je v textu nejdiskutovanější a nejvíce probíraný; všichni ho buď kritizovali,*

nebo mu blahopřáli. Takovéto pojetí hlavní postavy je ve skupině starších respondentů běžnější než u žáků základní školy a poukazuje na to, že povědomí o literární terminologii je již širší.

I v této skupině založili respondenti zdůvodnění svého výběru na vztahu hlavní postavy úryvku a Harryho Pottera. Odpovědi v kategorii „srovnání s Harry Potterem“ byly většinou uváděny v kombinaci s ostatními kategoriemi: *protože Harry o něm(Ronovi) uvažuje, co má on a ne Harry; i když tam má Harry dosti dlouhé duševní pochody na konci, stejně si myslím, že hlavně jde o Rona; celá zápleтка se týká pouze jeho a toho, že právě on dostal ten odznak prefekta a ne Harry, Harry v celém úryvku vystupuje často, ale to jen kvůli tomu, že on ho nedostal.* Zde respondenti opět částečně podléhají vlivu knižní/filmové předlohy, protože stále vnímají Harryho jako hlavní postavu celého příběhu, a proto s ním Rona srovnávají.

Výše zmíněné kombinace představují jen zlomek volených kombinací, které v odpovědích respondentů převažují. Jen minimum dotazovaných totiž svou volbu zdůvodnilo výrokem, který by spadal pouze do jedné kategorie. Tento fakt poukazuje na to, že čtenáři na střední škole již podstatně lépe odhalují příčinné a důsledkové vztahy v textu, lépe vnímají jednotlivé postavy a vazby mezi nimi a jejich myšlení je celkově komplexnější. Pro ilustraci je možné uvést následující odpověď: *protože se skoro celý úryvek točí kolem této postavy, když Ronovi přišla obálka, všichni se kolem něj seběhli a všichni to tam řešili.*

Obr. 5-4 Rozložení kategorií pro volbu Harryho jako hlavní postavy na SŠ

Druhou z volených variant vztahujících se k hlavní postavě byl Harry. Na obr. 5-4 je znázorněn graf, který ukazuje rozložení kategorií, na jejichž základě byl Harry vnímán jako hlavní postava.

Je zajímavé, že jediná kategorie, která vychází přímo z interpretace úryvku, je u této skupiny respondentů také kategorií nejvíce preferovanou. Již tato skutečnost naznačuje, že respondenti v tomto věku

vnímají postavy spíše na základě četby úryvku než na základě literární/filmové předlohy. Kategorie „popis vnitřních pocitů“ pak ukazuje, že respondenti chápou vyličení vnitřních pocitů jako důležitý literární prvek, který se vyskytuje převážně u hlavních postav příběhu. To je možné doložit i na následujících výrociích, které se v odpovědích nejčastěji objevovaly: *protože jsou v úryvku popisovány Harryho vnitřní pocity a dialogy; dopis sice přišel Ronovi, ale v textu je pouze to, co se odehrává v mysli Harrymu, on přemýšlí, co udělal nebo neudělal; jedna čtvrtina úryvku je vlastně celá o tom, co se mu odehrává v hlavě; mluví se tady o jeho pocitech, nikoli o pocitech Rona*. Takovéto uvažování vypovídá o tom, že čtenářské kompetence respondentů jsou již na vyšší úrovni. Čtenáři očividně dokáží propojovat své čtenářské prožitky a vnímání příběhu s poznatky literární teorie, a i když konečná aplikace teoretických poznatků není zcela správná – vnitřní monolog se může objevit u kterékoli postavy v příběhu – , posun ve vývoji čtenářských schopností je zřetelný.

Ostatní kategorie již nevycházejí z úryvku, ale jejich volba je determinována asociacemi spojenými s knižní/filmovou verzí. V kategorii „hlavní hrdina ságy“ je tato skutečnost nejvíce zřejmá. Respondenti zde uváděli odpovědi typu: *celou řadu provází hlavně tato postava; i když se Ron stal prefektem, jde pořád o Harryho; protože celá knížka je psaná o něm, o jeho životě a co dělá; už od prvního dílu je Harry hlavní hrdina, vše se odehrává hlavně kolem něj a ani tady to podle mě nemůže být jinak*. Ty jasně ilustrují, že respondent není schopen uvažovat o úryvku nezávisle na celém příběhu. Další dvě kategorie se vyznačují stejnou charakteristikou jako kategorie předchozí. Zdůvodnění výběru hlavní postavy *protože se tak jmenuje film/kniha* opět nevychází z interpretace úryvku, stejně tak jako odpovědi *hlavně je to o něm, že ho chce Voldemort zabít; udělal pro všechny vždy nejvíce; protože jedině Harry může porazit zlo a už jako malý byl významný a přežil útok Voldemorta*, které spadají do kategorie „schopnosti/vlastnosti postavy, obraz hrdiny“. Vzhledem k tomu, že poslední kategorie již není tolik preferovaná, je možné konstatovat, že respondenti v této skupině nevnímají Harryho Pottera příliš jako typického hrdinu, ale spíše jako normálního člověka, který je vystaven nebezpečí, aniž by po tom toužil. Vnímání postavy Harryho Pottera se v tomto případě začíná odlišovat od představ mladších respondentů.

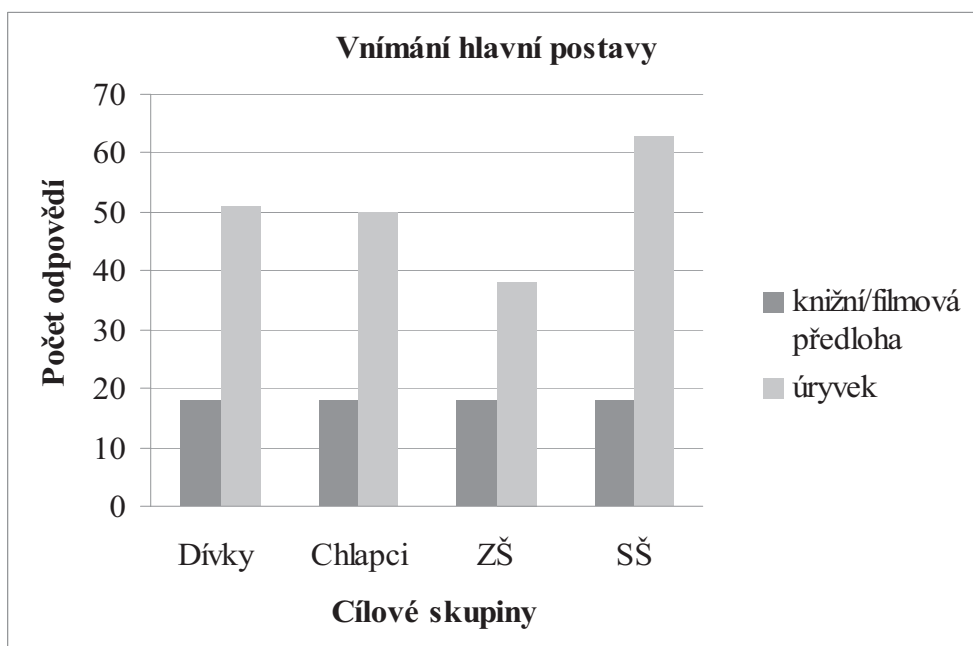
Co se týká rozdílnosti odpovědí z hlediska pohlaví, nebyly v této skupině zaznamenány větší odlišnosti. Jako zajímavost je však možné uvést, že dívky svou volbu Harryho jako hlavní postavy zdůvodňovaly častěji v rámci kategorie týkající se popisu vnitřních pocitů. Pro dívky je totiž běžné, že v tomto věku přikládají větší význam citové stránce života. Vlastní pocity a prožitky jsou pro ně stejně důležité jako pocity a prožitky ostatních, neustále o nich přemýšlejí a mezi sebou si o nich povídají. Jejich pohled na svět je tedy citovými prožitky značně determinován. Chlapci v tomto věku naopak nejsou

tolik citově založení, své pocity si většinou nechávají pro sebe a vlastně jim ani takovou důležitost nepřikládají. Ani o vnitřní život postav tedy neprojevují takový zájem a nepovažují ho v úryvku za stěžejní.

V závěru kapitoly o hlavním hrdinovi byly obě cílové skupiny porovnávány. Byla sledována nejen frekvence výskytu jednotlivých postav v kolonce „hlavní postava“, ale také preference kategorií, na jejichž základě respondenti svou volbu zdůvodňovali. Porovnávalo se také to, do jaké míry respondenti při své volbě podléhají úryvku či knižní/filmové předloze; převládající vliv je pak možné u cílových skupin sledovat v grafu na obr. 5-5. Z výsledků vyplynuly tyto závěry.

- Téměř dvě třetiny všech respondentů zvolily za hlavní postavu úryvku postavu Rona a pouhá jedna třetina postavu Harryho.
- U mladších respondentů získala postava Harryho překvapivě o 2 % méně hlasů než u starších respondentů.
- V případě Rona byla u obou skupin volba hlavní postavy nejčastěji zdůvodňována tím, že postava získala ocenění, které jí dodalo důležitosti; jako druhý nejčastější důvod bylo uváděno umístění zvolené postavy v centru situace popisované v úryvku.
- Volba Harryho jako hlavní postavy byla naopak zdůvodňována převážně na základě toho, že je v celém knižním/filmovém příběhu vyobrazen jako hrdina (u mladších respondentů), a na základě toho, že jsou u něj vylíčeny vnitřní pocity (u starších respondentů).
- Mladší respondenti argumentovali při svém zdůvodňování jednodušším způsobem, jejich odpovědi spadaly většinou pouze do jediné kategorie; starší respondenti již uváděli odpovědi složitější, ve kterých různým způsobem jednotlivé kategorie kombinovali.
- Jak vyplývá z grafu na obr. 5-5, obě věkové skupiny určovaly hlavní postavu příběhu mnohem častěji na základě interpretace úryvku, přičemž na knižní/filmové předloze založila svou volbu pouze čtvrtina všech dotazovaných.
- Mladší respondenti vnímali Rona jako hlavní postavu téměř vždy na základě úryvku a Harryho jako hlavní postavu téměř vždy na základě knižní/filmové předlohy.
- Starší respondenti, stejně jako mladší, považovali Rona za hlavní postavu jednoznačně díky úryvku, u Harryho však dochází ke změně – i když vliv předlohy na volbu této postavy jako hlavní převažuje (60 % dotazovaných), vliv úryvku již rozhodně nelze zanedbat (40 % dotazovaných).
- Z grafu na obr. 5-5 a z dalších výsledků je také zřetelné, že rozdíly v odpovědích mezi skupinou dívek a skupinou chlapců nebyly téměř žádné, a proto nebylo nutné se jimi podrobněji zabývat.

Obr. 5-5 Vnímání hlavní postavy na základě úryvku či knižní/filmové předlohy

5.4 Vytváření kladného citového vztahu k postavám (položka č. 6 a č. 7)

Tato část dotazníkového šetření sledovala celkovou oblíbenost jednotlivých postav v úryvku. Úkolem respondentů bylo vybrat nejsympatičtější postavu nebo postavy (maximální povolený počet však byly tři postavy) a následně zdůvodnit, proč s touto postavou sympatizují, proč se jim tato postava nejvíce líbí. Z uvedených otevřených odpovědí pak vyplynula obecnější kritéria, která respondenti při výběru postavy preferovali a která odhalovala, na základě čeho si respondenti vytvářejí kladný citový vztah k literárním postavám.

Pozornost při analýze výsledků byla nejprve věnována preferencím jednotlivých postav, u nichž se poté zkoumalo, proč je respondenti vnímali jako sympatické. Obě cílové skupiny byly hodnoceny nejdříve samostatně a až v závěru byly jejich výsledky vzájemně porovnávány.

5.4.1 Oblíbené postavy na základní škole

Nejoblíbenější postavou v úryvku byla u žáků 6. tříd základní školy bezesporu Hermiona; zvolily ji téměř dvě třetiny dotazovaných, a to bez rozdílu pohlaví. Čtenáři si u Hermiony nejvíce cenili jejích charakterových vlastností (je *hodná, zábavná, milá, odvážná, upřímná, spravedlivá, normální; není namyšlená a nezávidí*) a také schopností a dovedností (je *chytrá, šikovná, umí všechna kouzla, dobře se učí*). Zajímavé také je, že respondenti poměrně často zdůvodňovali své sympatie tím, že obdivují vzhled této postavy (je *krásná, pěkná; má krásné vlasy*). Je však nutné říci, že v úryvku a vlastně ani v celém knižním zpracování není Hermiona popisována jako nadprůměrně

krásná dívka a ani ostatní postavy ji tak v příběhu nevnímají, z čehož tedy plyne, že respondenti jsou při vnímání postavy značně ovlivněni právě filmovým zpracováním a vzhledem herečky, která Hermionu ztvárňuje. Čtenáři dále oceňovali to, že Hermiona je dobrá kamarádka, která *má své kamarády ráda, pomáhá jim a je na všechny milá*.

V menší míře byla postava hodnocena na základě identifikace a na základě toho, jak se zachovala v úryvku. Pokud se čtenář s Hermionou identifikoval, bylo to v oblasti vědomostí (*jsem docela chytrá jako ona*) a celkového přístupu ke světu (*myslí stejně jako já*), a pokud čtenář ocenil Hermionu proto, jak na situaci kolem Ronova odznaku reagovala, bylo to z těchto důvodů: *nakonec Ronovi přála a byla na něj hodná; utěšovala Rona, když se mu Fred a George smáli; zastávala se Rona*.

Z odpovědí je tedy patrné, že pro žáky v tomto věku je velmi důležitá osobnost a její kladné charakterové vlastnosti, dále chování postavy v určitých situacích a její přístup ke kamarádům. Důležitá však pro ně je i možnost se s postavou identifikovat. Žáci dokáží ocenit, když postava vystupuje přirozeně, chová se úplně normálně, nepřetváří se a na nic si nehraje. Vzhledem k tomu, že škola má v životě žáků velmi významnou roli, jsou i sympatie do velké míry ovlivněny tím, jak se postava prezentuje ve školním prostředí a jakých výsledků ve škole dosahuje.

Druhou nejoblíbenější postavou byl Harry Potter, přičemž je nutné poznamenat, že chlapci s touto postavou sympatizovali o něco více než dívky. Harry se stal nejsympatičtější postavou především díky tomu, že je hlavní postava celého příběhu a že je vyobrazen jako typický hrdina. Respondenti obdivovali jeho vlastnosti (*je nejodvážnější; je nejstatečnější; ničeho se nebojí; není namyšlený*), jeho schopnosti (*je nejlepší žák v Bradavicích; vše vyřeší; umí se vždy bránit nějakým kouzlem*) a jeho hrdinské skutky (*zachránil hodně lidí a bojoval s Voldemortem; prožil spoustu dobrodružství; zahnal všechny nepřátele*). Žáci si této postavy dále cenili proto, že je stejně jako Hermiona dobrý přítel (*byl hodný, pomáhal kamarádům; je dobrý kámoš; žárlil, ale nic neřekl, aby nic nezkazil*). Empatie hrála roli při vytváření kladného vztahu k Harrymu také důležitou roli, a to překvapivě pouze u chlapců. Ti s Harrym soucítili hlavně proto, že *nemá rodiče, že nedostal ten prefekt a že je v úryvku smutný*. Zajímavé také je, že jenom jediný respondent sympatizoval s postavou na základě projevu její záporné vlastnosti. Tento respondent uznal, že projevení slabé stránky je přirozené, a dokázal se s postavou díky tomu identifikovat (*Harry záviděl a já bych ten prefekt taky možná záviděla*).

Z odpovědí zdůvodňujících volbu Harryho Pottera bylo možné vyčíst, že tato postava je vnímána spíše na základě knižní/filmové předlohy a že úryvek při vytváření sympatií nehrál podstatnou roli. Respondenti, kteří zvolili tuto postavu jako nejsympatičtější, se nedokázali odpoutat od

obecného povědomí o díle a chápali Harryho převážně jako typického hrdinu, i když v úryvku se jako hrdina rozhodně neprojevuje.

Míra oblíbenosti dalších postav se již u chlapců a dívek lišila, a proto není možné seřadit zbývající postavy podle preference. Postavy nebudou tedy seřazeny podle žebříčku oblíbenosti, ale u každé z nich bude zmíněno, do jaké míry byla u obou pohlaví oblíbena.

Postava Rona, kterou jako nejoblíbenější uváděli převážně chlapci a kterou dívky za sympatickou považovaly pouze ojediněle, byla oceňována převážně na základě charakterových vlastností (*je statečný, skromný, normální; je takový strašpytel*) a vztahu ke kamarádům (*pomáhal Harrymu; je kamarádský*). Co čtenáři také obdivovali, bylo Ronovo chování v úryvku (*s odznakem se nevychloubal a nedělal machra; nenechal se nějak rozhodit a reagoval normálně na pomluvu*). Důležité pro ně bylo hlavně to, že postava přijala významné ocenění s klidem, že se nad ostatní nepovyšovala a, i když jí to některé ostatní postavy nepřáli, nenechala se jejich přístupem odradit a vyprovokovat k nějaké nepřiměřené reakci.

Někteří respondenti založili své sympatie k Ronovi na zcela odlišných skutečnostech. Jedněm se postava líbila proto, že byla oceněna vyšší autoritou a získala tak na důležitosti (*dostal odznak*), jiným proto, že měla výhradní postavení mezi sourozenci a byla matčíným nejoblíbenějším synem (*Ron je takovej maminčin mazlíček a nosí samý věci od maminky ušitý*), dalším proto, že nebrala své ocenění tak vážně a dokázala ho zlehčit (*řekl, že je odznak jen pro šprty*). I u této postavy se vytvářely sympatie na základě identifikačního procesu (*nemá rád pavouky, ale myši jako já*). Takovéto odpovědi však byly pouze ojedinělé a výjimečné.

Dalšími postavami, které byly hodnoceny jako nejsympatičtější, byly Fred a George. Vzhledem k tomu, že tyto dvě postavy jsou vyobrazeny jako nerozlučná dvojice, sympatizovali respondenti s oběma většinou ze stejných důvodů. Oceňovali je především kvůli tomu, že v příběhu vystupují jako komické postavy, které přinášejí do děje humor a odlehčení (*je vtipný a optimistický; je s ním legrace; dělá srandovní věci; přijde mi v pohodě; dokáže hodně dobře rozesmát*). Co také čtenáři obdivovali, byly vztahy mezi oběma bratry (*líbí se mi, jak se navzájem doplňují; je dobrý bratr*).

U těchto postav je však mnohem zajímavější to, že ačkoli v úryvku i v celé knižní předloze jednají vždy a za všech okolností naprosto totožně, a mohly by proto být chápány vlastně jako jediná postava, nebyly takto respondenty vůbec vnímány. Postava Freda byla z nepochopitelných důvodů volena jako nejsympatičtější častěji než George. Tato skutečnost je velmi zvláštní, protože obě postavy se v úryvku objevují stejně často, jejich promluvy jsou stejně proporčně rozděleny, styl jejich mluvy i projevu je téměř totožný a na situaci kolem Ronova ocenění reagují také úplně stejným způsobem. Z odpovědí není bohužel možné tuto skutečnost zdůvodnit či uspokojivě vysvětlit.

Paní Weasleyové, která byla více oblíbená u dívek než u chlapců, si respondenti vážili především proto, že má všechny vlastnosti, které má správná matka mít: *dává pusy a všem něco kupuje; je starostlivá a hodná; stará se o Harryho i Hermionu; furt líbala a objímala Rona*. Žáci také oceňovali to, jak se v úryvku vůči Ronovi zachovala (*zastala se syna a byla na jeho straně; byla na něho pyšná; Ronovi to přála*). Je zřejmé, že pro žáky v tomto věku hraje matka velmi důležitou roli a že o projevování lásky velmi stojí a nehodnotí ho jako něco nevhodného či přehnaného.

Jsou-li odpovědi hodnoceny z hlediska závislosti na předloze, je možné konstatovat, že dvě třetiny respondentů si vytvářely kladné vztahy k postavám spíše na základě knižního/filmového zpracování a pouhá třetina dotazovaných hodnotila postavy podle toho, jak se prezentovaly ve vybraném úryvku.

5.4.2 Oblíbené postavy na střední škole

U cílové skupiny starších studentů byly mezi třemi nejoblíbenějšími postavami vybírány postavy Harryho, Rona a Hermiony, přičemž míra oblíbenosti zmíněných postav se u chlapců a dívek lišila. Chlapci nejvíce sympatizovali s postavou Rona a s postavou Harryho a dívky jednoznačně preferovaly postavu Hermiony. I u ostatních postav se míra sympatií poměrně odlišovala. A právě kvůli těmto rozdílům nebude pořadí, v němž budou postavy popisovány, odpovídat jejich celkovému umístění na žebříčku oblíbenosti.

Hermiona byla považována za nejsympatičtější postavu nejen díky svým vlastnostem a dovednostem (*protože je milá, chytrá, snaživá, citlivá a empatická, spravedlivá; ví, jak se dostat z každé situace; je to holka a nebojí se vyjádřit svůj názor; je to chytrá holka a její znalosti jsou obdivuhodné*), ale také kvůli tomu, jak se v rozvinuté situaci v úryvku zachovala a jak se k celému problému postavila. Hermioninu reakci oceňovali respondenti takto: *ačkoli nečekala, že prefekt dostane Ron, tak mu to přála a byla i tak ráda; Hermiona chtěla něco říct, když vcházela dovnitř, ale umlkla, když viděla, kdo nakonec dostal odznak, zachovávala chladnou hlavu a nic neříkala a utěšovala Rona, ať si nic nedělá z Freda...; vážím si toho, že při té reakci, jak se dozvěděla, že odznak prefekta získal Ron, tak mu pogratulovala a pochválila ho, i přesto, že čekala Harryho, aby zachovala dobrou náladu a atmosféru; snažila se zachránit situaci*. Kromě výše zmíněných skutečností si čtenáři cení Hermiony proto, že je to dobrá kamarádka, která *by nikdy nehradila kamarády, která je přející a která chce svým kamarádům pomoci*. Dívky si vážily Hermiony také z toho důvodu, že jim připomíná je samotné (*je mi sympatická svými názory; byla bych také zaskočená*), a chlapci naopak oceňovali její vzhled, respektive vzhled herečky, která tuto postavu ve filmovém zpracování ztvárňuje. U této skupiny je možné vyzkoušet, že sympatie respondentů jsou již mnohem častěji založeny na úryvku než na

knižní/filmové předloze. Kniha a film mají na vnímání postav však stále poměrně velký vliv.

S postavou Rona sympatizovali respondenti převážně kvůli jeho charakterovým vlastnostem (*je citlivý, přátelský, vtipný, hodný, skromný; je to dobrý člověk a není důvod s ním nesympatizovat; není namyšlený; je to výborný kluk*). Ne vždy však respondenti uváděli vlastnosti, které jsou obecně považovány za kladné a které by byly hodné velkého obdivu (*je nerozhodný; občas malinko hloupý; docela nesmělý*). Z takovýchto odpovědí je možné vyvodit, že respondenti v tomto věku nepotřebují zcela dokonalé vzory k obdivování a že si dokáží cenit i postav, které mají své slabé stránky a které nejsou vyličený jako perfektní, bezchybní hrdinové. Kamarádství hrálo při vytváření sympatií také důležitou roli, je vidět, že respondenti si ho v tomto věku velmi považují.

Mnoho respondentů si také vážilo Rona proto, jak na své ocenění reagoval a jak se v úryvku zachoval. Za důležité považovali to, že se nepovyšoval nad ostatní (*nepovyšoval se, když se o tom dozvěděl; líbí se mi jeho skromnost a přístup k nové věci; byl zaskočený a přitom se mohl vytahovat nad jinými, hlavně Fredem a Georgem*), že si příliš nešímal reakce svých bratrů (*snaží se vyrovnat s tím, že jeho bratři z něho mají legraci*), že, i když měl určitě radost, dokázal brát ohledy na ostatní (*dokázal ovládat také své emoce, nevykřikoval radostí, protože věděl, že tím podráždí nejen Freda a George, ale i Harryho*). Některým se také líbilo, že dokázal využít situace ve svůj prospěch (*dokáže využít situace – chce nové koště*). Respondenti se často také vžívali do Ronovy situace a soucítili s ním (*kvůli bratrům se podceňuje a nevěří si, že by měl na víc než je teď; dostal prefektský odznak, ale ve společnosti Freda a George se snad ani radovat nešlo, dělali si z něho srandu; asi se nemusel cítit nejlépe, ani když ho jeho matka objímala a líbala; z odznaku je překvapený a ne šťastný, myslí si, že si ho ani nezaslouží a přitom toho tolik dokázal; místo aby měl radost, má pocit viny, že prefektem je on a ne Harry*). Některým respondentům se také nelíbilo chování ostatních postav, Rona se zastávali a dokázali jeho zásluhy ocenit (*vůbec to nečekal a zaslouží si ten titul; je to hodný kluk a zaslouží si to, aby právě on dostal „Prefekt“, je mi sympatický jak vlastnostmi, tak i tím, co všechno dokázal*). V podobných výrocích je opět cítit, že čtenáři mají pochopení i pro postavy, které nejsou vyobrazeny jako dokonalí hrdinové, a kolikrát si takových postav dokonce cení daleko víc právě proto, že jsou lidštější a stejně normální a nevýjimečné jako oni sami.

Sympatizování s postavou Harryho bylo u obou pohlaví založeno na rozdílných skutečnostech. Zatímco dívky u Harryho obdivovaly převážně tyto vlastnosti - *je sebevědomý, chytrý, hezký, odvážný*, chlapci si navíc cenili toho, že je *zvědavý, dobrý ve sportu, skromný, rozvážný, upřímný*, že je *to frajer* a že *si uvědomuje své přednosti*. Co se týká schopností, uváděly je jako obdivuhodné pouze dívky (*dobře čaruje a je dobrý kouzelník*). V čem se však

respondenti obou pohlaví shodli, bylo ocenění Harryho jako věrného přítele, který *by nikdy nenechal kamarády v nebezpečí, aniž by něco udělal*.

Na základě úryvku hodnotili Harryho převážně chlapci, kterým se líbila jeho reakce na situaci kolem Ronova úspěchu (*i přesto, že nedostal prefektský odznak, tak se na Rona nezlobil, ani nebyl naštvaný; zamýšlí se nad sebou; určitě byl smutný, že se nestal prefektem, ale uznal, že něco je v Ronovi, co sám nemá; dokázal ovládnout své emoce, když se dozvěděl o novém prefektu, tedy Ronovi; nezatajil pravdu*). Pro většinu dívek nebyly podobné reakce důvodem k tomu, aby si k postavě vytvořily kladný citový vztah. Nebylo by však správné tvrdit, že žádná z dívek nesympatizovala s Harrym na základě jeho jednání v úryvku. Dvě dívky vybraly tuto postavu jako nejsympatičtější proto, že chápaly její reakci na vzniklou situaci a ztotožňovaly se s ní (*protože kdybych něco dokázala a odměnu za to získal někdo jiný, myslím, že bych měla stejné pocity; Harry je lepší než Ron, ale není oceněn, mně se v životě vždycky stane podobná věc – myslím, že mám shodný charakter*).

Postavy Freda a George byly hodnoceny až na pár výjimek vždy společně, a i zdůvodnění jejich oblíbenosti bylo proto stejné. Respondenti nejčastěji oceňovali jejich humorné vystupování (*líbí se mi jejich veselé chování; oba dva jsou šašci a jsou vtipní; dělají dobrou atmosféru; nemají nikdy špatnou náladu; oba dva do té knihy dávají nejvíce humoru a bez něj by to nešlo*) a jejich přístup ke světu (*dokáží osvětlit i ty nejhorší situace; dokáží se bavit a vymýšlí všechny možné „kraviny“; všechno berou s nadhledem; jsou vtipní a evidentně ochotní ke každé špatnosti*). Někteří čtenáři dokonce ocenili i jejich chování v úryvku (*vtipně vysvětlili situaci; jako vždy si dělali legraci, i přesto to ale Ronovi asi přáli*), i když mnozí ho spíše odsuzovali a nevnímali vůči Ronovi jako férové. Z uvedených odpovědí je vidět, že respondenti v tomto věku oceňují nejen humor a jakoukoli situační komiku, ale také rebelství, které postavy obou bratrů ztělesňují. V tomto věku je obvyklé, že se sami studenti často proti něčemu bouří, a z toho důvodu je jim takové chování sympatické a cení si ho.

Postava paní Weasleyové byla bližší spíše dívkám, které její mateřský přístup dokázaly ocenit a které v ní viděly správnou matku (*je to taková „správná maminka“; je starostlivá; je hodná*). Důležité pro dívky také bylo, jak se zachovala, když zjistila, že její syn byl oceněn (*má radost ze svého syna; je pyšná na svého syna; líbí se mi její postoj jako matky – ani na chvíli se nezarazil, že zrovna Ron*). Chlapci si sice také vážili toho, že je na svého syna pyšná, ale měli k tomu i výhrady (*jako matka se zachovala upřímně a na svého syna byla hrdá, ale nemusela to tak přehánět*). U této postavy je možné sledovat, jak respondenti vnímají matky a jejich chování a jaké s nimi mají vztahy – dívkám jsou většinou v tomto věku matky bližší a mají s nimi důvěrnější vztah, zatímco chlapci mají své matky sice rádi, ale přehnané projevy lásky jim nejsou úplně po chuti, a drží si proto větší odstup.

Pokud by sympatie respondentů měly být analyzovány podle toho, zda vycházejí z charakteristiky postav v úryvku či zda vycházejí z vyobrazení postav v předloze, je možné tvrdit, že poměrově byli respondenti při vytváření kladných citových vztahů ovlivněni úryvkem i knihou/filmem víceméně stejným dílem.

5.4.3 Porovnání preferencí mezi jednotlivými cílovými skupinami

Porovnávání preferencí jednotlivých postav bylo provedeno mezi primárními cílovými skupinami, které jsou rozděleny podle věku, a mezi sekundárními cílovými skupinami, jež jsou odlišeny podle pohlaví. Pro ilustraci byly výsledky kvantifikovány a uvedeny do přehledných tabulek.

Tab. 5-2 Preference nejsympatičtějších postav na ZŠ

Postavy	ZŠ					
	Chlapci	Zastoupení	Dívky	Zastoupení	Celkem	Zastoupení
Hermiona	13	24,53%	14	41,18%	27	31,03%
p. Weasleyová	3	5,66%	5	14,71%	8	9,20%
Fred	8	15,09%	3	8,82%	11	12,64%
George	4	7,55%	3	8,82%	7	8,05%
Ron	12	22,64%	3	8,82%	15	17,24%
Harry	13	24,53%	6	17,65%	19	21,84%
Celkem	53	100,00%	34	100,00%	87	100,00%

Tab. 5-3 Preference nejsympatičtějších postav na SŠ

Postavy	SŠ					
	Chlapci	Zastoupení	Dívky	Zastoupení	Celkem	Zastoupení
Hermiona	9	18,37%	17	31,48%	26	25,24%
p. Weasleyová	2	4,08%	6	11,11%	8	7,77%
Fred	8	16,33%	6	11,11%	14	13,59%
George	7	14,29%	4	7,41%	11	10,68%
Ron	12	24,49%	13	24,07%	25	24,27%
Harry	11	22,45%	8	14,81%	19	18,45%
Celkem	49	100,00%	54	100,00%	103	100,00%

Jak ukazují tabulky 5-2 a 5-3, celkově nejoblíbenější postavou se stala Hermiona – za nejsympatičtější ji považovalo nejvíce respondentů obou věkových skupin. Pro dívky na základní i na střední škole je tato postava absolutní jedničkou, u chlapců na základní škole se dělí o prvenství s postavou Harryho a pouze u chlapců na střední škole skončila až na třetím místě. Respondenti si ji cenili především proto, že má dobré vlastnosti, je chytrá a snaživá a že v úryvku Rona podpořila a stála na jeho straně.

Postava Rona obsadila v žebříčku oblíbenosti celkově druhé místo u skupiny starších respondentů a celkově třetí místo u skupiny mladších respondentů. Jsou-li srovnávány odpovědi dívek obou skupin, je patrný značný rozdíl – u dívek na základní škole Rona předhlonili kromě Hermiony i Harry a paní Weasleyová, kdežto u dívek na střední škole obsadil Ron druhé místo. U chlapců je situace obdobná; na základní škole se Ron umístil na třetím místě, a to v těsném závěsu za oběma postavami na prvním místě, zatímco na střední škole si jednoznačně polepšil a stal se postavou nejoblíbenější. U Rona respondenti obdivovali nejen jeho vlastnosti a dovednosti, ale i to, jak na své ocenění skromně reagoval a nenechal se reakcemi ostatních rozhodit.

Postava Harryho se stala druhou nejoblíbenější u skupiny mladších respondentů a třetí nejoblíbenější u skupiny starších respondentů. U chlapců na základní škole byl Harry volen jako nejsympatičtější postava stejně často jako Hermiona, kdežto u dívek na základní škole se sice umístil hned na druhém místě, ale procentuálně velmi daleko za postavou Hermiony. Na střední škole pro tuto postavu hlasovalo více chlapců než dívek, ale přesto se Harry u studentů obou pohlaví umístil v trojici nejsympatičtějších. Harry, který je hlavní postavou celé ságy, ne však hlavní postavou vybraného úryvku, získával u čtenářů sympatie převážně díky tomu, jak vystupuje v celém příběhu, a ne na základě toho, jak se prezentuje v úryvku. Respondenti obdivovali tuto postavu především proto, že je vyobrazena jako hrdina, který má obdivuhodné vlastnosti a schopnosti a který toho mnoho dokázal. Jeho chování v úryvku, které mimochodem nebylo úplně takové, jaké by většina od svého nejlepšího přítele očekávala, respondenti příliš neocenovali, což je v tomto případě pochopitelné.

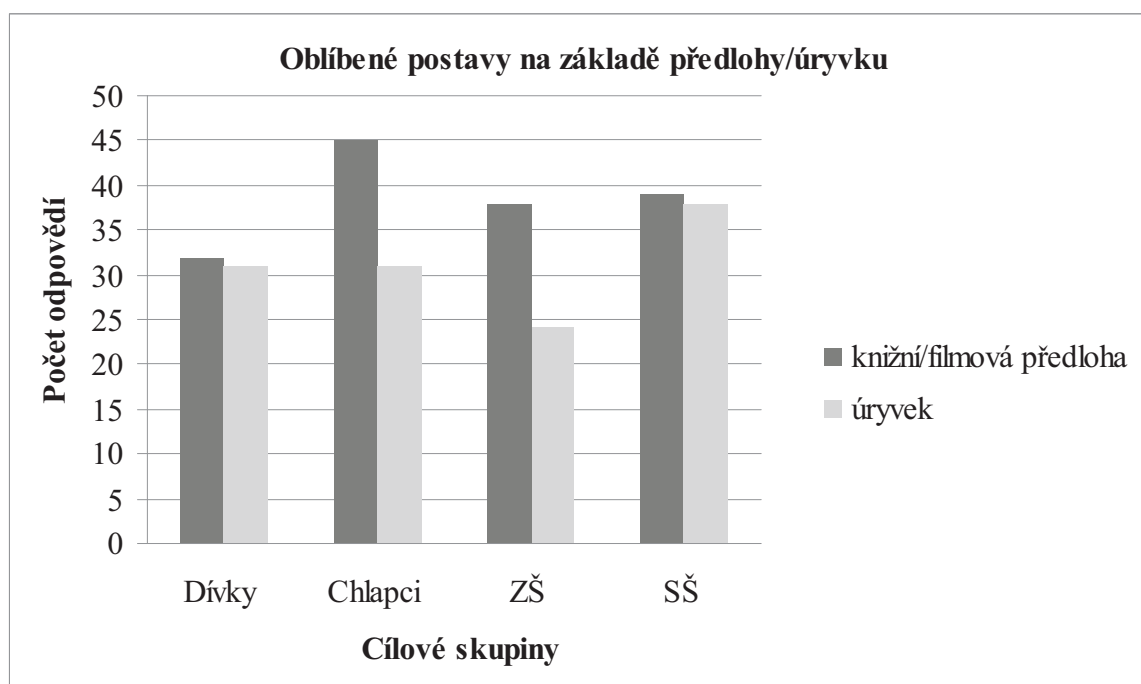
Postavy Freda a George přinesly velmi zajímavé výsledky. Každá z obou postav, i když se jedná o postavy naprosto identické, se umístila v žebříčku oblíbenosti na jiné pozici. Fred obsadil celkově čtvrté místo u chlapců obou věkových skupin, u dívek ze základní školy se dělí o čtvrtou pozici s Georgem a Ronem a u starších dívek tuto pozici sdílí s paní Weasleyovou. George byl naopak jako nejsympatičtější postava volen z neznámých důvodů méně často než jeho bratr, a umístil se tak na předposlední pozici u skupiny mladších respondentů a na poslední pozici u skupiny starších respondentů. U chlapců obou věkových skupin George ve své oblíbenosti předčil pouze paní Weasleyovou. Respondenti s Fredem a Georgem sympatizovali nečastěji z toho důvodu, že je s nimi zábava a že do příběhu přináší humor a uvolněnou atmosféru.

Hodnocení postavy paní Weasleyové bylo u jednotlivých cílových skupin značně odlišné. U mladších dívek obsadila třetí příčku, u starších dívek ale už příčku předposlední a u chlapců obou skupin dopadla nejhůře, tedy na posledním místě. U této postavy respondenti nejvíce oceňovali to, že

se chová jako správná matka, tedy že je hodná, starostlivá a pyšná na své potomky.

Z výše uvedených výsledků je patrné, že skupina chlapců se ve svých sympatiích shodovala častěji než skupina dívek a že rozložení sympatií u obou věkových skupin bylo až na výjimky skoro stejné.

Při analýze výsledků byly odpovědi rozlišovány také podle toho, zda vycházejí z úryvku či z knižní/filmové předlohy, respektive zda respondenti sympatizují s postavami podle toho, jak vystupují v úryvku, nebo podle toho, jak vystupují v předloze. Přístupy jednotlivých cílových skupin k postavám jsou zobrazeny v grafu na obr. 5-6.

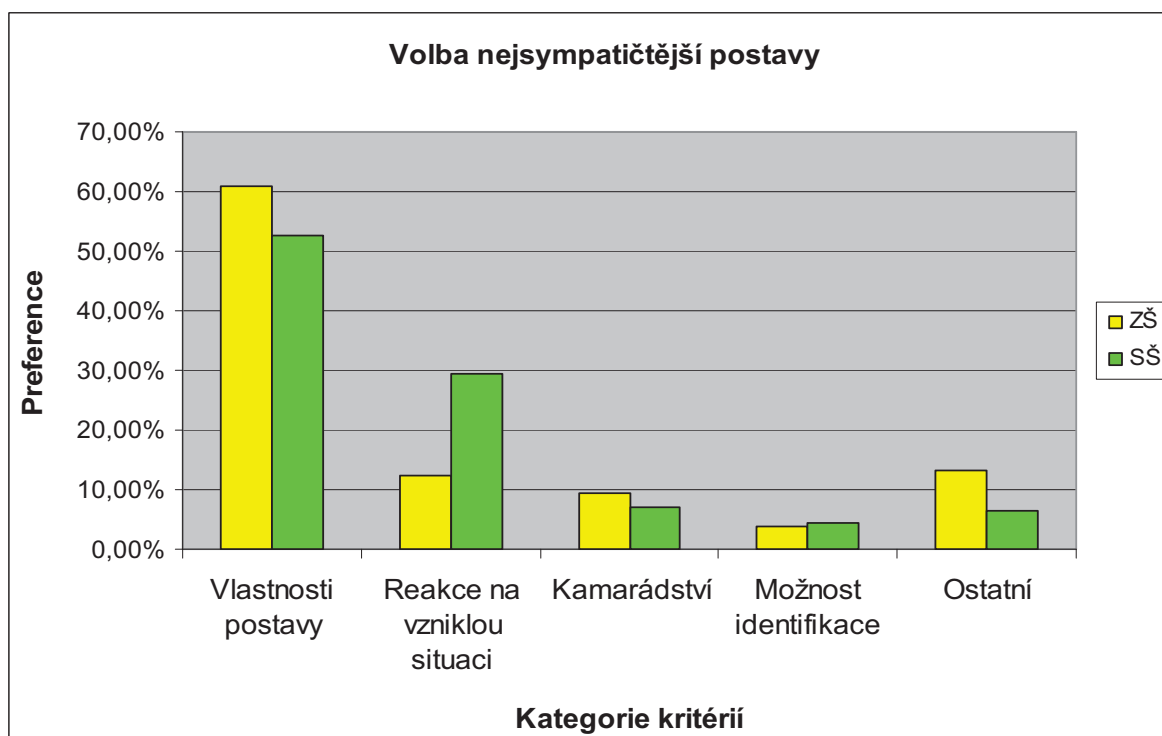

Obr. 5-6 Vnímání nejvíce oblíbených postav na základě úryvku či filmové/knižní předlohy

Na základě výsledků je tedy možné tvrdit, že respondenti jako homogenní celek hodnotili postavy na základě knihy/filmu (55 %) o trochu častěji než na základě úryvku (45 %). Je však patrné, že rozdíl mezi oběma přístupy nebyl příliš velký a činil přibližně 10 %. Jsou-li přístupy porovnávány z hlediska věku, z výsledků vyplývá, že u starších respondentů byly oba přístupy vyrovnané, u mladších respondentů převažoval vliv knižní/filmové předlohy. Co se týká rozlišení podle pohlaví, je možné konstatovat, že u dívek byl vliv úryvku a vliv předlohy vyrovnaný, zatímco u chlapců poměrně významně převažoval vliv knihy/filmu.

5.4.4 Obecná kritéria pro volbu nejsympatičtější postavy

Z výše uvedených výsledků je možné vyvodit obecná kritéria, na jejichž základě vnímali respondenti literární postavy jako sympatické. Jednotlivá kritéria a jejich preference u obou cílových skupin je možné sledovat v grafu na obr. 5-7.

Obr. 5-7 Preference kritérií pro volbu nejsympatičtější postavy

Pro respondenty byly při vytváření kladných citových vztahů jednoznačně nejdůležitější vlastnosti. Nejčastěji sympatizovali s postavou kvůli jejím kladným vlastnostem, někteří však obdivovali i vlastnosti záporné či neutrální. Kromě vlastností postav byly do této kategorie přiřazeny i schopnosti a dovednosti, které respondenti uváděli také poměrně často jako obdivuhodné.

Již menší počet respondentů založil své sympatie na tom, jak se postavy chovaly v úryvku a jakým způsobem reagovaly na Ronovo ocenění. Většina čtenářů obdivovala jednotlivé postavy především proto, že Rona podpořily, někteří si však cenili toho, že postavy zachovaly klid a nedaly na sobě znát negativní pocity. Rona si naopak respondenti vážili z toho důvodu, že se nepovyšoval nad ostatní a byl skromný.

Zbýlá tři kritéria byla preferována víceméně stejnou měrou, ale ve srovnání s prvními dvěma kritérii již podstatně méně často. V odpovědích spadajících do kategorie „kamarádství“ bylo zřejmé, že čtenáři chápou sympatické postavy jako ty, které jsou dobrými a věrnými přáteli a které si navzájem pomáhají. Překvapivě jen minimum respondentů ocenilo u postav

možnost identifikace a je nutné poznamenat, že se v těchto případech jednalo převážně o dívky.

Kategorie „ostatní“ byla vytvořena z toho důvodu, že některé výroky bohužel nebylo možné přiřadit ke zvoleným kritériím. Pro zajímavost je možné uvést příklady odpovědí - někteří respondenti sympatizují s postavou na základě soucítění s její situací, jiní proto, že se jim líbí její příběh nebo že je hlavní postavou a objevuje se v příběhu nejčastěji, další z toho důvodu, že byla oceněna vyšší autoritou.

Rozdílnost preferencí u obou věkových skupin je možné vyčíst z grafu na obr. 5-7, rozdílnost preferencí u obou pohlaví není nutné komentovat, jelikož nebyla v šetření signifikantní.

5.5 Vytváření záporného citového vztahu k postavám (položka č. 8 a č. 9)

V této části dotazníku se respondenti zamýšleli nad tím, která postava v úryvku je jim nejméně sympatická a z jakého důvodu. Všechny postavy, které se v úryvku objevují, vystupují v celé knižní/filmové předloze jednoznačně kladně, jsou to věrní přátelé hlavního hrdiny a stojí mu po boku v boji proti temným silám. Ne všechny jsou však ve vybraném úryvku takovýmto způsobem zobrazeny, některé mají zrovna svoji slabou chvíli a nechovají se úplně ukázkově. Jejich vystupování by se tedy dalo hodnotit spíše jako záporné. A právě díky tomu je možné v odpovědích respondentů sledovat, jak jednotlivé postavy a jejich vystupování chápou, zda je vnímají jako záporné a ne příliš obdivuhodné, a tedy na základě jejich chování v úryvku, či zda je vnímají jako kladné a sympatické, a jsou tedy ovlivněni převážně předlohou.

U výsledků nebyl sledován pouze vliv na vytváření záporného citového vztahu, zkoumala se také obecná kritéria, podle nichž respondenti hodnotili postavy jako nejméně oblíbené. Výsledky jednotlivých cílových skupin byly vyhodnocovány opět nejprve jednotlivě a až následně byly mezi sebou porovnávány.

5.5.1 Nejméně oblíbené postavy na základní škole

U skupiny mladších respondentů byla nejméně oblíbená dvojice Freda a George. Stejně tak jako u volby nejsympatičtější postavy i zde dochází k překvapivým závěrům. Ačkoli obě postavy vystupují v úryvku stejným způsobem, nejsou tak všemi respondenty vnímány; větší počet žáků sice chápe tyto postavy jako nerozlučnou dvojici, která vystupuje vždy a za všech okolností jednotně, někteří však z nevysvětlitelných důvodů uvádějí jako nesympatického pouze Freda a někteří zase pouze George. Ani v tomto případě nelze na základě odpovědí tuto skutečnost uspokojivě vysvětlit.

Důvodem nesympatií je u těchto postav převážně jejich vystupování v úryvku, respondenti nejčastěji odsuzují jejich chování vůči Ronovi. Nelíbí se jim, že se Ronovi posmívají (*dělali si z něj srandu; posmívali se mu*), že mu jeho ocenění nepřejí a závidí mu ho (*Fred protože závidí a chce podle mě ten odznak taky; a ještě jako oba to Ronovi nepřáli; protože pořád pomlouvali Rona a nepřáli mu to*) a že na Rona žárlí (*oba dva na Rona žárlí, že to dostal zrovna on*). Někteří tuto dvojici odsuzují také za to, že *si myslí, že to dostane Harry*. Z odpovědí respondentů je zřejmé, že nemají rádi jakékoli posmívání a že odsuzují Freda a George proto, že nedokáží ocenit svého bratra a přijmout fakt, že i on může v něčem vynikat. Je to hlavně přístup k bratrovi, který se čtenářům nelíbí.

Již méně respondentů zdůvodňovalo svoje antipatie k této dvojici na základě knižní/filmové předlohy. Respondenti kritizovali vzhled postav (*nelíbí se, protože má zrzavé vlasy*), jejich chování (*je divnej; nejsou moc zajímaví a není s nima legrace; posmívají se každému; nemají Rona vůbec rádi*) a jejich vlastnosti a dovednosti (*je namyšlený; nic moc toho neumí*). Ani jeden z těchto argumentů z úryvku přímo nevyplývá, a díky tomu je možné tvrdit, že respondenti hodnotili postavy pouze na základě asociací spojených s předlohou. Pro zajímavost je ještě možné uvést odpovědi dvou respondentů, kterým se Fred a George nelíbí, jelikož frekvence jejich výskytu je velmi nízká (*se tam tak moc neukazují; v tom úryvku nejde moc slyšet*).

Další postavou, která byla vnímána jako nejméně sympatická, je Harry. Je zajímavé, že u chlapců byl záporně hodnocen častěji než u dívek. Respondenti nejvíce kritizovali jeho reakci na Ronovo ocenění (*protože byl hodně zlý a nepřející; protože Ronovi záviděl odznak; choval se, jako by mu chtěl odznak sebrat*) a také jeho nadřazený postoj, který ke svým přátelům zaujal (*myslel si, že je lepší než on; je namyšlený*). Pouze jeden respondent uvedl, že s postavou nesympatizuje, protože nepřináší do děje žádný humor (*není s ním legrace*).

Respondenti, kteří projevíli nesympatie k této postavě, bezesporu hodnotili Harryho Pottera pouze na základě úryvku, protože právě v něm se Harry projevuje jako postava záporná, a je zřejmé, že se dokázali odpoutat od celkového povědomí, které o této postavě mají. Z toho vyplývá, že čtenářské kompetence těchto respondentů jsou na vyšší úrovni, jelikož dokáží rozlišovat mezi konkrétním textem a jeho předlohou. Z celkových výsledků je však patrné, že ne příliš mnoho respondentů mladšího věku vnímalo tuto postavu jako zápornou, a čtenářské kompetence této skupiny jako celku nejsou tudíž příliš vysoké. Zároveň je zde zjevný také silný vliv předlohy.

Zbývající tři postavy byly hodnoceny jako nesympatické pouze ojedinele. S postavou Rona čtenáři nesympatizovali kvůli tomu, jak zvláště v úryvku reaguje (*chová se divně a neodpovídá na otázky; je takový jiný než ostatní*), a našli se i čtenáři, kteří Rona odsuzovali za to, že se nad ostatní povyšuje (*jak se vychloubá s tím prefektem a skoro nic neudělal a dostal ho*;

zdá se mi namyšlený). Někteří Rona posuzovali také podle toho, jak vystupuje v knižní/filmové předloze (*Ron je zbabělec a bojí se úplně všeho; není moc zajímavý a není s ním legrace*). Zdá se, že respondenti, kteří hodnotili tuto postavu na základě jeho reakcí v úryvku, pravděpodobně nepochopili popisovanou situaci zcela dobře, a tudíž je nelze považovat za zkušené a bystré čtenáře.

Postavu paní Weasleyové vnímali čtenáři jako nesympatickou z toho důvodu, že soustředila svoji pozornost pouze na jednoho syna (*protože myslela jen na Rona a ostatní kolem sebe vůbec nevnímala*), že se chovala pro čtenáře nepochopitelně a nepřiměřeně (*byla divná; je taková uječená; je moc vážná, a když má radost, tak dělá, jako by děti byly ještě mimina*) a také proto, že její role v úryvku nebyla důležitá a ona sama se téměř neprojevovala (*byla tam nejmní; protože se tam moc neukazuje; protože přišla a hned zase odešla*). Respondenti očividně chápou paní Weasleyovou jako vedlejší postavu, která není příliš důležitá, a proto jí nepřikládají skoro žádný význam.

Postava Hermiony vyšla z hodnocení opět nejlépe, pouze dva chlapci ji považovali za nejméně sympatickou a od dívek dokonce nedostala ani jeden záporný hlas. Žáci, kteří ji jako nesympatickou vnímali, uváděli pro své antipatie celkem neutrální důvody (*skoro nemluvila; vtrhla do ložnice a jásala*). Je tedy vidět, že ani tito dotazovaní nechápali Hermionu jako postavu vyloženě zápornou a vytvořili si k ní záporný citový vztah pouze kvůli drobnostem. Takovéto výsledky jen potvrzují zjištění, která vyplynula z předchozí dvojice položek, tedy že je Hermiona hodnocena jako jedna z nejsympatičtějších postav v úryvku.

Pro celou třetinu respondentů bylo obtížné vybrat alespoň jednu z postav, která by jim byla nesympatická, a proto nakonec nevybrali žádnou a do odpovědi napsali, že *se mi líbí všechny* nebo že *mi žádná není nesympatická*. O těchto respondentech je možné říci, že natolik podléhají vlivu knižní a filmové předlohy, ve které dané postavy vystupují jako kladné, že nejsou schopni na text nahlížet v jiném kontextu.

Je-li na odpovědi pohlíženo vzhledem k jejich závislosti na úryvku či předloze, je možné konstatovat, že téměř dvě třetiny respondentů založily své nesympatie k postavám na základě interpretace úryvku a o něco více než jedna třetina na základě vnímání knižního či filmového zpracování.

5.5.2 Nejméně oblíbené postavy na střední škole

U cílové skupiny respondentů ze střední školy byly za nejméně sympatické postavy nečastěji považovány Fred a George. Překvapivě až v této části dotazníku byly obě postavy vnímány shodně, v tomto případě tedy jako postavy nesympatické a záporné, a dostaly dokonce i stejný počet záporných hlasů. Tento jev není vzhledem k předešlým výsledkům, kdy byla každá postava posuzována zvlášť, snadné vyložit. Jediné možné vysvětlení by

mohlo vycházet z toho, že neférové a nepěkné chování vůči Ronovi je u obou postav na první pohled tolik výrazné, že ho respondenti okamžitě zaregistrovali, obě postavy si díky tomu spojili a hodnotili je pak totožně. Z výsledků šetření však tuto domněnku není možné doložit, a proto je nutné ji chápat pouze jako jedno z možných vysvětlení.

Téměř všichni respondenti si neoblíbili Freda a George ze stejného důvodu, jímž bylo jejich chování v úryvku. Čtenářům se nelíbilo, že postavy svému bratrovi úspěch nepřejí a závidí mu ho (*Fred a George akorát záviděli Ronovi odznak; nepřejí svému bratrovi; protože Ronovi nepřejí a ani mu nepoblahopřáli; nedokáží se smířit s tím, že jejich bratr dostal takovýhle odznak, závidí mu a jsou ukřivdění; závist se snaží zakrýt smíchem*), že nedokáží bratra ocenit a povyšují se nad něj (*dvojčata si z Rona pouze utahují, nepřemýšlejí o tom, že Brumbál vidí Rona jako spolehlivého atd.; neumí uznat, že někdo může být lepší než oni; dávají Ronovi najevo, že jsou něco víc než on; myslí si, že jsou nejlepší*). Kromě výše zmíněných důvodů odsuzovali čtenáři také to, že se postavy bratrovi posmívají a před ostatními ho shazují (*zachovali se v této situaci špatně, jsou to Ronovi Bratři a neměli ho před ostatními shazovat a říkat mu, že se stal prefektem neprávem; myslím, že důvody jsou u obou úplně stejné, sice bylo nečekané, že Ron získal to ocenění, posmívat se ale nemuseli; zachovali se k Ronovi špatně, smáli se mu a vysmívali se mu; místo aby mu přáli jeho úspěch, ještě si ho dobírají*). Z těchto argumentů je zřejmé, že respondenti chování Freda a George opravdu ostře odsuzují a nikdo z nich by se pravděpodobně nechtěl ocitnout na Ronově místě. Antipatie jsou v případě těchto postav založeny převážně na tom, jak čtenáři vnímají jejich vystupování v úryvku, a je jasné, že se čtenáři při interpretaci dokázali oprostit od vědomí, že bratři vystupují v knižní/filmové předloze jako pozitivní postavy, které šíří dobrou náladu a vytvářejí příjemnou atmosféru.

Pouze minimum respondentů hodnotilo Freda a George na základě jejich vystupování v předloze. Někomu se nelíbila jejich neschopnost brát cokoli vážně (*dělají si z každého legrácky a podle mě nic nemyslí vážně*) a jako zajímavost je možné uvést odpověď jednoho respondenta, který s postavami nesympatizoval proto, že *Fred a George to že jsou dvojčata, prostě mi nejsou sympatický*.

Velmi zajímavým jevem bylo hodnocení postavy paní Weasleyové, která byla považována za nejméně sympatickou jen o něco méně než Ronovi bratři, a to nejen skupinou chlapců, ale i skupinou dívek. Čtenářům se nelíbila hlavně její nepřiměřená reakce na Ronovo ocenění (*myslím, že moc přehnaně reagovala na Ronův dopis; je v afektu; nelíbí se mi její přehnané chování*) a také její přehnané projevy lásky a úzkostlivá starostlivost (*nevkusně olíbává syna a tím na mě působí hloupě; až moc se stará o svého syna a líbá ho před kamarády; přijde mi až moc ustaraná a vlezlá; paní Weasleyová je taková moc umuckaná; až přehnaně projevuje rodičovskou lásku, která je ale od ní*

zaměřena pouze na úspěchy). Některým respondentům také vadilo, že oceňuje jen jednoho syna (*myslí si, že Ron je nejlepší*). Další respondenti odsuzovali Ronovu matku proto, že *je panovačná, že se přetvařuje*, a také proto, že se vyskytuje málo nejen v úryvku, ale také v celém příběhu, a není tudíž příliš důležitá (*v příběhu nějak extra důležitá není; je v dílech hodně málo vidět*).

U vnímání této postavy je zřejmé, že čtenáři v tomto věku již k rodičům tolik netíhnou, že je dokáží vidět i v kritickém světle a že se za ně občas před svými kamarády stydí. Co starší čtenáři považují ze strany rodičů za absolutně nepřipustné, jsou veřejné projevy lásky, což je však v tomto věku pochopitelné.

Postava Harryho Pottera byla respondenty vnímána značně rozdílně, zatímco dívky ji považovaly za nejméně sympatickou stejně často jako Freda a George, chlapci ji takto hodnotili pouze ojediněle. Vzhledem k tomu, že Harry je v knižní/filmové předloze obecně chápán jako postava sympatická, museli respondenti své antipatie nutně založit na interpretaci vybraného úryvku, což potvrzují i jednotlivé odpovědi v dotaznících. Čtenáři opět odsuzovali hlavně chování postavy a její reakci na Ronovo ocenění. Nelíbilo se jim, že byl Harry překvapený, když zjistil, že odznak dostal Ron a ne on sám, a že to svému nejlepšímu příteli nepřál a záviděl mu (*na jednu stranu to Ronovi přál, ale na druhou stranu se cítil ošizený a Ronovi to nepřál; protože žárlí; byl hodně překvapen, že odznak dostal Ron a dost mu závidí, myslel, že to bude on, který dostane odznak*). I když někteří oceňovali Harryho duševní zpytování, většina ho odsoudila z toho důvodu, že se cítil nadřazeně a povyšoval se nad své přátele (*nejméně sympatický mi byl Harry, a to díky větě: „Dokázal jsem víc než oba dohromady!“; Harry moc žárlil a myslel si, že on je ten nejlepší; „je nejlepší“ a protivný; protože je závistivý a cítí se jako hrdina; dopředu očekával, že odznak dostane on, jako kdyby si myslel, že ve škole je na tom lépe než Ron*) a že se se situací nedokázal smířit (*nechce si připustit, že on je horší než Ron, přitom toho dokázal více a byl vícekrát v nebezpečných situacích a nechce se s tímto verdiktem smířit; nedokáže snést to, že nebyl vybrán*). Chlapci kritizovali Harryho také proto, že vystupoval jako slaboch (*je to ufnukaný, uražený chudák*).

Z některých odpovědí je cítit, že i když čtenář odsuzuje Harryho za jeho chování v úryvku, stále o něm však uvažuje i ve spojitosti s předlohou. To dokazuje i fakt, že někteří jsou Harryho chováním velmi překvapeni (*takhle akorát záviděl a nechápal důvod, jakože ho nedostal on, až mě samotnou překvapilo Harryho chování; jinak mám Harryho ráda, ale v tomhle úryvku si nebyl jistý, jestli Ronovi přát nebo ne, ...*). Pouze jeden respondent založil svůj záporný citový vztah k Harrymu čistě na knižní/filmové předloze a vyjmenoval hned několik důvodů, proč tuto postavu nemá rád. Pro zajímavost je uvedena respondentova celá odpověď, která by se mimochodem dala považovat za zdařilou komplexní analýzu postavy: *Harryho nemám moc ráda, je to sice hlavní postava, ale někdy mi vadí, jak se chová a že se vše točí*

jen kolem něj. Občas, když mu ostatní nabízejí pomoc, tak odmítne a někdy až hrubě. V jiných případech se snaží pomoci a je rád s kamarády, ale často je sobecký a chce a hledá pořád něco, co najít už nikdy nemůže. Odpověď se sice nevztahuje k úryvku, přesto je ale zřejmé, že respondent o příběhu Harryho Pottera hlouběji uvažuje a dokáže velmi výstižně své antipatie podložit; čtenářské schopnosti i morální uvědomění jsou u tohoto respondenta již očividně na vysoké úrovni.

Postava Rona, se kterou většina starších respondentů sympatizovala, nezískala v této části dotazníku mnoho hlasů, a potvrdila tak svou oblíbenost. Pokud již stalo, že respondenti s touto postavou nesympatizovali, bylo to podmíněno převážně knižní/filmovou předlohou (*Ron mi připadá takovým blbečkem; protože je zakřiknutý; vyfoukl Harrymu odznak a většinou vyhrál nad špatnými silami právě za pomoci Harryho*).

Hodnocení Hermiony bylo naprosto stejné jako postavy Rona. Nesympatizovalo s ní jen minimum respondentů, čímž se potvrdila skutečnost, že byla v předchozí části posuzována jako velmi sympatická postava. Jestliže s ní čtenáři nesympatizovali, bylo to hlavně z toho důvodu, jak vystupuje v knižní/filmové předloze, a to především proto, jak se chová ve školním prostředí (*není mi sympatická, protože se chová jako šprtka; všechno ví nejlépe a podlézá; je urážlivá*). Pouze jeden respondent kritizoval její chování v úryvku (*Hermiona si myslela, že prefektský odznak dostal Harry. Měla radost, ale když zjistila, že prefektem bude Ron, její nálada, spíše radost se změnila. Určitě by byla radši, kdyby se prefektem stal Harry*).

Na rozdíl od mladších respondentů neměla tato skupina problémy vybrat postavu, která by jim byla nejméně sympatická. Pouze tři respondenti uvedli, že jim jsou všechny postavy sympatické a prokázali tak, že se od knižní/filmové předlohy nedokáží dostatečně odpoutat.

Jsou-li odpovědi respondentů srovnávány z hlediska jejich závislosti na úryvku či knižní/filmové předloze, je možné tvrdit, že 76 % dotazovaných hodnotilo postavy jako nejméně sympatické na základě interpretace úryvku a pouze jedna čtvrtina byla ovlivněna knižním či filmovým zpracováním.

5.5.3 Porovnání preferencí mezi jednotlivými cílovými skupinami

Porovnávání preferencí bylo provedeno mezi primárními cílovými skupinami, které jsou diferencovány podle věku respondentů, a mezi sekundárními cílovými skupinami, jež jsou odlišeny podle pohlaví respondentů. Pro ilustraci byly výsledky kvantifikovány a uvedeny do přehledných tabulek.

Tab. 5-4 Preference nejméně sympatických postav na ZŠ

Postavy	ZŠ					
	Chlapci	Zastoupení	Dívky	Zastoupení	Celkem	Zastoupení
Hermiona	2	8,33%	0	0,00%	2	4,44%
p. Weasleyová	3	12,50%	3	14,29%	6	13,33%
Fred	5	20,83%	9	42,86%	14	31,11%
George	6	25,00%	6	28,57%	12	26,67%
Ron	3	12,50%	2	9,52%	5	11,11%
Harry	5	20,83%	1	4,76%	6	13,33%
Celkem	24	100,00%	21	100,00%	45	100,00%

Tab. 5-5 Preference nejméně sympatických postav na SŠ

Postavy	SŠ					
	Chlapci	Zastoupení	Dívky	Zastoupení	Celkem	Zastoupení
Hermiona	1	2,63%	2	4,44%	3	3,61%
p. Weasleyová	9	23,68%	7	15,56%	16	19,28%
Fred	11	28,95%	12	26,67%	23	27,71%
George	11	28,95%	12	26,67%	23	27,71%
Ron	2	5,26%	2	4,44%	4	4,82%
Harry	4	10,53%	10	22,22%	14	16,87%
Celkem	38	100,00%	45	100,00%	83	100,00%

Jak je možné vyčíst s tabulek 5-4 a 5-5, jednoznačně nejméně sympatická byla dvojice postav Freda a George, a to u obou cílových skupin. Zatímco u starších respondentů obou pohlaví byly postavy dvojčat hodnoceny shodně a umístily se společně na první příčce, u mladších respondentů ženského pohlaví byl z neznámých důvodů negativněji posuzován Fred a u mladších respondentů mužského pohlaví naopak George. U chlapců na základní škole navíc Fred, jakožto druhá nejméně oblíbená postava, sdílí svou pozici s postavou Harryho, čímž je jeho neoblíbenost částečně zmírněna. U mladších dívek k podobnému jevu nedochází, postava Freda se ocitá na druhé pozici sama. Co čtenáři u obou postav hlavně odsuzují, je jejich neférové chování v úryvku a to, jak negativně reagují na ocenění svého bratra. V mnohem menší míře se čtenářům nelíbí jejich celkové vystupování v knižní/filmové předloze.

Celkově na třetím místě se v žebříčku neoblíbenosti překvapivě objevila postava paní Weasleyové, přičemž u mladších respondentů sdílí svou pozici s Harrym a u starších respondentů Harryho dokonce předhonila. U jednotlivých cílových skupin byla však tato postava hodnocena rozdílně. U chlapců na střední škole se umístila na třetí pozici těsně za dvojicí Freda a George, u dívek na střední škole obsadila až čtvrté místo, a to procentuálně velmi daleko za dvojčaty a Harrym. Mladší dívky ji nečekaně vnímaly jako nesympatickou častěji než chlapci, umístila se u nich na třetím místě, zatímco u chlapců je její neoblíbenost oslabena sdílením třetí pozice s Ronem.

Z výsledků také vyplývá, že ani cílová skupina chlapců ani cílová skupina dívek se ve svém hodnocení příliš neshodly. Jako nejčastější důvod nesympatií bylo u této postavy uváděno její vystupování v roli typické matky, respondentům se nelíbily její afektované projevy rodičovské lásky a její přehnaná starostlivost směřovaná především k vlastním dětem a také to, že ani v úryvku ani v předloze nehraje příliš důležitou roli.

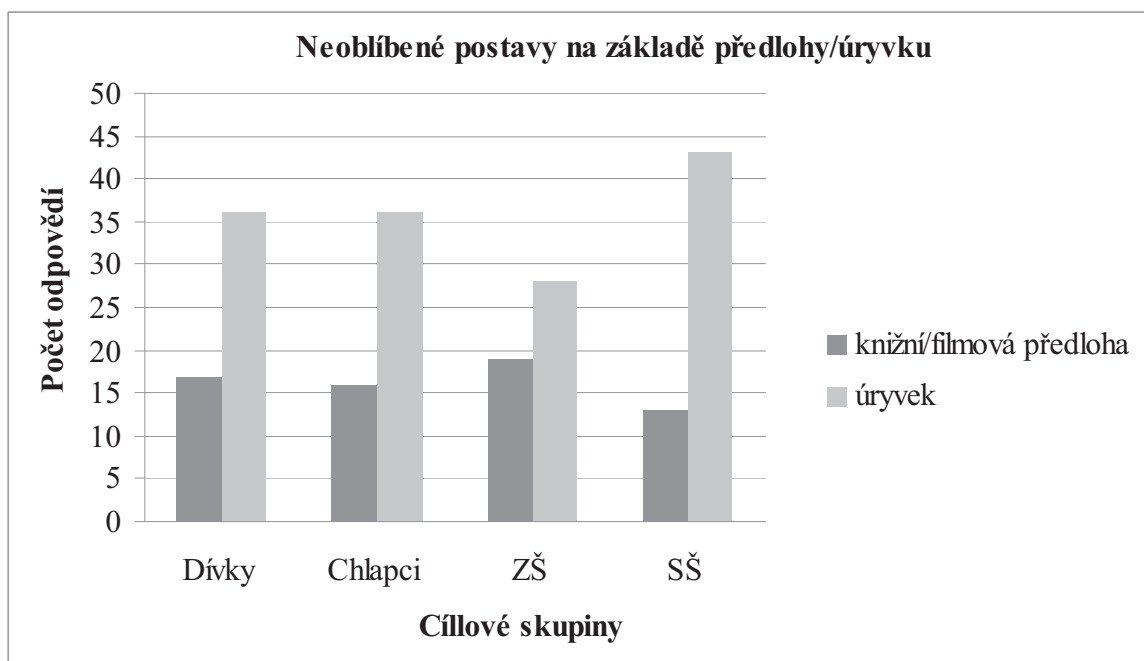
Postava Harryho Pottera získala u jednotlivých skupin rozdílný počet hlasů, celkově se však umístila na třetím až čtvrtém místě. V porovnání s ostatními postavami ji jako poměrně dosti nesympatickou hodnotili chlapci na základní škole a dívky na střední škole, v těchto skupinách obsadila třetí místo těsně za dvojčaty, a u mladších chlapců se dokonce o svou pozici s jedním z bratrů Weasleyových dělí. U starších chlapců se umístila na čtvrté příčce a u mladších dívek až na příčce předposlední, z čehož vyplývá, že celkově je její oblíbenost u těchto dvou skupin poměrně vysoká. Pokud čtenáři hodnotili Harryho jako nejméně sympatickou postavu, nelíbilo se jim zejména jeho chování a vystupování v úryvku a odsuzovali ho, že Ronovi ocenění nepřeje, že mu ho závidí a že se nad něj dokonce povyšuje.

Postava Rona nebyla příliš často uváděna jako nejméně sympatická postava. Na střední škole získala pouze 4,8 % záporných hlasů, a umístila se tak na pátém, předposledním místě, na základní škole již sice její záporné hlasy vzrostly na 11,1 %, její umístění však zůstalo stejné jako na škole střední. Je zajímavé, že u starších respondentů byl Ron vnímán chlapci i dívkami téměř totožně, zatímco u mladších respondentů s ním nesympatizovalo o něco více chlapců. Tyto výsledky jen potvrzují skutečnost, že postava Rona je celkově vnímána spíše jako sympatická. Ti respondenti, kteří si ji však příliš neoblíbili, své nesympatie zdůvodňovali tím, že jim chování této postavy v úryvku připadá zvláštní a nezajímavé anebo tím, že se jim nelíbí celkový charakter postavy v knižní/filmové předloze.

Nejnižší počet záporných hlasů získala postava Hermiony a projevila se tak jako jednoznačně nejsympatičtější postava v úryvku. U starších respondentů získala průměrně pouhých 3,6 % záporných hlasů a u mladších dívek dokonce nezískala hlas žádný. Pouze chlapci na základní škole ji v poměru k ostatním postavám hodnotili záporněji, vliv na celkové umístění postavy to však nemělo žádný. Starší dívky s Hermionou nesympatizovaly proto, že se projevuje jako „šprtka“, a ostatní odsuzovaly její reakci na Ronovo ocenění v úryvku.

Z výsledků je patrné, že hodnocení postav se ani u věkových ani u genderových skupin nijak podstatně neliší, jedinou výjimkou je postava Harryho Pottera, která je jednotlivými skupinami vnímána poměrně rozporuplně. Tento jev však není překvapivý, jelikož Harry je v úryvku záměrně vyobrazen tak, aby o něm byli respondenti nuceni více přemýšlet. Díky postavě Harryho Pottera je také možné sledovat, do jaké hloubky dokáží respondenti o textu uvažovat.

Při analýze výsledků byly odpovědi rozlišovány také podle toho, zda vycházejí z úryvku či z knižní/filmové předlohy, respektive zda si respondenti k postavám vytvářejí záporné citové vztahy na základě toho, jak vystupují v úryvku, nebo na základě toho, jak vystupují v předloze. Přístupy jednotlivých cílových skupin je možné sledovat v grafu na obr. 5-8.

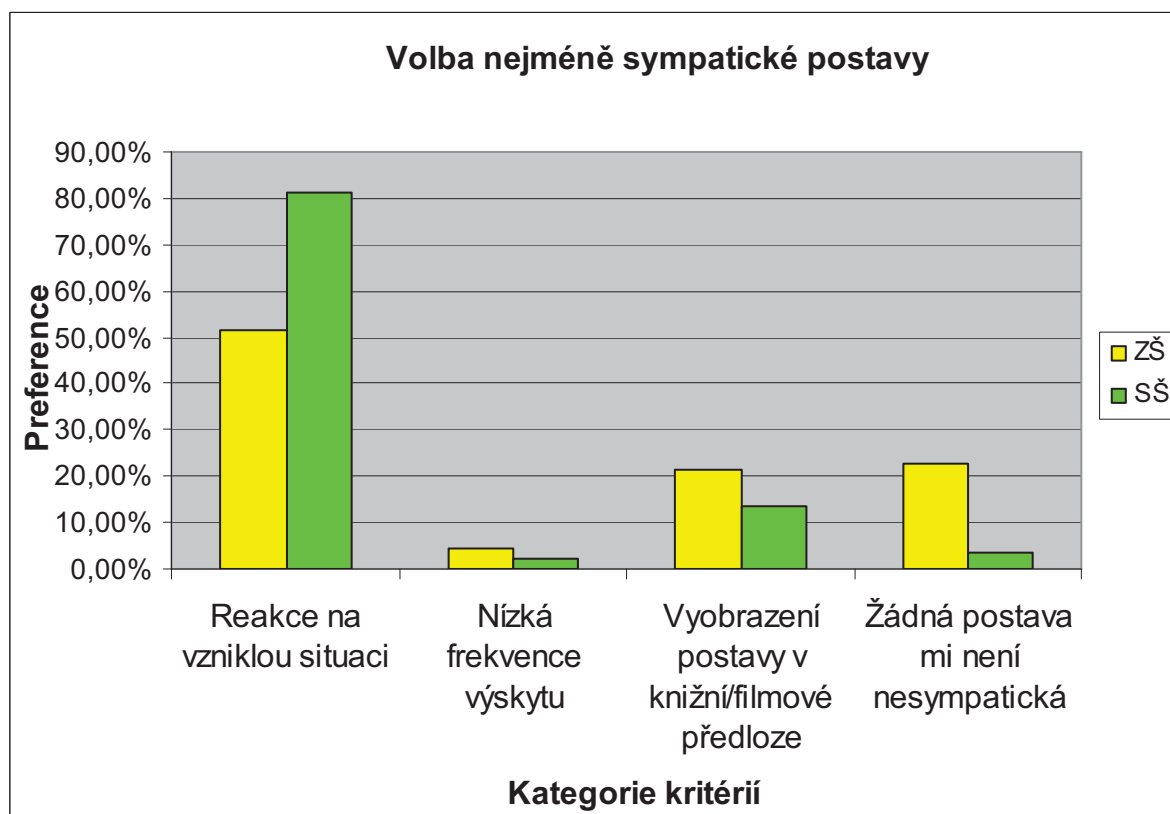

Obr. 5-8 Vnímání nejméně oblíbených postav na základě úryvku či filmové/knižní předlohy

S přihlédnutím k výsledkům je možné tvrdit, že respondenti jako homogenní celek hodnotili postavy převážně na základě úryvku (68 %) a znatelně méně často na základě knižní/filmové předlohy (32 %). Jsou-li přístupy respondentů srovnávány z hlediska věku, z výsledků vyplývá, že u starších respondentů jednoznačně převažuje vliv úryvku, zatímco u mladších respondentů je sice vliv úryvku také v popředí, ale knižní/filmová předloha hraje též nezanedbatelnou roli. Co se týká rozlišení podle pohlaví, lze konstatovat, že u dívek i u chlapců je situace stejná, tzn. vliv úryvku převažuje nad vlivem knihy/filmu o celých 35 %.

5.5.4 Obecná kritéria pro volbu nejméně sympatické postavy

Z výše uvedených výsledků a odpovědí je možné vyvodit obecná kritéria, na jejichž základě vnímali respondenti literární postavy jako nejméně sympatické. Jednotlivá kritéria a jejich preference u obou cílových skupin je možné sledovat v grafu na obr. 5-9.

Obr. 5-9 Preference kritérií pro volbu nejméně sympatické postavy

Pro vytváření záporných citových vztahů bylo pro respondenty nejdůležitější chování postav v úryvku, respektive jejich reakce na Ronovo ocenění. Respondenti nejčastěji odsuzovali neférové jednání vůči Ronovi, jemuž některé postavy jeho úspěch záviděly, jiné na něj přehnaně reagovaly či afektovaně projevovaly svou radost. Takovéto chování považovali respondenti mezi přáteli za nepřipustné, a proto s danými postavami nedokázali sympatizovat.

Mnohem menší vliv na vytváření antipatií mělo vyobrazení postavy v knižní/filmové předloze, a přesto jeho vliv nelze považovat za zanedbatelný. V této kategorii se zdůvodňování nesympatií u jednotlivých respondentů velmi lišilo; některým se nelíbilo celkové chování postav, některým jejich vystupování ve školním prostředí, jiným jejich vzhled a dalším malá zábavnost postav.

Dalším důvodem pro volbu postavy jako nejméně sympatické byla nízká frekvence jejího výskytu, a to jak v úryvku, tak v knižní/filmové předloze. Respondenti nevnímali postavy v rámci této kategorie jako zcela záporné, spíše jim vadilo, že se některá postava v příběhu málo objevuje a projevuje, a proto nemají možnost si k ní nějaký citový vztah vytvořit. Z toho důvodu ji pak považovali za málo sympatickou. Respondentům také vadilo, že postava není v příběhu příliš významná, z čehož plyne, že čtenáři častěji sympatizují s postavami, které jsou v rámci příběhu považovány za nejdůležitější.

Kategorie „žádná postava mi není nesympatická“ sice na první pohled s kritérii pro volbu nejméně sympatické postavy nesouvisí, ale vzhledem k její frekventovanosti ji nebylo možné zanedbat. Poměrně významné množství respondentů totiž nebylo vůbec schopno zvolit nějakou postavu jako nesympatickou, což odkazuje k tomu, že se tito respondenti očividně nedokáží odpoutat od knižní/filmové předlohy, ve které jsou všechny zmíněné postavy prezentovány jako kladné, a podléhají tak jejímu vlivu.

Rozdílnost preferencí u obou věkových skupin je opět možné vyčíst z grafu na obr. 5-9, rozdílnost preferencí u obou pohlaví není nutné komentovat, jelikož nehrála v šetření významnou roli.

5.6 Potvrzení sympatií (položka č. 10)

Položka č. 10 měla charakter kontrolní otázky a zabývala se vztahem mezi sympatickými postavami a volbou kamaráda/kamarádky. Předpokladem u této otázky byla domněnka, že respondenti si vyberou za svého potencionálního kamaráda/kamarádku pouze tu z postav, se kterou v úryvku sympatizovali. Vzhledem k tomu, že za kamaráda/kamarádku si mohli respondenti vybrat pouze jednu postavu, i když ne všichni tak učinili, a jako nejvíce sympatické mohli zvolit až tři postavy, přistupovalo se k hodnocení výsledků následovně: pokud byla jako potencionální kamarád/kamarádka uvedena alespoň jedna z vybraných nejsympatičtějších postav, bylo možné takovou odpověď chápat jako shodnou, pokud se v kolonce „kamarád/kamarádka“ objevila úplně jiná postava, než byla pokládána za nejsympatičtější, pak bylo nutné odpověď chápat jako neshodnou.

Z celkových výsledků vyplynulo, že tři čtvrtiny respondentů vybraly za svého potencionálního kamaráda/kamarádku tu postavu, kterou vnímaly jako jednu z nejvíce sympatických. Pouhá čtvrtina dotazovaných uvedla postavu jinou, přičemž však za kamaráda/kamarádku nikdy nechtěla tu postavu, kterou vnímala jako nejméně sympatickou.

Pro zajímavost je možné uvést ty postavy, se kterými by se jednotlivé skupiny chtěli nejčastěji přátelit. Dívky na základní i střední škole by chtěly nejvíce kamarádit s Hermionou, což odpovídá i tomu, že u těchto skupin byla Hermiona považována za postavu nejsympatičtější. Chlapci na základní by nejraději měli za kamaráda Harryho a chlapci na střední škole stejným dílem Harryho i Hermionu. I u skupiny chlapců výsledky téměř úplně korespondují s volbou nejsympatičtější postavy, jen u starších chlapců je trochu opomenuta postava Rona, která je sice považována za nejsympatičtější, ale za kamaráda by ji chtělo méně dotazovaných než Harryho a Hermionu. Někteří respondenti ze střední školy také uvedli, že by si žádnou z postav za kamaráda nezvolili. Z takových odpovědí je možné usuzovat, že respondent buď nemá příběh o Harry Potterovi obecně příliš rád, a proto ani po žádném kamarádství s postavami z tohoto příběhu netouží, nebo pro něj kamarádství znamená něco

velmi zásadního a žádná postava ho neoslovila natolik, aby se s ní chtěl přátelit, anebo by se nikdy nesnížil k tomu, aby považoval literární postavu za svého kamaráda, protože mu to připadá dětinské. Tyto domněnky však není možné uspokojivě doložit, a z toho důvodu mohou být brány jen jako navrhaná vysvětlení.

Na základě výše zmíněných výsledků lze tedy konstatovat, že domněnka o vztahu mezi sympatiemi a volbou kamarádů se potvrdila. Je vidět, že respondenti si za své kamarády vybírají ty, jejichž chování a jednání se jim líbí, a ty, jimž rozumí a sdílejí s nimi jejich názory a pohled na svět.

5.7 Vnímání postavy Harryho Pottera (položky č. 11-14)

V této části dotazníku se sledovalo, jak respondenti vnímají postavu Harryho Pottera. V popředí zájmu stála především otázka, zda respondent chápe tuto postavu převážně na základě úryvku, či zda se u jeho odpovědi projevuje vliv knižní/filmové předlohy. Ne všechny odpovědi bylo možné z tohoto hlediska rozlišovat, a právě proto byly mezi jednotlivými odpověďmi hledány odpovídající a výše definované vztahy, které umožnily odkrýt zkoumané jevy. Při analýze výsledků byly odhaleny dokonce i nové souvislosti, díky nimž pak bylo možné obohatit závěry šetření opět o důležité poznatky.

V této kapitole budou výsledky jednotlivých položek interpretovány nejprve samostatně a budou pro lepší orientaci kvantifikovány. V závěru pak budou zmíněny vzájemné vztahy mezi položkami, které hlouběji odkrývají danou problematiku.

5.7.1 Sympatizování s postavou Harryho Pottera

Mírou sympatií u postavy Harryho se zabývala položka č. 11. I přesto, že zde respondenti měli možnost ohodnotit své sympatie k Harrymu stupni 1 až 6 (1 = vůbec mi není sympatický; 6 = je mi velmi sympatický), nebylo pro výzkum prioritní sledovat převahu jednotlivých stupňů. Mnohem důležitější bylo zkoumání toho, zda tuto postavu respondenti vnímají jako „spíše sympatickou“, čemuž odpovídalo rozmezí stupňů 4-6, či zda ji hodnotí jako „spíše nesympatickou“, čemuž odpovídalo rozpětí stupňů 1-3. Přesné kvantitativní výsledky, které zachycují preferenci jednotlivých stupňů, jsou uvedeny v příloze pouze pro zajímavost.

Vzhledem k tomu, že se výsledky jednotlivých cílových skupin značně liší, není přínosné je uvádět v rámci věkových skupin. Proto budou primární i sekundární cílové skupiny prezentovány zvlášť.

- Více jak dvě třetiny mladších chlapců vnímaly Harryho jako „spíše sympatického“ a necelá třetina ho považovala za „spíše

nesympatického“. Je zajímavé, že absolutně nejvyšší stupeň sympatie mu udělili jen tři respondenti, zatímco druhý nejvyšší stupeň již 8 respondentů. Tyto výsledky korespondují s výsledky získanými při analýze problematiky nejvíce a nejméně sympatické postavy, kde se Harry stal jednou z nejvíce sympatických postav a za nejméně sympatického ho považovalo pouze 19 % čtenářů.

- Naprosto stejná situace jako u mladších chlapců nastala u chlapců ze střední školy; více než dvě třetiny chápaly Harryho jako „spíše sympatického“ a méně než jedna třetina jako „spíše nesympatického“. Překvapivé je, že ani jeden respondent neudělil této postavě nejnižší stupeň sympatií. I u této skupiny se výsledky shodují s volbou nejvíce/nejméně sympatické postavy. V této volbě čtenáři považovali Harryho za druhou nejsympatičtější a souběžně čtvrtou nejméně sympatickou postavu, přičemž však záporných hlasů získal pouhých 10 % z celkového počtu.
- U mladších dívek hodnotily Harryho jako „spíše nesympatického“ tři pětiny, zatímco jako „spíše sympatického“ dvě pětiny dotazovaných. Hodnocení bylo již tedy o něco vyrovnanější než u skupiny chlapců. U mladších dívek je pozoruhodné, že nejvyšší stupeň sympatií byl udělen pouze jednou a nejnižší stupeň ani jednou. Nejvíce dívek volilo středové stupně sympatií. Výsledky se u této skupiny překvapivě neshodují s výsledky sympatií a nesympatií; za nejméně sympatickou postavu považovalo Harryho 5 % mladších dívek, zatímco za nejsympatičtějšího ho zvolilo 33 %, což je tedy v porovnání s položkou č. 10 úplně opačný přístup. Tento jev však není těžké vysvětlit. Je totiž velmi pravděpodobné, že dívky jsou u hodnocení Harryho ovlivněny jak úryvkem, tak knižní/filmovou předlohou a nedokáží se rozhodnout, podle čeho mají tuto postavu vnímat. S Harrym očividně sympatizují proto, jak vystupuje v předloze, ale na druhou stranu vnímají jeho chování v úryvku jako nehezské, a proto s ním zase nesympatizují. A právě z toho důvodu u nich dochází k rozporuplnému vnímání této postavy.
- Více jak dvě třetiny starších dívek hodnotily Harryho jako „spíše nesympatického“ a necelá třetina ho považovala za „spíše sympatického“. Pohled starších dívek byl tedy vůči této postavě značně kritický. Dva nejvyšší stupně sympatií mu totiž udělily pouze tři respondentky, zatímco dva nejnižší stupně celých osm. Co se týká shodnosti s volbou nejvíce/nejméně sympatické postavy, lze konstatovat, že výsledky si navzájem víceméně odpovídají – Harry byl jako nejméně sympatická postava chápán častěji než jako postava nejvíce sympatická. Překvapivé však je, že procentuální rozdíl u hodnocení Harryho jako postavy nejméně a nejvíce sympatické není zdaleka tak velký jako u položky č. 10. Je tedy zřejmé, že i když

některé dívky považovaly Harryho za jednu z nejvíce sympatických postav, celkově k němu mohly cítit spíše antipatie.

Z výše uvedených výsledků tedy vyplývá, že chlapci považují Harryho Pottera za postavu „spíše sympatickou“ a dívky naopak za „spíše nesympatickou“. Výsledky se u skupiny chlapců shodují s volbou nejvíce/nejméně sympatické postavy, z čehož lze usuzovat, že pohled chlapců na tuto postavu je jednotný, zatímco u skupiny dívek lze tento pohled považovat spíše za rozporuplný, jelikož výsledky položky č. 10 a volba nejvíce/nejméně sympatické postavy nejsou zcela shodné. Důvodem rozporuplnosti může být to, že dívky vnímají postavu jak na základě úryvku, tak na základě knižní/filmové předlohy a jejich odpovědi se nemusí shodovat, jelikož Harry vystupuje v předloze a v úryvku značně rozdílným způsobem. Chlapci naopak podléhají spíše obrazu Harryho Pottera, který je prezentován v předloze.

5.7.2 Charakteristika vystupování Harryho Pottera v úryvku

V položce č. 12 bylo uvedeno třináct přídavných jmen či slovních spojení a úkolem respondentů bylo vybrat takové čtyři výrazy, které podle nich nejlépe vystihují postavu a chování Harryho Pottera v úryvku. Ve výběru byly uvedeny nejen vlastnosti, respektive charakteristické rysy vztahující se k chování postavy, jež vyplývají přímo z úryvku, ale záměrně tam byly zařazeny i takové vlastnosti, které souvisejí s vystupováním Harryho a jeho vyobrazením v knižním/filmovém zpracování. Co bylo tímto záměrem sledováno, je celkem očividné; zkoumalo se, zda respondenti vnímají postavu na základě úryvku, a v tom případě vybírají pouze ty vlastnosti, které tomu odpovídají, či zda pohlíží na postavu v rámci předlohy, a v tom případě pak volí ty vlastnosti, které se k chování Harryho v úryvku vůbec nevztahují.

Při analýze jednotlivých odpovědí byly charakteristické rysy chování postavy rozděleny do tří skupin: na záporné vlastnosti, na kladné vlastnosti a na neutrální vlastnosti či citové stavy; u každé vlastnosti/citového stavu pak bylo určeno, zda se vztahuje k úryvku či ne.

Do skupiny záporných byly zařazeny následující vlastnosti – *závistivý, namyšlený, cítí se jako hrdina, ukřivděný a nerozhodný*. První čtyři vlastnosti z úryvku jasně vyplývají; Harry závidí Ronovi jeho odznak prefekta, ve svých úvahách se povyšuje nad ostatní a myslí si, že je lepší než oni, a jako důkazy své povýšenosti uvádí hrdinské skutky, které dokázal. Cítí se také ukřivděně, protože odznak nedostal on, i když by to tak podle něj bylo správné. Vlastnost *nerozhodný* je v kontextu chápána jako záporná proto, že Harry se nemůže rozhodnout, zda Ronovi jeho ocenění přát či nepřát, což však není v dané situaci namístě, jelikož jako dobrý přítel by měl Ronovi bez rozmýšlení odznak upřímně přát. I tato vlastnost tedy odkazuje přímo k úryvku.

Mezi kladné vlastnosti byly zařazeny *upřímný, přející, dobrý kamarád* a *veselý*. První uvedená vlastnost se jako jediná vztahuje k úryvku. Harry je považován za upřímného z toho důvodu, že otevřeně přiznává své pochyby a svůj vnitřní boj a nic tak čtenářům nezatajuje, dokáže být také upřímný sám k sobě, což je velmi cenná vlastnost. Další tři charakteristické rysy chování s úryvkem naprosto nesouvisí, nikde z textu nevyplývá, že by Harry odznak Ronovi přál, a jako dobrý kamarád se také neprojevuje, jelikož Ronovi nejen závidí, ale nedokáže se ho v kritické situaci ani zastat proti jeho bratrům. Vesele v úryvku také nevystupuje, což dokládá i věta vyjmutá z úryvku: „Harry protáhl obličej, jako by se chtěl rozplakat, a zabořil ho do dlaní“. Ti respondenti, kteří vlastnosti *veselý, přející, dobrý kamarád* zvolili, tedy jasně podléhají vlivu knižní/filmové předlohy, v níž se Harry podobným způsobem projevuje.

Do poslední skupiny byla umístěna neutrální vlastnost *zapomnětlivý* a citové stavy *překvapený, šťastný* a *zklamaný*. I když vlastnost *zapomnětlivý* může vyvolávat spíše negativní konotace, v kontextu ji jako zápornou chápat nelze. Harry se v úryvku neprojevuje jako zapomnětlivý člověk, který by proto negativně ovlivňoval své okolí, v textu je pouze zmíněno, že kvůli svým starostem úplně na udílení prefektských odznaků zapomněl, a tudíž je teď vzniklou situací nepříjemně překvapený. Zklamaný je převážně z toho důvodu, že ho vyšší autorita odznakem neoceníla a že ji získal jeho kamarád, který si to nejspíše nezasloužil. Je tedy očividné, že tyto charakteristické rysy chování vyplývají přímo z úryvku. Na druhou stranu citové rozpoložení *šťastný* Harryho pocitům naprosto neodpovídá a respondenti jsou v případě této volby opět ovlivněni knihou/filmem.

Pro objasnění výsledků je také nutné vysvětlit, jakým způsobem byly odpovědi respondentů hodnoceny v rámci závislosti na knižní/filmové předloze či úryvku. Pokud respondent uvedl ve výčtu nabízených výrazů alespoň jeden takový výraz, který se k úryvku jasně nevztahuje, přesněji řečeno jeden z výrazů *prející, veselý, dobrý kamarád* a *šťastný*, byla jeho odpověď klasifikována jako ovlivněná knižní/filmovou předlohou a jeho výběr ostatních výrazů nebyl brán v potaz. Při volbě výše zmíněných výrazů se jasně projevil vliv předlohy a nebylo nutné o něm déle diskutovat. Jako důkaz je možné uvést několik vybraných odpovědí. Někteří respondenti Harrymu přidělili tyto vlastnosti – *zklamaný, zapomnětlivý, dobrý kamarád, přející*; jiní ho považovali za *upřímného, přejícího, dobrého kamaráda*, který se *cítí jako hrdina*. Našli se i tací, kteří Harrymu přidělili výlučně kladné vlastnosti (*upřímný, šťastný, přející, dobrý kamarád; upřímný, přející, veselý, dobrý kamarád*) a potvrdili tak, že vliv knihy/filmu je v jejich případě opravdu převažující. Několik čtenářů se také ocitlo na rozhraní obou vlivů, což lze doložit tím, že Harryho chování charakterizovali dvojicí výrazů *prející* a *závistivý*, které si vzájemně odporují a z nichž se každý vztahuje k jinému kontextu.

Šetření přineslo několik typů výsledků. Jsou-li výsledky hodnoceny z kvantitativního hlediska, je možné uvést, jaké charakteristické rysy chování postavy volily jednotlivé cílové skupiny respondentů nejčastěji. V tabulce 5-6 jsou volby respondentů uvedeny podle frekvence výskytu a u každé cílové skupiny jsou vždy vypsány rysy, které se umístily na prvních čtyřech místech. Tabulka celkových výsledků je uvedena v příloze.

Tab. 5-6 Pořadí volených charakteristických rysů

cílová skupina	charakterové rysy dle pořadí
dívky ZŠ	zklamaný, překvapený, závistivý, cítí se jako hrdina
chlapci ZŠ	překvapený, zklamaný, závistivý, namyšlený/dobry kamarád
dívky SŠ	ukřivděný, překvapený, zklamaný, závistivý
chlapci SŠ	zklamaný, překvapený, ukřivděný, dobrý kamarád

Jak z tabulky 5-6 vyplývá, mezi nejčastěji volené charakteristické rysy chování patřily převážně rysy ze skupiny neutrálních vlastností a citových stavů a dále ze skupiny záporných vlastností. Pouze u chlapců se objevila jedna vlastnost ze skupiny kladných vlastností (*dobry kamarád*). Tento jev opět dokazuje teorii, že skupina chlapců při hodnocení Harryho Pottera častěji podléhá vyobrazení postavy v knižní/filmové předloze než skupina dívek.

Na základě nejčastěji volených výrazů pak lze vyvodit, zda respondenti při svém vnímání postavy Harryho podléhají spíše úryvku či spíše předloze. Jak z celkových výsledků vyplývá, dvě třetiny všech respondentů hodnotily vystupování Harryho Pottera a jeho postavu na základě interpretace úryvku. A to i přesto, že skupina chlapců poměrně často podléhala vlivu knižního/filmového zpracování.

5.7.3 Etická intence postavy Harryho Pottera

V položce č. 13 bylo úkolem respondentů přímo vyjádřit, za jakou postavu (kladnou, zápornou, neutrální) čtenáři Harryho Pottera v úryvku považují. Předpokladem tedy bylo, že čtenáři mají povědomí o etické intenci postav a vědí, co charakteristika postavy jako kladné, záporné či neutrální znamená. Jak již bylo několikrát uvedeno a zdůvodněno, Harry Potter vystupuje v úryvku jako záporná postava a u této dotazníkové položky se sledovalo, jestli ji tak čtenáři opravu vnímají nebo jestli jsou částečně ovlivněni knižní/filmovou předlohou a vnímají ji jiným způsobem.

Jak tedy vnímaly Harryho jednotlivé skupiny? Pohled mladších chlapců na postavu Harryho byl značně vyrovnaný – Harry jako postava kladná/záporná/ neutrální dostal víceméně stejný počet hlasů. Celá polovina mladších dívek vnímala Harryho jako neutrální postavu, nejméně hlasů získal jako

kladná postava. U starších chlapců byl Harry hodnocen převážně jako neutrální postava a zřídka byl hodnocen jako záporná, zatímco u starších dívek byl poměr záporného a neutrálního chápání postavy vyrovnaný a za kladnou postavu byl Harry považován minimálně.

Celkově se tedy ukázalo, že nejvíce respondentů, přesněji řečeno téměř celá polovina, vnímalo Harryho v úryvku jako postavu neutrální. Zbývající polovina respondentů rozdělila své hlasy mezi další dvě možnosti – za kladnou postavu považovalo Harryho 22 % dotazovaných a za zápornou postavu 32 % dotazovaných. Je tedy vidět, že i přesto, že Harry vystupuje v úryvku bezesporu záporně, pouhá třetina respondentů ho vnímá jako zápornou postavu, a zakládá tak své hodnocení na interpretaci úryvku. Jedna pětina respondentů pak vychází při chápání postavy jednoznačně z knižní/filmové předlohy.

Co se však týká odpovědí hodnotících Harryho jako postavu neutrální, je poměrně nesnadné vyvozovat nějaké konkrétní závěry. Tyto odpovědi totiž nejsou zcela vypovídající a nelze je s vlivem úryvku či předlohy stoprocentně spojovat. Ale i přesto je možné uvažovat o určité teorii, která by tuto problematiku mohla objasnit. Je možné, že tito respondenti považují Harryho v úryvku za spíše zápornou postavu, což by dokazovala i jejich volba charakteristických rysů Harryho chování (viz příklady uvedené níže), ale zároveň si jsou vědomi, že v celém příběhu vystupuje jako postava kladná, a z toho důvodu pak hodnotí postavu jako celkově neutrální. Vzniklou teorii je možné doložit i na příkladech, protože poměrně velké množství respondentů ve výběru uvádí kombinaci jak neutrálních, tak záporných vlastností - *překvapený, závistivý, zklamáný, ukřivděný* či *překvapený, namyšlený, zapomnětlivý, cítí se jako hrdina*- a přitom vnímají postavu celkově jako neutrální. V rámci těchto úvah tedy může být doloženo, že respondenti mohou být částečně ovlivněni knižní/filmovou předlohou, třebaže nelze tyto úvahy pokládat za stoprocentně podložené.

Na závěr je možné konstatovat, že výsledky v této části dotazníku opět potvrdily závěry rýsující se v rámci celé této kapitoly. Chlapci jako celek mnohem častěji vnímají Harryho Pottera na základě knižní/filmové předlohy, více s ním sympatizují a častěji ho považují za neutrální postavu, i když mu přisuzují i některé záporné vlastnosti. Starší dívky jsou naopak schopnější vnímat Harryho podle jeho vystupování v úryvku, častěji s ním nesympatizují, častěji ho pokládají za nejmeně sympatickou postavu a často ho považují za postavu zápornou. Skupina mladších dívek se pak nachází zhruba uprostřed obou vlivů, tzn. že vnímá Harryho jako spíše nesympatického, jako nejmeně sympatického ho však hodnotí minimálně a celkově ho zase posuzuje jako postavu neutrální až zápornou.

5.7.4 Předpokládaný vývoj postavy Harryho Pottera

U položky č. 14 bylo sledováno, jak se u respondentů vnímání postavy Harryho Pottera promítne do předvídání o pokračování příběhu. Respondenti byli požádáni, aby se zamysleli, jak se Harry nakonec vyrovná s tím, že odznak prefekta dostal Ron a ne on sám. Byly nabídnuty tři možnosti: bude Ronovi odznak upřímně přát, a projeví se tak v souladu s předpokládaným chováním kladné postavy, nebo mu ho bude závidět, a bude tedy pokračovat ve svém vystupování jako záporná postava, anebo to dopadne úplně jinak. U poslední možnosti mohli respondenti uplatnit svoji fantazii a mohli si vymyslet zcela odlišný vývoj příběhu.

Při sestavování dotazníku se předpokládalo, že respondent, který považuje Harryho za kladnou postavu, zvolí i pozitivní pokračování příběhu, a ten respondent, který hodnotí Harryho jako zápornou postavu, bude očekávat, že se tato postava zachová záporně i v budoucnu. Obdobným způsobem by mělo fungovat předvídání o chování postav, kdyby byly hodnoceny pouze na základě konkrétního úryvku. V případě tohoto šetření je však nutné si uvědomit, že respondenti mohou být ovlivněni knižní/filmovou předlohou, a proto může být jejich pohled na nastíněnou situaci zcela odlišný.

Jak tedy předvídání o postavě Harryho Pottera dopadlo? Jsou-li výsledky hodnoceny z hlediska jednotlivých cílových skupin, lze uvést následující zjištění. U mladších respondentů se opět do určité míry potvrzují rýsující se závěry. Mladší chlapci, kteří sice vnímají Harryho jako spíše sympatickou postavu, ale zároveň ji chápou jako kladnou/ zápornou/ neutrální postavu stejným dílem, se ve svých předpokladech víceméně shodují. Polovina v poslední dotazníkové položce předvídá, že Harry bude Ronovi odznak přát a druhá polovina této skupiny si myslí, že se Harry zachová záporně a bude Ronovi odznak závidět. Tímto je opět dokázáno, že mladší chlapci vnímají postavu Harryho jako kladnou i zápornou stejným dílem. Mladší dívky hodnotí Harryho jako spíše nesympatickou postavu, která je sice neutrální, ale do budoucna se od ní u většiny očekává, že se bude chovat záporně, a bude proto Ronovi odznak závidět. Negativní pohled na postavu se tedy shoduje.

Na střední škole se některé předpokládané závěry také potvrzují. Většina starších chlapců, kteří vnímali Harryho převážně jako sympatickou a neutrální postavu, soudí, že se tato postava bude vyvíjet pozitivním směrem a bude Ronovi odznak přát, a pouze minimum chlapců si myslí, že se Harry zachová negativně. U starších dívek však dochází k překvapivým výsledkům. I když dívky hodnotí Harryho jako postavu spíše nesympatickou a zápornou/ neutrální stejným dílem, poměrně významný počet si myslí, že Harry bude odznak Ronovi přát. U této skupiny by se očekávalo, že když vnímají tuto postavu spíše na základě úryvku, budou následně předpokládat, že se postava bude vyvíjet negativně. K tomuto jevu však nedochází, a proto je možné

tvrdit, že i starší dívky jsou do určité míry ovlivněny celkovým vyobrazením Harryho Pottera v knižním/filmovém zpracování.

Z celkového hlediska tedy téměř celá polovina všech respondentů (47 %) bez zaváhání předpokládala, že se Harry zachová jako správný kamarád a bude Ronovi jeho ocenění přát. Třetina dotazovaných (36 %) si představovala, že se Harry s danou situací nesmíří a bude svému příteli odznak prefekta závidět. Pouhých 15 % čtenářů uplatnilo svoji vlastní představivost, přičemž většina z nich uváděla odpovědi, které by mohly být klasifikovány ve smyslu neutrálního vývoje postavy. Pro ilustraci lze uvést několik konkrétních odpovědí: *smíří se s tím; nakonec i on odznak získá za své zásluhy; bude mu to přát, ale bude zklamaný, že to nedostal on; já bych řekla, že trochu přát, ale i závidět; bude mu to jedno a brzy to také získá; nakonec bude Harry rád, že ho nedostal, protože to přináší spoustu starostí*. Někteří respondenti sice uváděli svoji verzi pokračování, ale při hodnocení jejich odpovědí se ukázalo, že jejich verze koresponduje buď s pozitivním, nebo s negativním vývojem postavy, a byly proto přiřazeny k příslušným kategoriím.

Na základě uvedených výsledků lze konstatovat, že téměř celá polovina čtenářů předpokládala pozitivní vývoj postavy, a byla proto částečně ovlivněna knihou/filmem. Vliv předlohy je možné dokázat tím, že respondenti postavu Harryho znají z celého příběhu a díky tomu vědí, že se Harry vůči Ronovi vždy zachová správně. Kdyby totiž respondenti hodnotili postavu pouze na základě úryvku, museli by logicky předpokládat spíše to, že se Harry v budoucnu zachová jako záporná postava, když je takovým způsobem v úryvku prezentován. Z toho také vyplývá, že ti čtenáři, kteří předvídali negativní vývoj postavy, založili své domněnky určitě na interpretaci předloženého textu a nebyli ničím jiným výrazně ovlivněni. Odpovědi těch, kteří zvolili svoji vlastní variantu, není snadné zhodnotit, ale vzhledem k tomu, že jejich množství není v porovnání s dalšími dvěma možnostmi tak vysoké, není nutné se jimi dopodrobna zabývat.

V závěru kapitoly je tedy možné konstatovat, že i když u výsledků týkajících se této části dotazníku došlo k některým překvapivým zjištěním, celkové závěry, které z šetření začínají vyplývat a které jsou již v předešlých kapitolách zmiňovány, se opět potvrdily.

5.7.5 Vzájemné vztahy mezi položkami č. 11 - 14

V rámci této kapitoly bylo vzhledem ke stanoveným cílům výzkumu primárně sledováno, jak se rýsují vztahy mezi vlivem knižní/filmové předlohy či úryvku a vnímáním postavy Harryho Pottera. Na základě výsledků lze konstatovat následující závěry, které jsou platné pro všechny cílové skupiny.

- Respondenti, kteří jsou ovlivněni knižní/filmovou předlohou, považují postavu Harryho buď za kladnou nebo za neutrální, nikdy však za postavu zápornou.
- Respondenti, kteří vnímají Harryho na základě knižní/filmové předlohy, mu přiřazují převážně kladné a neutrální vlastnosti, a pokud mu přiřadí vlastnost zápornou, pak maximálně jednu.
- Respondenti, kteří vnímají postavu na základě knižní/filmové předlohy, téměř bez výjimky předpokládají, že se postava Harryho bude vyvíjet pozitivním směrem.
- Respondenti, kteří jsou ovlivněni úryvkem, vnímají postavu Harryho jako neutrální či zápornou a zcela výjimečně za postavu kladnou.
- Respondenti, kteří posuzují postavu Harryho na základě úryvku, mu přiřazují pouze neutrální a záporné vlastnosti, a pokud mu přiřadí kladnou vlastnost, pak je to pouze vlastnost *upřímný*, která z interpretace úryvku přímo vyplývá.
- U respondentů, kteří vnímají postavu Harryho na základě úryvku, nelze vysledovat žádnou tendenci, která by zobrazovala předpokládaný vývoj postavy Harryho. Respondenti tuto skutečnost hodnotí velmi rozdílně.

Co bylo u vnímání postavy Harryho Pottera zkoumáno sekundárně, byla skutečnost, zda u odpovědí respondentů existuje vztah podmíněnosti mezi sympatiemi a etickou intencí postavy. Z odborné literatury jasně vyplývá, že podmíněný vztah mezi těmito dvěma faktory existovat vůbec nemusí, že čtenář může kolikrát sympatizovat i s postavou zápornou anebo naopak nemusí vůbec sympatizovat s postavou kladnou. Odpovědi některých respondentů však vykazovaly jinou tendenci, a právě proto byla tato teorie v rámci šetření podrobena bližšímu zkoumání.

Před prezentací výsledků je však nutné zmínit, že při analýze byl brán ohled nejen na etickou intencí postavy a sympatizování s postavou, ale také na výběr rysů charakterizujících chování postavy v úryvku. Ten totiž s danou problematikou také úzce souvisí. K hodnocení odpovědí pak bylo přistupováno následovně: pokud byly u respondenta odpovědi všech tří položek (č. 11, č. 12, č. 13) v souladu, bylo konstatováno, že se vztah mezi sympatiemi a etickou intencí postav vzájemně podmiňuje; pokud odpovědi všech tří položek v souladu nebyly, bylo zřejmé, že vztah mezi sympatiemi a etickou intencí podmíněn není.

Z výsledků šetření vyplývá, že více jak polovina respondentů (60 %) ve svých odpovědích vztah podmíněnosti potvrdila. Tato skupina čtenářů buď chápala postavu Harryho Pottera jako kladnou a také s ní sympatizovala, nebo ji hodnotila jako zápornou a zároveň k ní tedy sympatie necítila. Pro ilustraci je možné uvést následující odpovědi: respondent považoval postavu Harryho za spíše kladnou, přiřadil jeho chování charakteristické rysy *upřímný, přející, veselý, dobrý kamarád* a na stupnici sympatií mu udělil stupeň 6; jiný

respondent naopak vnímal postavu Harryho jako zápornou, z rysů mu přidělil *překvapený*, *závistivý*, *zklamaný* a *ukřivděný* a vlastní sympatie hodnotil stupněm 2. Do této skupiny však byly započítáváni i ti respondenti, kteří vnímali Harryho jako postavu neutrální, přiřazovali mu neutrální a kladné/záporné vlastnosti a stupeň jejich sympatií se pohyboval ve středu stupnice, přičemž se však nakláněl k příslušnému pólu. Jako ilustrační příklad může být zmíněn tento: respondent chápe postavu jako neutrální, přiřazuje jí vlastnosti *překvapený*, *závistivý*, *zklamaný* a *cítí se jako hrdina*, tedy vlastnosti neutrální a záporné, a na stupnici sympatií ji hodnotí číslem 3, tedy stupněm blížícím se k pólu „vůbec mi není sympatický“.

U druhé skupiny, která čítala 40 % všech respondentů, se vztah podmíněnosti nepotvrdil. Někteří z těchto respondentů sympatizovali s postavou Harryho i přesto, že ho vnímali za postavu zápornou, či ho naopak vnímali jako postavu kladnou, a přesto s ním nesympatizovali. U některých zase výběr charakteristických rysů týkajících se chování postavy naprosto nesouhlasil s etickou intencí postav, a proto jejich odpovědi nemohly být hodnoceny jako vztahově podmíněné. Tito respondenti tedy podléhali při svém vnímání různým vlivům.

Pokud by byla tato problematika zkoumána u každé cílové skupiny zvlášť, je možné uvést, že výsledky u skupiny mladších chlapců a starších dívek zcela odpovídají výsledkům celkovým, u skupiny mladších dívek jednoznačně převažuje vztahová podmíněnost a u skupiny starších chlapců je vztahová podmíněnost i vztahová nepodmíněnost vyrovnaná.

Na základě výše uvedených výsledků lze konstatovat, že teorie vycházející z odborné literatury se ve výzkumném šetření nepotvrdila, jelikož u většího počtu respondentů byly vztahy mezi etickou intencí postavy Harryho Pottera a sympatizování s jeho postavou vzájemně podmíněny. Tyto výsledky však bohužel nemohou být aplikovány na problematiku závislosti vlivu knižní/filmové předlohy či vlivu úryvku, a jsou proto uvedeny bez odkazu na cíle výzkumu.

Sekundárně byly zkoumány i některé další vzájemné vztahy mezi položkami, ty však již byly nastíněny v průběhu hodnocení předcházejících položek. Jednalo se hlavně o vztahy mezi sympatizováním s postavou Harryho Pottera, jeho hodnocením z hlediska etické intence a předvídaním jeho chování v pokračování příběhu. Závěry týkající se této problematiky jsou zmíněny v kapitole 5.7.4, a to závěry jednotlivých cílových skupin i závěry celkové.

5.7.6 Shrnutí poznatků o postavě Harryho Pottera

Vzhledem k cílům výzkumu proběhlo shrnutí poznatků o postavě Harryho Pottera a následně byly vytvořeny přehledné tabulky (tab. 5-7, 5-8),

kteře zobrazují celkové hodnocení vztahující se k vnímání této postavy. Výsledky jednotlivých položek č. 11-14 byly posouzeny z hlediska závislosti na úryvku či předloze a ten činitel, který převažoval, byl u jednotlivých položek zapsán do tabulky. Vznikl tak jednotný přehled, zobrazující dominantní vliv na vnímání postavy Harryho Pottera, přičemž byly zhodnoceny všechny cílové skupiny.

Tab. 5-7 Vliv knižní/filmové předlohy či úryvku na vnímání postavy Harryho Pottera (věkové skupiny)

	ZŠ	SŠ
položka č. 11	vliv předlohy	vliv předlohy i úryvku
položka č. 12	vliv úryvku	vliv úryvku
položka č. 13	vliv úryvku	vliv úryvku
položka č. 14	vliv úryvku	vliv předlohy

Tab. 5-8 Vliv knižní/filmové předlohy či úryvku na vnímání postavy Harryho Pottera (skupiny podle pohlaví)

	dívky	chlapci
položka č. 11	vliv úryvku	vliv předlohy
položka č. 12	vliv úryvku	vliv úryvku
položka č. 13	vliv úryvku	vliv úryvku
položka č. 14	vliv předlohy i úryvku	vliv předlohy

Z výše uvedených tabulek vyplývá, že skupina respondentů ze základní školy podléhá při vnímání postavy Harryho Pottera převážně úryvku. U skupiny respondentů ze střední školy převažuje také vliv úryvku, i když vliv knižní/filmové předlohy také není zanedbatelný, a nemělo by se na něj proto zapomenout. U skupiny dívek jednoznačně převládá vliv úryvku, přičemž velký podíl na tomto výsledku nesou hlavně starší dívky, a u skupiny chlapců je vliv úryvku a předlohy naprosto vyrovnaný.

Je-li skupina respondentů hodnocena jako homogenní celek, je možné tvrdit, že respondenti hodnotí postavu Harryho Pottera převážně na základě úryvku. Ale vzhledem k tomu, že se v každé skupině alespoň jednou uplatnila jako převažující vliv předloha, je zřejmé, že se respondenti od knižní/filmové předlohy nedokážou zcela odpoutat a úryvek s ní stále podvědomě srovnávají.

6 Shrnutí výsledků výzkumu

V této kapitole budou výsledky jednotlivých částí šetření zhodnoceny v rámci výzkumných cílů a na jejich základě budou zodpovězeny všechny výzkumné otázky. Závěry budou uvedeny vždy ke každé výzkumné otázce zvlášť.

6.1 Vytváření vztahu k literárním postavám

Závěry vztahující se k výzkumné otázce, která sledovala tuto problematiku, byly spíše obecnějšího charakteru. V rámci šetření se zjistilo, že dětská čtenářská si vytvářejí vztahy k literárním postavám na základě tří faktorů: vybraného úryvku, knižní předlohy zobrazující příběh Harryho Pottera a také jejího filmového zpracování. I když šetření zkoumalo postoje dětského čtenáře s odkazem na konkrétní úryvek, ne vždy na něm čtenáři své interpretace a hodnocení postav založili. U šetření spojeného s fenoménem Harryho Pottera však není tato situace vůbec překvapující, jelikož odpoutat se při četbě konkrétního úryvku, který je vybraný z tak známé a slavné knihy a který zároveň odkazuje k neméně známému filmovému zpracování, je opravdu velmi těžké, a to nejen pro čtenáře dětského, ale kolikrát i pro čtenáře dospělého.

Fakt, že si dětská čtenářská vytvářejí vztahy k postavám na základě úryvku, je sám o sobě samozřejmý. Vzhledem k tomu, že se dotazník, který čtenáři vyplňovali, vztahoval pouze ke konkrétnímu úryvku, byli čtenáři nuceni si tento úryvek bez výjimky přečíst. Během šetření tedy bezprostředně komunikovali s vybraným textem, interpretovali ho a v odpovědích zaznamenávali převážně ty postoje a pocity, které v nich text vyvolal. Text pak měl na jejich hodnocení patřičný vliv.

Co se týká druhého faktoru, knižní předlohy, ani zde nejsou výsledná zjištění neočekávaná. Příběh o Harry Potterovi je celosvětově velmi oblíbený a četlo ho již několik milionů čtenářů různého věku a pohlaví, a proto se dalo předpokládat, že se i ve vybraném vzorku dětských čtenářů objeví ti, kteří budou knižní předlohu podrobně znát. S patřičným vlivem, který knižní předloha na interpretaci textu má, se tedy logicky musí také počítat. Respondentům, kteří knihu četli a kteří si už vztahy k literárním postavám v díle vlastně vytvořili, se v rámci šetření naskytla možnost pohlížet na známé postavy v novém světle a své vztahy pak mohli na základě úryvku přehodnocovat. Záleželo však na každém, zda bude ochoten při hodnocení tento proces podstoupit, tzn. přijmout netypické vyobrazení postav a odstoupit od svých představ, které si při četbě knihy již vytvořili.

Vzhledem k tomu, že knihy o Harry Potterovi byly vzápětí po svém vydání převedeny do filmové verze, ani vliv třetího faktoru, filmu, nebyl překvapivý. Podle výzkumných zjištění vidělo filmové zpracování mnohem

více respondentů, než četlo knihu, a proto je jasné, že se k vlivu filmu musí také přihlédnout. Na filmovém zpracování není obecně nic špatného, ale je-li porovnáváno se svou knižní předlohou, vychází ve všech ohledech spíše negativně. Filmová zpracování jsou totiž velmi často zjednodušená, scénářisticky upravená a původní významy se z nich mohou často vytrácet. Stejná situace nastává i u postav, které se v příběhu vyskytují. Vzhledem k tomu, že každý filmový představitel, který konkrétní postavu ztvárňuje, si o ní vytvoří svoji vlastní představu a tu pak ve filmu prezentuje, je i vyobrazení postavy určitým směrem posunuto. Tímto způsobem pak získává postava jiné dimenze a může být do určité míry zkreslená. Divákům však nezbyvá nic jiného než přijmout takové ztvárnění, které se objevuje na plátně. Vnímání a hodnocení postav je pak v tomto případě u dětských čtenářů-diváků zkreslené a promítá se i do jejich interpretace vybraného textu a částečně negativně ovlivňuje vytváření vztahů k postavám.

Celkovou situaci však nelze vidět pouze černobíle, při vytváření vztahů k literárním postavám samozřejmě záleží nejen na vlivu různých faktorů (textu, knihy, filmového zpracování), ale také na individualitě čtenáře, na jeho psychické i čtenářské vyspělosti a také na tom, jak dokáže odlišit interpretaci konkrétního textu od interpretace knižní/filmové předlohy. Jeho čtenářské kompetence hrají při interpretaci také velmi důležitou roli.

Dětská čtenářství, kteří se šetření zúčastnili, jsou při vnímání literárních postav ovlivněni všemi třemi faktory, přičemž někteří podléhají pouze vlivu jediného faktoru, zatímco u jiných dochází ke kombinaci několika faktorů. Velmi zajímavá je také skutečnost, že dětská čtenářství nejsou ovlivněni u všech svých odpovědí stále stejnými faktory, ale často se stává, že vliv jednotlivých faktorů je u každé sledované problematiky odlišný.

6.2 Hierarchie postav

Dětská čtenářství vnímají hierarchii postav stejným způsobem, jakým si vytvářejí vztahy k literárním postavám; hlavní vliv na ně tedy má vybraný text a knižní/filmová předloha. Ukázalo se, že dvě třetiny čtenářů obou věkových skupin hodnotí hierarchii postav převážně na základě vybraného textu a pouhá jedna třetina čtenářů na základě předlohy.

Pojem „hlavní postava“ dětská čtenářství chápou a zdůvodňují různým způsobem. Při výběru hlavního protagonisty je pro ně rozhodující míra důležitosti postavy v poměru k ostatním postavám (ocenění postavy vyšší autoritou), umístění postavy v centru dění, chápání postavy jako podnětu, který vyvolává reakci ostatních postav, a zobrazení vnitřních pocitů postavy. Za hlavní postavu úryvku také čtenářství považují tu, která je zároveň hlavní postavou knižní/filmové předlohy, dále tu, jejíž jméno se objevuje v názvu knižní ságy, nebo tu, která je vyobrazena jako typický hrdina s obdivuhodnými vlastnostmi a schopnostmi, jenž toho mnoho dokázal a

mnoho prožil. V neposlední řadě podmiňuje volbu hlavní postavy úryvku sama hlavní postava celého příběhu, to znamená, že čtenáři srovnávají postavy objevující se v úryvku s Harry Potterem, a z toho pak vyvozují své závěry (např. *objevuje se tam víc než Harry*).

Do praxe dětských čtenářů aplikují chápání daného pojmu tak, že za hlavní postavu úryvku považují buď Rona nebo Harryho. Pro orientaci v problému je ještě nutné uvést, že hlavní postavou úryvku je ve skutečnosti postava Rona, kolem které se celá situace odehrává. Velmi zajímavé také je, že některým čtenářům dokonce nepřipadá žádná z postav tak důležitá, aby ji za hlavní považovali, a proto hlavní postavu vůbec neurčují. K tomuto jevu však dochází pouze výjimečně.

Rona jako hlavní postavu určily dvě třetiny dětských čtenářů. Kritéria pro jeho volbu byla následující: míra důležitosti v poměru k ostatním postavám, umístění v centru dění, vyvolání podnětu pro reakci ostatních postav, srovnávání s postavou Harry Pottera. Při svém argumentování vycházela převážná většina čtenářů z konkrétního úryvku. Podstatně menší množství čtenářů, pouhá jedna třetina, vnímalo jako hlavní postavu Harryho a jejich zdůvodnění se vztahovalo k těmto kategoriím: zobrazení vnitřních pocitů postavy, vyobrazení postavy jako typického hrdiny, odkaz k názvu celé ságy, hlavní hrdina celé ságy. Ti čtenáři, kteří zvolili Harryho za hlavního protagonistu, vycházeli buď pouze z knižní/filmové předlohy (mladší čtenáři), nebo z konkrétního úryvku a zároveň z knižní a filmové předlohy (starší čtenáři). Je očividné, že některé z volených kategorií nejsou z hlediska literární teorie úplně správné a že někteří čtenáři tedy neaplikují pojem „hlavní postava“ na konkrétní text zcela vhodně, ale v rámci výzkumu nehraje správnost odpovědí žádnou roli, a není proto nutné posuzovat tuto problematiku z hlediska její korektnosti.

Během šetření se tedy ukázalo, že i když obě cílové skupiny vychází při hodnocení hierarchie postav primárně z konkrétního textu, mladší čtenáři daleko více podléhají sekundárnímu vlivu, vlivu knižní/filmové předlohy, než čtenáři starší.

6.3 Postavy sympatické a nesympatické

Dětské čtenáři si vytvářejí kladné citové vztahy k literárním postavám jak na základě knižní/filmové předlohy, tak na základě konkrétního úryvku, přičemž u jednotlivých skupin čtenářů se převažující vliv jednotlivých faktorů částečně liší. Mladší čtenáři a čtenáři mužského pohlaví více podléhají vlivu knižní/filmové předlohy, zatímco u starších čtenářů a čtenářů ženského pohlaví jsou oba vlivy víceméně vyrovnané.

Při analýze odpovědí, ve kterých čtenáři zdůvodňovali hodnocení postav jako nejvíce sympatických, se ukázalo, jaké důvody a jaká kritéria čtenáři u sympatických postav upřednostňují. Mezi nejčastějšími čtenáři uvádí

vlastnosti/ schopnosti/ dovednosti postavy, reagování postavy na situaci vzniklou v úryvku, vyobrazení postavy jako dobrého přítele a možnost se s postavou identifikovat. Překvapivé je, že pouze malé množství čtenářů se s postavami identifikuje, a pokud k tomu dochází, jedná se spíše o čtenáře ženského pohlaví. Čtenáři ojediněle obdivují postavy i na základě jiných kritérií, ta jsou však podrobně popsána v kapitole 5.4.4.

Čtenáři sympatizují s postavami častěji proto, že se jim líbí jejich vyobrazení v knižní/filmové předloze, a vyličení postav v konkrétním úryvku pro ně není tolik směrodatné. Tento jev však není až tak překvapivý, jelikož všechny postavy, které v úryvku vystupují, jsou v příběhu o Harry Potterovi tolik populární, že pro dětského čtenáře není snadné se od této skutečnosti odpoutat, a postavy pak není schopen hodnotit objektivně a pouze na základě konkrétního textu. Především u mladších čtenářů dochází k tomuto jevu mnohem častěji, jelikož v období pubescence si jedinci často hledají své idoly a ty pak nekriticky a za každé situace obdivují. Postavy z příběhu o Harry Potterovi k takovým idolům bezesporu patří, a proto je kolikrát čtenáři nedokáží vidět v negativním světle. Někteří starší čtenáři se však chovají úplně stejným způsobem a odmítají pohlížet na své oblíbené postavy pouze na základě předloženého úryvku.

Jiná situace však nastává u výběru nejméně sympatických postav, při kterém dětští čtenáři vycházejí především z konkrétního úryvku. Při svém hodnocení postav jako nesympatických upřednostňují čtenáři následující kritéria: reakce postavy na situaci vzniklou v úryvku, vyobrazení postavy v knižní/filmové předloze, nízká frekvence výskytu postavy nejen v úryvku, ale i v předloze. Velmi významnou roli také hraje kategorie „žádná postava mi není nesympatická“, kterou volí především mladší čtenáři. Vzhledem k tomu, že všechny postavy objevující se v úryvku jsou v knižní/filmové předloze bezesporu kladné a u čtenářů/diváků velmi populární, hodnotí je čtenáři jako nejméně sympatické hlavně kvůli tomu, jak vystupují v úryvku. Převážně mladší čtenáři však nejsou schopni se od svých představ, které si o postavách v díle o Harry Potterovi vytvořili, odpoutat, a i přesto, že některé postavy v úryvku jednoznačně nevystupují příliš férově, nejsou schopni si k nim vytvořit záporný citový vztah.

Co se týká rozdílu pohlaví, výzkum ukázal, že dívky i chlapci volí při hodnocení postavy jako sympatické i jako nesympatické vždy naprosto stejná kritéria. Odlišnost je naopak patrná spíše u rozdílných věkových skupin, nejedná se však o odlišnou volbu kritérií, ale spíše o rozdílné preferování jednotlivých kritérií.

Pro zajímavost je možné také uvést, jak dopadl žebříček oblíbenosti a neoblíbenosti literárních postav. Jako nejvíce sympatické postavy jsou hodnoceny postavy Hermiony, Rona a Harryho, tedy hlavní tři protagonisté příběhu, což jednoznačně ukazuje na celkovou popularitu těchto postav. Nejméně sympatickými postavami jsou naopak postavy Freda a George, které

jsou takto vnímány převážně na základě jejich vystupování ve vybraném úryvku, což opět podporuje domněnku o jejich popularitě v rámci celého příběhu.

6.4 Postava Harryho Pottera

Harry Potter, hlavní postava příběhu, je postava po celém světě velmi populární, což dokazují nejen prodané výtisky, zástupy fanoušků a obrovský počet fanclubů, ale také přístup mediálního a zábavního průmyslu, který se snaží z vyobrazení této postavy vytěžit maximum. Obrovské reklamní kampaně předcházely každému vydání nového knižního dílu i každé premiéře nového filmového zpracování a tato strategie měla na fanoušky Harryho Pottera také kýžený vliv. Dokonce i v rámci výzkumu se potvrdilo, že oblíbenost postavy Harryho Pottera je u dětských čtenářů velmi výrazná, a to ve všech otázkách, které si výzkum kladl.

Již u volby hlavní postavy se ukázalo, že až třetina čtenářů považuje za hlavní postavu Harryho, i když z vybraného úryvku není těžké určit, že hlavní postavou je Ron. Je tedy vidět, že někteří čtenáři vnímají postavu Harryho Pottera pouze pod vlivem knižní/filmové předlohy, a nepřikládají proto vyobrazení postavy v úryvku důležitost. Necháávají se pouze unášet svými představami o hlavním hrdinovi a ostatní faktory pro ně nejsou příliš směrodatné. Popularita postavy tedy hraje při vnímání hierarchie postav v úryvku významnou roli.

Co se týká oblíbenosti postav v úryvku, i zde se Harry projevuje jako velmi populární postava. I když v úryvku vystupuje spíše záporně a nechová se ke svým přátelům příliš ukázkově, umísťuje se v žebříčku oblíbenosti na druhém až třetím místě, předstižen pouze Hermionou a Ronem, a v žebříčku neoblíbenosti až na místě čtvrtém. Jeho popularita je tedy ve vztahu k popularitě ostatních postav i ve vztahu k vystupování v úryvku stále velmi výrazná.

Sympatizování s postavou Harryho Pottera v úryvku sice nestoprocentně popularitu této postavy potvrzuje, ale na druhou stranu ji také nevyvrací. U této problematiky je důležité uvést, že větší polovina dětských čtenářů s postavou Harryho Pottera sympatizuje, a to i přesto, že se v úryvku chová spíše záporně. Sympatie čtenářů samozřejmě nejsou vždy založeny pouze na vyobrazení Harryho v knižní/filmové předloze, někteří čtenáři s ním sympatizují také proto, jak vystupuje ve vybraném úryvku (obdivují, že je upřímný sám k sobě a že se nad sebou dokáže zamyslet). Skutečnost, že vliv úryvku také hraje svoji roli, ale nemění nic na tom, že celková popularita Harryho Pottera vytváření sympatií u dětských čtenářů značně podporuje.

U vnímání etické intence postavy se vliv popularity Harryho Pottera a jeho vyobrazení v knižní/filmové předloze také potvrdil. I přesto, že postava Harryho vystupuje v úryvku spíše záporně, považuje ji většina respondentů za

postavu kladnou či neutrální a pouhá třetina za postavu zápornou. Stejně tak jako u sympatizování, nemusí být hodnocení postavy z hlediska etické intence determinováno pouze značnou oblíbeností postavy Harry Pottera, ale její vliv i vliv předlohy je v této oblasti opět čitelný.

Zajímavé výsledky přineslo porovnávání jednotlivých odpovědí z hlediska závislosti na konkrétním úryvku a na knižní/filmové předloze. Dětské čtenáře jsou u vnímání postavy Harryho Pottera překvapivě více ovlivněni konkrétním úryvkem, ale i přesto je u nich oblíbenost postavy Harryho Pottera podle dalších zjištění značně vysoká. Co se týká jednotlivých cílových skupin, je možné konstatovat, že mladší čtenáři podléhají častěji vlivu vybraného úryvku. Starší čtenáři sice také, ale u nich je již také patrný znatelný vliv knižní/filmové předlohy. Výsledná zjištění tedy opět podporují domněnku, že celková popularita Harryho Pottera má na čtenáře výrazný vliv, který se promítá i do interpretace úryvku.

Výzkumné šetření tedy ukázalo, že dětské čtenáře vnímají postavu Harryho Pottera celkově ve větší míře pozitivně, i když se tak v úryvku neprojevuje, a v menší míře negativně. Dále se potvrdilo, že popularita postavy Harryho Pottera je u dětských čtenářů poměrně vysoká a že ovlivňuje i vnímání této literární postavy ve vybraném úryvku. V neposlední řadě se také ukázalo, že dětské čtenáře vnímají postavu Harryho Pottera častěji na základě vybraného úryvku, ale přesto pro ně zůstává většinou postavou oblíbenou.

6.5 Knižní a filmové zpracování versus vybraný úryvek

Jak již bylo zmíněno výše, dětské čtenáře si vytvářeli vztahy k literárním postavám jak na základě vybraného úryvku, tak na základě knižní/filmové předlohy, přičemž v každé sledované oblasti byl převažující jiný vliv.

U vnímání hierarchie postav, u vytváření záporného citového vztahu k literárním postavám a u vnímání postavy Harryho Pottera jsou čtenáři více ovlivňováni chápáním vybraného úryvku, zatímco u vytváření kladného citového vztahu má výraznější vliv vyobrazení postav v knižní/filmové předloze. Na základě výsledků výzkumu lze tedy konstatovat, že někteří z dětských čtenářů se dokáží od kulturního a čtenářského povědomí o díle a od jeho popularity odpoutat a posuzují literární postavy nezávisle na knižní/filmové předloze, z čehož lze odvodit, že jejich čtenářské kompetence jsou daleko vyšší. Někteří dětské čtenáře se naopak od knižního/filmového obrazu Harryho Pottera odpoutat nedokáží a posuzují pak literární postavy podle jejich vyobrazení v knižní/filmové předloze. Čtenářské kompetence těchto čtenářů nemusí být zaručeně nižší, ale je zřejmé, že se nedokáží soustředit pouze na vybraný úryvek a při jeho interpretaci podléhají celkové popularitě díla.

7 Závěr

Hlavním cílem mé diplomové práce bylo zjistit, jaký vliv má popularita díla J. K. Rowlingové a jeho postav na dětské čtenáře, respektive na jejich interpretaci konkrétního textu vybraného z tohoto díla. K dosažení tohoto cíle jsem si jako metodu práce zvolila výzkumné šetření, které pomohlo úspěšně odhalit nové skutečnosti týkající se problematiky literárních postav a problematiky vztahu mezi literárním dílem, jeho filmovým zpracováním a textem vybraným z daného literárního díla.

Díky výsledkům výzkumného šetření jsem došla k následujícím závěrům.

1. Dětské čtenáři obou věkových skupin vycházejí při interpretaci vybraného textu a při vytváření vztahů k literárním postavám nejen ze samotného úryvku, ale jsou také ovlivněni celým knižním dílem J. K. Rowlingové a jeho filmovým zpracováním.
2. Dvě třetiny dětských čtenářů obou věkových skupin vnímají hierarchii literárních postav v úryvku na základě předloženého textu a pouhá jedna třetina na základě knižní předlohy či filmového zpracování. Mladší čtenáři přitom daleko častěji podléhají vlivu knižní/filmové předlohy než čtenáři starší.
3. Více než polovina dětských čtenářů obou věkových skupin si vytváří kladné citové vztahy k literárním postavám na základě jejich vyobrazení v knižní/filmové předloze, a je tedy celkovou popularitou postav značně ovlivněna. Mladší čtenáři a čtenáři mužského pohlaví přitom mnohem více podléhají vlivu knižní předlohy a filmového zpracování, zatímco u starších čtenářů a čtenářů ženského pohlaví je vliv předloženého textu a vliv knižní/filmové předlohy víceméně vyrovnaný.
4. Dvě třetiny dětských čtenářů obou věkových skupin si vytvářejí záporné citové vztahy k literárním postavám na základě předloženého textu a zbylí dětské čtenáři na základě knižní/filmové předlohy. Někteří mladší čtenáři se vůbec nedokáží od vyobrazení postav v knižní předloze či ve filmovém zpracování odpoutat, a nejsou pak schopni si k žádné z literárních postav vytvořit záporný citový vztah.
5. Dětské čtenáři obou věkových skupin sice dokáží vnímat postavu Harryho Pottera převážně na základě předloženého textu, kde vystupuje jako záporná postava, přitom ho však většina z nich celkově hodnotí jako postavu pozitivní či neutrální a sympatizuje s ní. Je tedy zřejmé, že celková popularita Harryho Pottera má na vnímání této postavy v předloženém textu výrazný vliv.
6. U vnímání hierarchie postav, u vytváření záporného citového vztahu k literárním postavám a u vnímání postavy Harryho Pottera jsou dětské

čtenáři obou věkových skupin více ovlivňování předloženým textem, zatímco u vytváření kladného citového vztahu má výraznější vliv vyobrazení postav v knižní předloze a ve filmovém zpracování.

Dětszí čtenáři obou sledovaných věkových skupin jsou popularitou Harryho Pottera a jeho přátel bezesporu ovlivněni, a to nejen při vnímání literárních postav v konkrétním úryvku, ale také při jeho interpretaci. Ukázalo se, že větší množství čtenářů sice dokáže vnímat vybraný text nezávisle na knižní předloze či filmovém zpracování díla, zároveň se však od vlivu celkové popularity díla a jeho postav nedokáže zcela oprostit, což se pak promítá i v různých interpretačních oblastech. U zbylých čtenářů jsou pak Harry Potter a jeho přátelé v povědomí natolik zakotveni, že zcela ovlivňují jejich čtenářskou interpretaci úryvku i vnímání literárních postav.

Jak tedy využít výsledná zjištění v pedagogické praxi? Ukázalo se, že problematiku literárních postav a interpretace textu je možné zkoumat i u takového díla, jakým je Harry Potter. Práce s tímto dílem přinesla velmi zajímavé výsledky, a proto se domnívám, že by se mohlo tohoto díla a jeho potenciálu využít i ve výuce českého jazyka a literatury na základní a střední škole. V literární výchově se v současnosti klade velký důraz na práci s textem, věnují se jí nejen žáci na základní škole, ale také studenti na střední škole, protože pomáhá zvyšovat čtenářské kompetence a učí žáky/studenty orientovat se nejen v literárních dílech, ale i v literárním světě. V rámci výuky by se tedy mohlo pracovat i s textem vybraným z tohoto populárního literárního díla. Bylo by možné probírat například teorii literatury (teorii literárních postav, literárních druhů a žánrů, stylistické a kompoziční stránky díla a další literárně-teoretické otázky) i v souvislosti s jinými populárními díly.

Dílo J. K. Rowlingové by se však dalo využít i v mediální výchově. Ze zjištění, která výzkum přinesl, vyplývá, že dětszí čtenáři jsou při vnímání literárních postav v předloženém úryvku poměrně výrazně ovlivněni knižní předlohou i filmovým zpracováním. Vzhledem k tomu, že se mediální výchova zabývá problematikou vlivu různých médií na jedince, mohlo by se při ní diskutovat také o tom, jak rozdílné je knižní a filmové zpracování určitého příběhu a jaký vliv má filmová verze, audiovizuální kultura a zábavní průmysl na vnímání knižního díla jako celku.

Diplomová práce prokázala, že popularita díla Harryho Pottera a jeho postav u dětských čtenářů výrazně ovlivňuje interpretaci konkrétního textu vybraného z tohoto díla a také vnímání literárních postav. Na základě výše zmíněných zjištění se tedy domnívám, že by bylo přínosné nejen pro vyučující, ale i pro samotné žáky/studenty využít potenciálu tohoto díla v rámci výuky.

8 Seznam literatury a použitých zdrojů

8.1 Beletrie

ROWLING, J. K.: *Harry Potter a Kámen mudrců*. 1.vyd. Praha: Albatros, 2008. 285 s. ISBN 978-80-00-02215-4.

ROWLING, J. K. *Harry Potter a Tajemná komnata*. 1.vyd. Praha: Albatros, 2008. 287 s. ISBN 978-80-00-02216-1.

ROWLING, J. K. *Harry Potter a vězeň z Azkabanu*. 1.vyd. Praha: Albatros, 2008. 384 s. ISBN 978-80-00-02217-8.

ROWLING, J. K. *Harry Potter a Ohnivý pohár*. 1.vyd. Praha: Albatros, 2008. 571 s. ISBN 978-80-00-02218-5.

ROWLING, J. K. *Harry Potter a Fénixův řád*. 1.vyd. Praha: Albatros, 2008. 796 s. ISBN 978-80-00-02219-2.

ROWLING, J. K. *Harry Potter a princ dvojí krve*. 1.vyd. Praha: Albatros, 2008. 533 s. ISBN 978-80-00-02220-8.

ROWLING, J. K. *Harry Potter a relikvie smrti*. 1.vyd. Praha: Albatros, 2008. 627 s. ISBN 978-80-00-02221-5.

SMITH, Sean. *Sen jménem Harry Potter: životní příběh J. K. Rowlingové*. 1. vyd. Praha : Knižní klub, 2002. 204 s. ISBN 80-242-0849-0.

8.2 Odborná literatura

BAGGET, David - KLEIN, Shawn E. *Harry Potter & filozofie : kdyby Aristoteles byl ředitelem školy v Bradavicích*. Praha : XYZ, 2009. 361 s. ISBN 978-80-7388-211-2 (váz.).

BEDNÁŘ, Pavel. Svět fantazie Harryho Pottera. In *Tvořivá dramatika*. Praha : Informační a poradenské středisko pro místní kulturu - pracoviště ARTAMA, 2002, roč. 13, č.1, s. 24-26. ISSN 1211-8001.

FOŘT, Bohumil. *Literární postava : vývoj a aspekty naratologických zkoumání*. Praha : Ústav pro českou literaturu AV ČR, 2008. 111 s. ISBN 978-80-85778-61-8 (brož.).

HAUSENBLAS, Karel. K výstavbě postavy v prozaickém textu. In *Výstavba jazykových projevů a styl*. 1. vyd. Praha: Universita Karlova, 1971. Oddíl pátý, s. 115-126. (In Acta Universitatis Carolinae. Philologica. Monographia 35, 1971).

HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. 1. vyd. Praha : Portál, 2005. 407 s. ISBN 80-7367-040-2.

HODROVÁ, Daniela a kol. *...na okraji chaosu...: Poetika literárního díla 20. století*. 1. vyd. Praha: Torst, 2001. 865 s. ISBN 80-7215-140-1. Kapitola 4, Poetika postavy, s. 519-717.

HRABÁK, Josef - ŠTĚPÁNEK, Vladimír. *Úvod do teorie literatury*. 1. vyd. Praha: SPN, 1987. 269 s.

CHALOUPKA, Otakar. *Rozvoj dětského čtenářství*. 1. vyd. Praha: Albatros, 1982. 573 s.

CHRÁSKA, Miroslav. *Metody pedagogického výzkumu : základy kvantitativního výzkumu*. 1. vyd. Praha : Grada, 2007. 265 s . ISBN 978-80-247-1369-4 (brož.).

KURIC, Jozef. *Ontogenetická psychologie*. Brno : CERM, 2001. 171 s. ISBN 80-214-1844-3.

LEDERBUCHOVÁ, Ladislava. *Didaktická interpretace uměleckého textu jako metoda literární výchovy na občanské a střední škole II*. 1. vyd. Plzeň: Vydavatelství Západočeské univerzity, 1997. 120 s. ISBN 80-7082-364-X.

LEDERBUCHOVÁ, Ladislava. *Průvodce literárním dílem : výkladový slovník základních pojmů literární teorie*. 1. vyd. Jinočany : H&H, 2002. 355 s. ISBN 80-7319-020-6.

LEDERBUCHOVÁ, Ladislava. *Dítě a kniha. O čtenářství jedenáctiletých*. 1. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2004. 179 s. ISBN 80-86898-01-6.

PETERKA, Josef. *Teorie literatury pro učitele*. 2. vyd. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta, 2006. 247 s. ISBN 80-7290-244-X.

RIMMON-KENANOVÁ, Shlomith. *Poetika vyprávění*. 1. vyd. Brno: Host, 2001. 174 s. ISBN 80-7294-004-X.

Slovník literární teorie. 1. vyd. Praha : Československý spisovatel, 1977. 471 s.

ŠUBRTOVÁ, Milena. In margine Harry Potter. In *Ladění: časopis pro kritiku a teorii dětské literatury*. Brno : Ústav literatury pro mládež Pedagogické fakulty MU v Brně, 2008, roč. 13, č. 1, s. 7-9. ISSN 1211-3484.

ŠUBRTOVÁ, Milena. Literární postava v procesu literárněvýchovné komunikace. In *Jazyk a literatúra v škole, zážitok a poznanie*. Prešov : Fakulta humanitných a prírodných vied, 2008. s. 289-294. ISBN 978-80-8068-788-5.

ŠVAŘÍČEK, Roman - ŠEĐOVÁ, Klára a kol. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. 1. vyd. Praha : Portál, 2007. 377 s. ISBN 978-80-7367-313-0 (váz.).

TOMAN, Jaroslav. *Didaktika čtení a primární literární výchovy*. 1. vyd. České Budějovice : Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, 2007. s. 75-78. ISBN 978-80-7394-038-6 (brož.).

VÁŇOVÁ, Kateřina. Hloupý Honza versus Harry Potter aneb Poptávka po současném hrdinovi. In *Současnost literatury pro děti a mládež*. Liberec : Technická univerzita v Liberci. Pedagogická fakulta. Katedra českého jazyka a literatury. 2004, s. 55-64. ISBN 80-7083-904-X.

WELLEK, René – WARREN, Austin. *Teorie literatury*. Olomouc : Votobia, 1996. s. 555. ISBN 80-7198-150-8.

Zprávy - Nejoblíbenější knihy současnosti. In *Ladění: časopis pro kritiku a teorii dětské literatury*. Brno : Ústav literatury pro mládež Pedagogické fakulty MU v Brně, 2004, roč. 9, č. 4, s. 37. ISSN 1211-3484.

8.3 Internetové zdroje

Harry Potter – Wikipedia, the free encyclopedia [online]. Poslední revize 24.3.2011 [cit.2011-03-27] Dostupné z <http://en.wikipedia.org/wiki/Harry_Potter>.

Harry Potter – Wikipedie [online]. Poslední revize 26.3.2011 [cit.2011-03-27]. Dostupné z <http://cs.wikipedia.org/wiki/Harry_Potter>.

List of best-selling books – Wikipedia, the free encyclopedia [online].
Poslední revize 25.3.2011 [cit.2011-03-27]. Dostupné z
<http://en.wikipedia.org/wiki/List_of_best-selling_books>.

BBC NEWS – Entertainment - Harry Potter finale sales hit 11m [online].
c2007, poslední revize 27.7.2011 [cit.2011-03-27]. Dostupné z
<<http://news.bbc.co.uk/2/hi/entertainment/6912529.stm>>.

SČKN - Svaz českých knihkupců a nakladatelů [online]. c2006-2007, poslední
revize 27.3.2011 [cit.2011-03-27]. Dostupné z
<<http://www.sckn.cz/index.php?p=ladder>>.

J.K.Rowling Official Site - Harry Potter and more [online]. c2008, poslední
revize 24.3.2011 [cit.2011-03-27]. Dostupné z <<http://www.jkrowling.com/>>.

Harry Potter má svůj zábavní park, můžete v něm létat na koštěti i jíst žaby - iDNES.cz [online]. c2010, poslední revize 26.3.2011 [cit.2011-03-27].
Dostupné z <http://kultura.idnes.cz/harry-potter-ma-svuj-zabavni-park-muzete-v-nem-letat-na-kosteti-i-jist-zaby-1t8-filmvideo.aspx?c=A100619_111908_filmvideo_tt>.

9 Resumé

Diplomová práce se zabývá problematikou dětského čtenářství a problematikou vlivu populárního díla na interpretaci textu. Na základě výzkumného šetření se snaží odhalit, jaký vliv má popularita díla J. K. Rowlingové a jeho postav na vnímání konkrétního úryvku, a to u žáků 6. tříd základní školy a 1. ročníku střední školy.

Definovaná problematika je sledována skrze vnímání literárních postav v úryvku; práce především zkoumá, jak dětské čtenáře vnímají hierarchii postav v úryvku, na základě čeho si vytvářejí vztahy k literárním postavám a jak vnímají postavu Harryho Pottera v úryvku. Na základě těchto zjištění pak vyvozuje, zda dětské čtenáře dokáží vnímat text nezávisle, či zda jsou při interpretaci ovlivněni celkovou popularitou díla a jeho postav. Výsledná zjištění jsou také výchozím bodem pro posuzování díla J. K. Rowlingové z hlediska jeho přínosu pro výuku českého jazyka a literární výchovy na základní a střední škole.

Výzkumné šetření ukázalo, že dětské čtenáře jsou poměrně výrazně ovlivněni literárním dílem o Harry Potterovi a jeho popularitou, a to nejen při vnímání literárních postav, ale také při interpretaci konkrétního úryvku. Z těchto zjištění vyplývá, že by mohlo být přínosné jak pro vyučující, tak pro samotné žáky/studenty věnovat se tomuto dílu během výuky českého jazyka a literatury.

The diploma thesis is focused on the problems of children readership and its main aim is to reveal the influence of the literary work that is very popular among readers on the interpretation of concrete literary text. By the means of research it tries to detect how the work Harry Potter by J. K. Rowling and its popularity affect the perception of literary text with respect to pupils of the 6th grade in primary school and students of 1st year in secondary school.

The defined aim is studied mainly through reader's perception of literary characters in the concrete literary text; the main focus is aimed at perception of character hierarchy, creation of relationships with characters and perception of the main character of the work Harry Potter. Thanks to these findings it is possible to say whether the children readers are able to perceive the concrete literary text independently on the work by J. K. Rowling and its popularity or whether they are constantly under its influence and are not able to free themselves from its dominance. According to final discoveries it is possible to approach the work within the context of literary classes and overall literary education.

Summarizing the results, the research has revealed that the influence of the phenomenon called Harry Potter and its popularity is quite strong among children readers, and that the work affects both the perception of literary characters and the interpretation of the concrete literary text. Consequently, the inclusion of this work into the literary classes and literary education has been considered very beneficial to both teachers and students.

KLÍČOVÁ SLOVA

dětské čtenářství, literární postava, interpretace textu, popularita, Harry Potter

KEYWORDS

children readership, literary character, text interpretation, popularity, Harry Potter